सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित शब्दावली
(Public Financial Management Glossary)

नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था

सातदोबाटो, ललितपुर ।

अध्यक्षको मन्तव्य

लेखाव्यवसायको क्षेत्र केवल लेखापरीक्षणमा मात्र सीमित नभई समयानुकुल दिन प्रतिदिन फराकिलो हुदै गएको छ । वित्तीय व्यवस्थापनमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरिरहेको लेखाव्यवसाय क्षेत्रको सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनमा समेत योगदान रहेको तथ्य सर्वविदितै छ । आर्थिक अनुशासन कायम राख्न तथा सार्वजनिक सेवा प्रभावकारी रुपमा प्रवाह गर्ने उद्देश्यले राजस्व परिचालन, बजेट निर्माण, खर्च एवंम् आन्तरिक नियन्त्रण, ऋण तथा सम्पत्ति व्यवस्थापन, लेखापालन र लेखापरीक्षण लगायत क्षेत्रमा दिगो सुधारका लागि पारदर्शिता र सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने सशक्त प्रणालीलाई संस्थागत गर्ने कार्यमा सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनले मार्गनिर्देशित गर्दछ ।

यसै सन्दर्भमा, समग्र सार्वजनिक क्षेत्रको हित र विकासमा जति सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनको आवश्यकता पर्दछ त्यति नै ती क्षेत्रमा सार्वजिनक वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी शव्दहरुको आवश्यकताको मध्यनजर गर्दै यो शब्दावली तयार गरिएको छ । आशा छ, यस शब्दावली पुस्तिका केही मात्रामा भएपनि सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनको क्षेत्रमा कोशेढुङगा सावित हुनेछ । साथै, आगामी संस्कारणमा हुने परिमार्जन तथा पाठकहरुको सल्लाह र सुझावले यसलाई थप अध्यावधिक गराउदै लाने कुराको अपेक्षा समेत गर्दछु ।

अन्त्यमा, यस शब्दावली तयार पारी अन्तिम रुप दिने कार्यमा महत्वपूर्ण सहयोग पुर्‍याउनु हुने आर.ए. ईश्वर राज श्रेष्ठ, सार्वजनिक वित्त तथा नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान समितिका सभापति सिए ठाकुर प्रसाद अधिकारी तथा सदस्यहरु, समितिका सचिव सिए याङ्चेन लामा तथा शब्दावली पुनरावलोकन कार्यमा संलग्न हुनु भएका संस्थाका कर्मचारीहरुमा पनि हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

धन्यवाद ।

....

सिए निल बहादुर सारु मगर

अध्यक्ष

भूमिका

सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन (Public Financial Management) राज्यको सुशासन, वित्तीय अनुशासन, पारदर्शिता, उत्तरदायित्व र प्रभावकारी सार्वजनिक सेवा प्रवाहको मेरुदण्ड हो । सार्वजनिक स्रोतको परिचालनदेखि बजेट निर्माण, खर्च व्यवस्थापन, खरिद व्यवस्थापन, सम्पत्ति व्यवस्थापन, लेखांकन, वित्तीय प्रतिवेदन र लेखापरीक्षणसम्मको समग्र चक्रले नागरिकका हितमा सार्वजनिक सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता गर्छ । यस चक्रका प्रत्येक चरणमा समुचित संस्थागत व्यवस्था, दक्ष जनशक्ति र स्पष्ट कानुनी आधार आवश्यक हुन्छ । सरकारका सबै तह र निकाय बीच अवधारणागत एकरूपता कायम हुन एउटा साझा भाषा त्यत्तिकै महत्वपूर्ण हुन्छ ।

व्यवहारमा हेर्दा, सार्वजनिक वित्तसँग सम्बन्धित ऐन, नियम, मापदण्ड, निर्देशिका र प्रणालीहरुमा एउटै अवधारणा वा प्रयोजनका लागि भिन्न शब्द, फरक अनुवाद वा असमान व्याख्या हुने गरेको देखिन्छ । यसबाट वित्तीय प्रशासनमा अन्योल सिर्जना हुने, कार्यान्वयनमा कठिनाइ उत्पन्न हुने र उत्तरदायित्वको प्रश्न उठ्दा जवाफदेहिता कमजोर हुन सक्ने अवस्था छ । यस्ता प्राविधिक शब्दहरुको सन्दर्भयुक्त र व्यावहारिक नेपाली व्याख्या नहुँदा पेशागत समुदाय, सरकारी कर्मचारी र अध्येताहरुसमेतले अपेक्षित व्यावसायिक दक्षता हासिल गर्न कठिन हुन्छ ।

यही सन्दर्भमा नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाको सार्वजनिक वित्त तथा नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान समितिले "सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित शब्दावलीहरु" को पुस्तिका तयार गरी प्रकाशनमा ल्याउन लागेको हो । यो प्रकाशन सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनको क्षेत्रमा प्रयोग हुने शब्द र अवधारणाहरुलाई स्पष्ट, सुसंगत र सन्दर्भसहित प्रस्तुत गर्ने प्रारम्भिक संस्थागत प्रयास हो । यो शब्दावलीले सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनको समग्र चक्र (स्रोत परिचालन, राजस्व व्यवस्थापन, बजेट तथा खर्च व्यवस्थापन, सार्वजनिक खरिद व्यवस्थापन, वैदेशिक सहायता तथा सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन, सार्वजनिक सम्पत्ति तथा जिन्सी व्यवस्थापन, लेखा तथा वित्तीय प्रतिवेदन र कोष व्यवस्थापनदेखि लेखापरीक्षण तथा अनुगमनसम्म) लाई समेट्छ ।

नेपालको संविधान, २०७२ ले संघीय शासन प्रणाली अवलम्बन गरेपश्चात् सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनसम्बन्धी जिम्मेवारीहरु संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा विस्तार भएका छन् । तीनै तहका सरकार, संवैधानिक निकाय, सार्वजनिक संस्था र अन्य सरोकारवालाहरुबीच सार्वजनिक वित्तका शब्द र अवधारणाको समान बुझाइ नहुँदा लेखांकन, वित्तीय प्रतिवेदन, मुल्यांकन, लेखापरीक्षण र अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापनमा समस्या उत्पन्न हुन सक्छ । प्रामाणिक र सन्दर्भसहितको नेपाली भाषाको शब्दावलीले सार्वजनिक वित्तीय प्रणालीलाई सुदृढ बनाउन सहयोग पुऱ्याउन सक्छ । यद्यपि यो प्रकाशनले यस क्षेत्रका सबै भाषिक वा प्राविधिक जटिलताको अन्तिम समाधान गरेको दाबी गर्दैन ।

यो शब्दावली तयार गर्दा नेपालको संविधान, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन र नियमावली,

सार्वजनिक खरिद ऐन र नियमावली, सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन ऐन, नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान, लेखापरीक्षण ऐन, नेपाल सरकारको लेखा निर्देशिका, कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय र महालेखापरीक्षकको कार्यालयसँग सम्बन्धित कानुनी दस्तावेज, सरकारी लेखा प्रणाली सञ्चालन पुस्तिका, साथै IPSAS परिभाषाको शब्दकोश (Glossary of Defined Terms for IPSAS 1-50, PEMPAL) को सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन शब्दावली, Institute of Chartered Accountants of India द्वारा प्रकाशित सार्वजनिक वित्त तथा सरकारी लेखासम्बन्धी प्रचलित शब्दावली लगायत राष्ट्रिय र अन्तर ाष्ट्रिय सन्दर्भ सामग्रीहरुको अध्ययन गरिएको छ । यसरी कानुनी, संस्थागत, व्यावसायिक र अन्तर्राष्ट्रिय सन्दर्भहरुको समग्र अध्ययनका आधारमा शब्दहरुको चयन गरि सोको परिभाषा र व्याख्या तयार गरिएको छ ।

यो शब्दावली विविध पृष्ठभूमिका प्रयोगकर्ताका लागि उपयोगी हुने अपेक्षा गरिएको छ । संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहका निर्वाचित पदाधिकारी, लेखा उत्तरदायी अधिकृत, कार्यालय प्रमुख तथा सार्वजनिक वित्त, बजेट, राजस्व, कोष र आर्थिक प्रशासनमा कार्यरत कर्मचारीहरु यसका प्रमुख प्रयोगकर्ता हुन् । महालेखा नियन्त्रक कार्यालय, अर्थ मन्त्रालय, महालेखापरीक्षकको कार्यालय, सार्वजनिक खरिद तथा ठेक्का व्यवस्थापनमा संलग्न निकाय, सार्वजनिक ऋण र वैदेशिक सहायता व्यवस्थापनमा कार्यरत व्यक्तिहरुका साथै लेखा व्यवसायी र अन्य वित्तीय विशेषज्ञहरुका लागि पनि यो सन्दर्भ सामग्रीको काम गर्नेछ । विश्वविद्यालय, अनुसन्धानकर्ता, प्रशिक्षक, विद्यार्थी र सार्वजनिक वित्तमा रुचि राख्ने विकास साझेदार तथा नागरिक समाजका सरोकारवालाहरुले पनि यसबाट लाभ उठाउन सक्नेछन् ।

नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था सार्वजनिक हित, लेखा व्यवसायको विकास, वित्तीय प्रतिवेदनको गुणस्तर अभिवृद्धि र सार्वजनिक क्षेत्रको उत्तरदायित्वका लागि निरन्तर कार्यरत पेशागत संस्था हो । सार्वजनिक वित्त तथा नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान समितिले नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामानको प्रवर्द्धन, सार्वजनिक क्षेत्रको लेखांकन र वित्तीय प्रतिवेदनमा गुणस्तर सुनिश्चितता, पेशागत र संस्थागत क्षमता विकास तथा राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय असल अभ्यासबीच व्यावहारिक सम्बन्ध स्थापनाको दिशामा काम गर्दै आएको छ । यी शब्दावली सार्वजनिक वित्तमा प्रयोग हुने शब्द र अवधारणाहरुको स्पष्टता र एकरूपता प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यसहितको एउटा ठोस कदम हो ।

यो शब्दावलीलाई अध्ययन, प्रशिक्षण, नीति निर्माण, कार्यान्वयन र व्यावसायिक सन्दर्भमा उपयोगी सामग्रीको रुपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ । तथापि, कानुनी निर्णय, लेखापरीक्षण निष्कर्ष, वित्तीय प्रतिवेदन वा आधिकारिक व्याख्याका सन्दर्भमा सम्बन्धित मूल ऐन, नियमावली, मापदण्ड, कार्यविधि वा आधिकारिक दस्तावेज नै मुख्य सन्दर्भ हुन् । कानुन, मापदण्ड र सार्वजनिक वित्तीय अभ्यासहरु समयसँगै परिवर्तन हुने भएकाले यस शब्दावलीलाई भविष्यमा अद्यावधिक र परिमार्जन गर्नुपर्ने हुन सक्छ । प्रयोगकर्ताबाट प्राप्त पृष्ठपोषण र अनुभवले आगामी संस्करणलाई अझ समृद्ध बनाउन सघाउनेछ ।

यो शब्दावली तयार गर्ने क्रममा समितिका सदस्यहरु, विषयविज्ञहरु, प्राविधिक समीक्षकहरु, ICAN सचिवालय र कानुनी, लेखा, लेखापरीक्षण तथा सार्वजनिक वित्त क्षेत्रका योगदानकर्ताहरुले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेका छन् । भाषा सम्पादन र प्रकाशनमा सहयोग गर्ने सम्पूर्ण टोलीप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछौं ।

सार्वजनिक वित्त तथा नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान समिति

नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था

आर्थिक वर्ष २०८२/८३

विषय-सूची
(Table of Contents)

परिच्छेद नम्बर	शब्दावलीको बिषय (Glossary Subject)	पेज नं
	संक्षेपीकरण (Abbreviation)	अ-आ
परिच्छेद १	सार्वजनिक वित्तीय संरचना तथा आर्थिक प्रक्रिया (Public Fiscal Frameworks & Financial Procedures)	१-५
परिच्छेद २	राजस्व व्यवस्थापन (Revenue Management)	५-१०
परिच्छेद ३	बजेट तथा खर्च व्यवस्थापन (Budget & Expenditure Management)	११-१६
परिच्छेद ४	सार्वजनिक खरिद व्यवस्थापन (Public Procurement Management)	१७-२२
परिच्छेद ५	वैदेशिक सहायता तथा सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन (Foreign Aid & Public Debt Management)	२३-२५
परिच्छेद ६	सार्वजनिक सम्पत्ति तथा जिन्सी व्यवस्थापन (Public Asset & Inventory Management)	२६-२८
परिच्छेद ७	लेखा तथा वित्तीय प्रतिवेदन र कोष व्यवस्थापन (Accounts & Financial Report and Treasury Management)	२९-३५
परिच्छेद ८	लेखापरीक्षण तथा अनुगमन (Auditing & Follow Up Management)	३६-४८
	सन्दर्भ सामाग्रीको सूची	४९-५०

संक्षेपीकरण (Abbreviation)

अ.दु.अ.आ.ऐ.	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८
अ.स.वि.व्य.ऐ.	अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
अ.स.वि. ह.ऐ.	अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण ऐन, २०६३
आ.ऐ.	आयकर ऐन, २०५८
आ.ऋ.का.	आन्तरिक ऋण (निष्काशन तथा व्यवस्थापन) कार्यविधि, २०८१
आ.का.वि.उ.ऐ.	आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६
आ.का.वि.उ.नि.	आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व नियमावली, २०७७
आ.ले.का.	आन्तरिक लेखापरीक्षण कार्यविधि, २०७९
ए.खा.को.नि.	एकल खाता कोष (सञ्चालन) निर्देशिका, २०७३
क.ऐ.	कम्पनी ऐन, २०६३
को.ले.नि.का.	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय
नि.को.ऐ.	निवृत्तिभरण कोष ऐन, २०७५
ने.सं.	नेपालको संविधान, २०७२
ने.स.ले.नि.	नेपाल सरकारको लेखा निर्देशिका, २०७३
ने.सा.क्षे.ले.मा.	नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान, २०७९
ने.ले.व्य.प्र.	नेपाल लेखापरीक्षण व्यवस्थापन प्रणाली (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) निर्देशिका, २०७८
ने.ले.मा.	नेपाल लेखापरीक्षणमानहरु, लेखापरीक्षणमान बोर्ड, २०६५
प्र.यो.त.दि.,	प्रदेश स्तरीय योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ (नमुना)
बै.क.स.ऐ.	बैकिङ्ग कसुर तथा सजाय ऐन, २०६४
बै.वि.सं.ऐ.	बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०७३
भ्र.नि.ऐ.	भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९
म.ले.नि.का.	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय
मू.अ.क.ऐ.	मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५३
रा.व्य.सू.प्र.सं.पु.	राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (रिम्स) सञ्चालन पुस्तिका, २०७५
रा.लै.प.का.	राष्ट्रिय लैङ्गिक परीक्षण कार्यविधि, २०८२
ले.ऐ.	लेखापरीक्षण ऐन, २०७५
ले.नी.वा.का.	लेखापरीक्षण नीति तथा वार्षिक कार्यतालिका, २०८१/८२
स.शु.नि.ऐ.	सम्पत्ति शुद्धीकरण (money laundering) निवारण ऐन, २०६४

स.ले.प्र.स.पु.	सरकारी लेखा प्रणाली (CGAS) सञ्चालन पुस्तिका
स.ले.नी.मा.	सरकारी लेखापरीक्षण नीति मानदण्ड, २०६३
स.ले.सं.मा.	सरकारी लेखापरीक्षण सञ्चालन मार्गदर्शन, २०६३
स.स.जि.मा.लि.बि का.	सरकारी सम्पत्ति तथा जिन्सी मालसामान लिलाम बिक्री सम्बन्धी कार्यविधि, २०७९
सा.स.व्य.प.स.नि	सार्वजानिक सम्पत्ति व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी निर्देशिका, २०७७
सा.ख.ऐ.	सार्वजनिक खरिद ऐन, २०५३
सा.ख.नि.	सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०५४
सा.ऋ.व्य.ऐ.	सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन ऐन, २०७९
स्था.स.को.व्य.प्र.प्र.पु.	स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (सुत्र) प्रयोगकर्ता पुस्तिका
सं.सं.आ.ने.स.ले.फा.	संघीय संरचनामा आधारित नेपाल सरकारी लेखा फारामहरु, २०७६
C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)	Commonly Used Terms in Public Finance & Government Accounting, (Institute of Chartered Acccountants of India)
E.A.D.	Environment Audit Directives, 2023
G.D.T.I.	Glossary of Defined Terms For IPSAS 1-50
G.N.B.A.	Glossary of Nepal Banker's Association
I.S.A. D.	Information System Audit Directives, 2023
PEMPAL.G.P.F.M.	PEMPAL Glossary of Public Financial Management
P.F.M.G.T.	Public Financial Management Glossary and Terms

सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित शब्दावलीहरू (Public Financial Management Glossary)

परिच्छेद १ : सार्वजनिक वित्तीय आधारभूत संरचना तथा आर्थिक प्रक्रिया (Public Fiscal Frameworks and Financial Procedures)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१	अधिकार प्राप्त अधिकारी **Authorized Official**	खर्च गर्ने वा सोको लागि निकासा दिने अधिकार पाएको अधिकारी ।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(क) (विस्तृत परिभाषाको लागि नियमावलीको नियम २(क) हेर्नु होला)
२	अधिकार प्रत्यायोजन **Delegation of Authority**	अधिकार प्राप्त अधिकारीमा निहित अधिकारमध्ये केही अधिकार त्यस्तो अधिकारको जवाफदेहिता आफूमा रहने गरी निजले आफू मातहतका कुनै अधिकारीलाई प्रत्यायोजन गर्ने कार्य ।	आ.का.वि.उ.नि., नियम १३१
३	अधिकांश स्वामित्व **Substantial Ownership**	कुनै व्यक्ति वा संस्थाले एक्लै वा अन्य व्यक्ति वा संस्थासँग मिली संयुक्त रुपमा कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थाको चुक्ता पुँजीको दुई प्रतिशत वा सो भन्दा बढी शेयर लिएको वा शेयर स्वामित्वका कारण बैंक तथा वित्तीय संस्थाको व्यवस्थापनमा प्रभाव पर्न सक्ने अवस्था ।	बैं.वि.सं.ऐ., दफा २(च)
४	अधिकांश स्वामित्व भएको सँगठित संस्था **Substantially Owned Corporate Body**	पचास प्रतिशत भन्दा बढी शेयर वा जायजेथामा नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारको स्वामित्व भएको सँगठित संस्था ।	ने.सं., २४१(२)
५	अध्यादेश **Ordinance**	संघीय संसदको दुवै सदनको अधिवेशन चलिरहेको अवस्थामा बाहेक अन्य अवस्थामा तत्काल केही गर्न आवश्यक परेकोमा मन्त्रिपरिषदको सिफारिसमा राष्ट्रपतिले जारी गर्न सकिने कानून । अध्यादेश ऐन सरह मान्य हुनेछ ।	ने.सं., ११४ (विस्तृत जानकारीको लागि संविधानको धारा ११४ हेर्नु होला)
६	अन्तर सरकारी वित्त परिषद् **Inter-Government Fiscal Council**	नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तह बीच अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापनका विषयमा आवश्यक परामर्श तथा समन्वय गर्ने निकाय ।	अ.स.वि.ब्य.ऐ. दफा ३३(१)
७	अनुचित कार्य **Improper Conduct**	सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले जानी जानी वा लापरवाही साथ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८ को दफा ३ मा उल्लेख भए बमोजिम आफ्नो अधिकार भित्रको कुनै काम गर्न इन्कार गर्नु वा अधिकार नभएको कुनै कार्य गर्नु ।	अ.दु.अ.आ.ऐ., दफा २(छ) र दफा ३ (विस्तृत परिभाषाको लागि ऐनको दफा २(छ) र दफा ३ हेर्नु होला)
८	आर्थिक कारोबार **Financial Transaction**	सरकारी चल अचल, नगद तथा जिन्सी धनमाल जिम्मा लिई प्रचलित कानून बमोजिम निर्धारित काममा गरिने खर्च वा दाखिला सम्बन्धी सम्पूर्ण काम । सो शब्दले वित्तीय हस्तान्तरण, राजस्व संकलन, अनुदान ऋण प्राप्ति तथा खर्च गर्ने तथा धरौटी, कार्य सञ्चालन कोष र अन्य कोषसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण आर्थिक कारोबार समेत जनाउँछ ।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(फ) (विस्तृत परिभाषाको लागि ऐनको दफा २(फ) हेर्नु होला)
९	आर्थिक विकास **Economic Development**	कुनै अर्थतन्त्रमा भएको गुणात्मक परिवर्तन । यसले नवीन प्रविधि अवलम्वन गर्ने, कृषिमा आधारित अर्थतन्त्रलाई उद्योगमा आधारित बनाउने र जनताको जीवनस्तरमा सामान्य सुधार गर्नेलाई जनाउँछ ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१०	आर्थिक वृद्धि **Economic Growth**	कुनै मुलुकको राष्ट्रिय आयमा वृद्धि भएको दर, जुन सामान्यतः कुल गार्हस्थ उत्पादन **(GDP)** वा कुल राष्ट्रिय उत्पादन **(GNP)** मा भएको वृद्धि वा प्रति व्यक्ति आयमा भएको वृद्धिको रुपमा देखाइन्छ। कुनै मुलुकले एकै प्रकारका वस्तु उत्पादन गरेर संख्यात्मक हिसाबले वृद्धि भएको हुन सक्ने तर गुणात्मक रुपमा परिवर्तन नभएकोले आर्थिक रुपमा अविकसित भएको हुन सक्दछ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**
११	आतङ्ककारी कार्य **Terrorist Act**	प्रचलित कानून बमोजिम आतङ्ककारी कार्य सम्बन्धी कसुर मानिने कार्य।	स.शु.नि.ऐ., दफा २(ग)
१२	एक तह माथिको अधिकारी **Immediate Superior Officer**	कार्यालय प्रमुखको हकमा सम्बन्धित विभागीय प्रमुख, विभागीय प्रमुखको हकमा मन्त्रालय, सचिवालय तथा आयोगको सचिव, सचिवको हकमा विभागीय मन्त्री वा राज्यमन्त्री र संवैधानिक अंग तथा निकायको सचिव वा प्रशासकीय प्रमुखको हकमा संवैधानिक अंग तथा निकाय प्रमुख।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(च)
१३	कम्पनी **Company**	प्रचलित कम्पनी कानून बमोजिम संस्थापित कम्पनी।	क.ऐ., दफा २(क)
१४	कसुरबाट प्राप्त सम्पत्ति **Property Acquired from Illegal Work**	सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी कसुर वा सम्बद्ध कसुरबाट प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रु पमा प्राप्त गरेको वा हासिल गरेको जुनसुकै प्रकारको सम्पत्ति।	स.शु.नि.ऐ., दफा २(ग)
१५	कार्यालय प्रमुख **Chief of Office**	कार्यालयको प्रशासकीय प्रमुख भई कामकाज गर्न तोकिएको पदाधिकारी वा व्यक्ति।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(ज)
१६	कालो अर्थतन्त्र **Black Economy**	कुनै मुलुकमा आर्थिक क्रियाकलापको लागि स्रोतहरु अभाव भएको वा सोबाट वञ्चित भएको अवस्था, जसमा मुलुकको वाणिज्य सम्बन्धी नियम कानून सञ्चालनको लागि परनिर्भर हुनु पर्दछ। यस्ता क्रियाकलापहरु संलग्न वस्तु वा सेवाहरुको आधारमा वैध वा अवैध दुवै प्रकारको हुन सक्दछन्।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**
१७	कुल गार्हस्थ उत्पादन **Gross Domestic Product (GDP)**	कुनै मुलुकले कुनै निश्चित वर्षमा उत्पादन गरेको तयारी वस्तु तथा सेवाहरुको कुल मूल्य **(Total Value)**। आर्थिक वृद्धिलाई वार्षिक रुपमा भएको परिवर्तनको आधारमा मापन गरिन्छ।	**P.F.M.G.T., OECD 1**
१८	केन्द्रीय निकाय **Central Entity**	नेपाल सरकारको मन्त्रालय, संवैधानिक निकाय, आयोग, सचिवालय र नेपाल सरकारको केन्द्रीयस्तरको कार्य सञ्चालन गर्ने निकाय।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(झ१) र आ.का.वि.उ.नि., नियम २(ङ)
१९	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय **District Treasury Controller Office**	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय मातहत रहने गरी जिल्ला स्थित कार्यालयहरुको कोष प्रशासन तथा आन्तरिक लेखापरीक्षण गर्ने कार्य लागि स्थापना भएको कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(ञ) र आ.का.वि.उ.नि., नियम १२१ (विस्तृत कार्यविवरणको लागि नियमावलीको नियम १२१ हेर्नु होला)
२०	जिम्मेवार व्यक्ति **Responsible Person or Person-in Charge**	अख्तियारी बमोजिम कार्य सञ्चालन गर्ने, जिम्मा लिने, खर्च गर्ने, लेखा राख्ने, प्रतिवेदन गर्ने, आन्तरिक वा अन्तिम लेखापरीक्षण गराई बेरुजु फर्स्यौट गर्ने गराउने, नगदी जिन्सी असुल उपर गर्ने गराउने तथा दाखिला गर्ने वा गराउने कर्तव्य भएको व्यक्ति।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(ट) (विस्तृत परिभाषाको लागि ऐनको दफा २(ट) हेर्नु होला)
२१	तालुक कार्यालय **Superior Office**	सम्बन्धित कार्यालयभन्दा माथिल्लो तहको कार्यालय।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(ठ)
२२	निक्षेप **Deposit**	ब्याज वा विना ब्याज दिने गरी बैंक वा वित्तीय संस्थाको चल्ती, बचत वा मुद्दती खातामा ग्राहक मार्फत जम्मा भएको रकम।	बै.वि.सं.ऐ., दफा २(न)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
२३	पूर्ण स्वामित्व भएको सँगठित संस्था **Wholly Owned Corporate Body**	सँगठित संस्थाको शेयर तथा जायजेथामा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको पूर्ण (शत प्रतिशत) स्वामित्व भएको सँगठित संस्था।	ले.ऐ., दफा १०
२४	विधेयक **Bill**	संघीय संसद वा प्रदेश सभामा पेश भएको संविधान संशोधन वा ऐनको मस्यौदा।	ने.सं. धारा ३०६ (१)((भ्र)
२५	वित्तीय नीति **Fiscal Policy**	● राजस्व तथा खर्चको समष्टिगत तहमा गरिने सरकारी कारबाही। वित्तीय नीति बजेट मार्फत कार्यान्वयन गरिन्छ, जसको माध्यमद्वारा सरकारले मुख्यतया अर्थतन्त्रमा प्रभाव पार्न सक्दछ। वित्तीय नीति मार्फत स्रोतसाधनको स्थायी अभावलाई घाटा/जीडीपी अनुपात, ऋण/जीडीपी अनुपात जस्ता समग्र वित्तीय कार्यसम्पादनको सूचकहरुको आधारमा प्रदर्शन गरिन्छ। ● विभिन्न क्षेत्रको खर्चको स्तरको समायोजन गर्न खर्चको प्राथमिकता तथा करका दरहरु (राजस्व) को आधारमा अर्थतन्त्रउपर सकारात्मक प्रभाव पार्नको लागि सरकारद्वारा तयार गरिने नीति।	**P.F.M.G.T** **G.N.B.A.**
२६	वित्तीय उत्तरद्धायित्व **Fiscal Accountability**	वित्त सम्बन्धी प्रतिफलमा सुधार गर्न, वित्तीय अनुशासन, पारदर्शिता तथा जवाफदेहिता कायम गर्न वहन गर्नुपर्ने जिम्मेवारी, जवाफदेहिता तथा सोबाट प्राप्त हुने प्रतिफलप्रतिको उत्तरदायित्व तथा परिपालन।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(म)
२७	वित्तीय उपकरण **Financial Instrument**	कुनै निकायको वित्तीय सम्पत्ति र अर्को निकायको वित्तीय दायित्व वा पूँजी उपकरण दुवै वृद्धि गर्ने कुनै सम्झौता।	**G.D.T.I.**
२८	वित्तीय संस्था **Financial Institution**	बैङ्किङ्ग तथा वित्तीय कारोबार गर्न संस्थापना भएको सँगठित संस्था। यस शब्दले विकास बैङ्क, वित्त कम्पनी, लघु बित्त संस्था वा विदेशी वित्तीय संस्थाको नेपालमा रहेको शाखा कार्यालय र नेपालमा स्थापित वित्तीय संस्थाको बिदेशमा रहेको शाखा कार्यालय समेतलाई जनाउँछ। प्रचलित कानून बमोजिम "ख" "ग" र "घ" वर्गको वित्तीय कारोबार गर्न नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजतपत्र प्राप्त संस्था।	बै.वि.सं.ऐ., दफा २(कभ्र) बै.क.स.ऐ., दफा २(ग)
२९	विभागीय प्रमुख **Departmental Chief or Head**	केन्द्रीय निकाय वा सो अन्तर्गत रहेको विभाग वा विभाग सरहको अस्तित्व र कार्यक्षेत्र रहेको बजेट अख्तियारी दिने केन्द्रीयस्तरको कार्यालयको प्रमुख।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(त)
३०	बैंक **Bank**	बैङ्किङ्ग तथा वित्तीय कारोबार गर्न संस्थापना भएको सँगठित संस्था। यस शब्दले नेपालमा रहेको विदेशी बैंकको शाखा कार्यालय, नेपालमा स्थापित बैंकले नेपाल बाहिर खोलेको शाखा कार्यालय तथा पूर्वाधार विकास बैंक र सोको शाखा कार्यालय समेतलाई जनाउँछ। प्रचलित कानून बमोजिम "क" वर्गको वित्तीय कारोबार गर्न नेपाल राष्ट्र बैंकवाट इजाजतपत्र प्राप्त संस्था।	बै.वि.सं.ऐ., दफा २(ह) बै.क.स.ऐ., दफा २(क)
३१	व्यापार घाटा **Trade Deficit**	मुलुकको निर्यात भन्दा आयात बढी रहेको स्थिति, जसवाट वैदेशिक मुद्राको आम्दानीभन्दा बढी खर्च हुन्छ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**
३२	बृहत आर्थिक परिलक्ष्य **Macro-economic Indicator**	आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना, वित्तीय र बजेट संरचनाको आधारमा प्रक्षेपण गरिने मुलुकको आर्थिक वृद्धि, मुद्रास्फीति, बचत, लगानी, वैदेशिक व्यापार, राजस्व, ऋण आदिको समष्टिगत आर्थिक परिलक्ष्य।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २३

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३३	भ्रष्टाचार **Corruption**	भ्रष्टाचार निवारण ऐनको परिच्छेद २ बमोजिम सजाय हुने कसुर। यसमा रिसवत लिने दिने, बिना मूल्य वा कम मूल्यमा वस्तु वा सेवा लिने, दान दातव्य, उपहार वा चन्दा लिने, कमिशन लिने, राजस्व चुहावट गर्ने, गैरकानुनी लाभ वा हानि पुऱ्याउने बदनियतले काम गर्ने, गलत लिखत तयार गर्ने, गलत अनुवाद गर्ने, सरकारी कागजात सच्याउने, सरकारी वा सार्वजनिक संस्थाको कागजात नोक्सान गर्ने, परीक्षा सम्बन्धी कसूर गर्ने, गैरकानुनी व्यवसाय गर्ने, नपाएको ओहदा पाएँ भन्ने, पदीय हैसियत दुरुपयोग गर्ने, झुट्टा विवरण दिने, सम्पत्तिको हिनामिना वा दुरुपयोग गर्ने, निर्णय नगरी हानि नोक्सानी पुऱ्याउने, गैरकानुनी दवाब दिने, गलत प्रतिवेदन दिने आदि कार्यहरु पर्दछन्।	भ्र.नि.ऐ. दफा २(क) र परिच्छेद २ (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको परिच्छेद २ हेर्नु होला)
३४	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय **Financial Comptroller General Office**	संघीय सञ्चित कोष र अन्य सरकारी कोषको सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने, चल, अचल सरकारी सम्पत्तिको अभिलेख राखी प्रतिवेदन गर्ने, आर्थिक प्रशासन सञ्चालन, निर्देशन, नियन्त्रण तथा आन्तरिक लेखापरीक्षण गर्ने, गराउने तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारको एकीकृत वित्तीय विवरण तयार गर्ने गराउने निकाय।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(न)
३५	मातहतको कार्यालय **Subordinate Office**	सम्बन्धित कार्यालयको मातहतमा रहेको कार्यालय।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(ध)
३६	मौद्रिक नीति **Monetary Policy**	• आर्थिक वृद्धि तथा स्थायित्व कायम राख्ने उद्देश्यको लागि मुद्राको आपूर्ति, ब्याजदर नियमन गर्ने लक्ष्य राखि कुनै मुलुकको मौद्रिक अधिकारीद्वारा लिइने नीति। यसको आधिकारिक लक्ष्य मूल्यमा स्थायित्व कायम तथा बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्नु हो। • कुनै पनि मुलुकको केन्द्रीय बैंकले जारी गरेको यस्तो नीति हो, जसद्धारा मुलुकमा मूल्य स्थायित्व सुनिश्चित गरी सामान्य मूल्यवृद्धि दर कायम गर्न तथा वित्तीय स्थायित्व कायम गर्नको लागि ब्याजदरको प्रयोग मार्फत बजारमा मुद्राको आपूर्ति नियन्त्रण गरिन्छ ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)** **G.N.B.A.**
३७	योगदानमूलक निवृत्तिभरण प्रणाली **Contributory Pension System**	कर्मचारीको मासिक तलबबाट रकम कट्टा गरी कोषमा जम्मा गर्ने तथा सो कोषमा नेपाल सरकारका तर्फबाट थप गरिने रकम र अवकाश हुँदा सोही कोषबाट निवृत्तिभरण वा रकम प्रदान गर्ने प्रणाली।	नि.को.ऐ. , दफा २(ज)
३८	राष्ट्रसेवक **Civil Servant**	सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्ति। सरकार वा सार्वजनिक निकायद्धारा निजामती कर्मचारी, नेपाली सैनिक, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बलका जवान र सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकहरुको रुपमा नियुक्त व्यक्तिहरु।	भ्र.नि.ऐ. दफा २(घ) **www.google.com**
३९	रिसवत **Bribe**	नगदी, जिन्सी वा अन्य जुनसुकै किसिमको लाभ वा सुविधा। यस शब्दले घुस समेतलाई जनाउँछ।	भ्र.नि.ऐ. दफा २(ख)
४०	लेखा उत्तरदायी अधिकृत **Chief Accountability Officer**	आफ्नो र मातहत कार्यालयको आर्थिक प्रशासन सञ्चालन गर्ने, वार्षिक बजेट तयार गर्ने र बजेट निकासा प्राप्त गरी खर्च गर्ने अधिकार सुम्पने, लेखा राख्ने वा राख्न लगाउने, वित्तीय विवरण तयार गर्ने वा गराउने, विनियोजन, राजस्व, धरौटी र जिन्सी समेतको आन्तरिक र अन्तिम लेखापरीक्षण गराउने, बेरुजु नियमित गर्ने गराउने, असुल उपर गर्ने गराउने, मिनाहा गर्ने वा गराउने र बजेट तथा कार्यक्रमले निर्धारण गरेका लक्ष्य अनुरुपको प्रतिफल प्राप्त गर्ने गराउने जिम्मेवारी रहेको प्रशासकीय प्रमुखको रुपमा कार्यरत सचिव।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(फ)
४१	शेल बैंक **Shell Bank**	संस्थापना भएको वा अनुमति प्राप्त गरेको मुलुकमा भौतिक उपस्थिति नरहेको वा प्रभावकारी नियमन तथा सुपरिवेक्षणको कुनै दायरामा नरहेको वित्तीय संस्था वा वित्तीय संस्थाको समूह।	स.शु नि., दफा २(ल)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
४२	सचिव **Secretary**	मन्त्रालयको सचिव, संवैधानिक अंग तथा निकायको सचिव वा प्रशासकीय प्रमुख, नेपाल सरकारको केन्द्रीयस्तरको सचिवालय तथा आयोगको सचिव र महालेखा नियन्त्रक।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(ल)
४३	सञ्चित कोष **Consolidated Fund**	गुठी रकम बाहेक सरकारलाई प्राप्त हुने राजस्व, राजस्वको धितोमा लिइएका कर्जा, ऐन अन्तर्गत असुल हुँदा प्राप्त भएको सबै धन र सरकारलाई प्राप्त हुने जुनसुकै रकम आम्दानी बाँध्ने सरकारी कोष।	ने.सं., धारा ११६
४४	सम्पत्ति शुद्धीकरण **Money Laundering**	सम्पत्तिको गैरकानूनी स्रोत (Illicit Origin) लुकाउने वा छल्ने वा कसुरमा संलग्न व्यक्तिलाई कानूनी कारवाहीबाट बचाउन सहयोग गर्ने उद्देश्यले कसुरबाट प्राप्त सम्पत्ति हो भन्ने थाहा पाउँदा पाउँदै वा विश्वास गर्नुपर्ने मनासिब आधार हुँदाहुँदै - (क) त्यस्तो सम्पत्ति कुनै प्रकारले रुपान्तरण वा हस्तान्तरण गर्ने, वा (ख) त्यस्तो सम्पत्तिको सही प्रकृति, स्रोत, स्थान, निःसर्ग, कारोबार, स्वामित्व वा सो सम्पत्ति उपरको अधिकार लुकाउने, छल्ने वा बदल्ने, वा (ग) त्यस्तो सम्पत्ति प्रात गर्ने, प्रयोग गर्ने वा धारण गर्ने।	स.शु.नि.ऐ., दफा ३(१)(क)(ख) र (ग) (विस्तृत परिभाषाको लागि ऐनको दफा ३(१) हेर्नु होला)
४५	सरकारी कार्यालय **Government Office**	• संवैधानिक अंग, अदालत, नेपाली सेना, प्रहरी लगायतका संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सबै सरकारी कार्यालय। • अदालत, संसद, संवैधानिक निकाय, नेपाली सेना, प्रहरी लगायतका संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहका कार्यालय।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(छ) ले.ऐ., दफा २(छ) (विस्तृत परिभाषाको लागि ऐनको सम्वन्धित दफाहरु हेर्नु होला)
४६	सरकारी कारोबार गर्ने बैंक **Banks Carrying out Government Transactions**	• महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको परामर्शमा सरकारी कारोबार गर्ने गरी तोकिएको वाणिज्य बैंक। • नेपाल राष्ट्र बैंकवाट अनुमति प्राप्त गरी सरकारी कारोबार गर्ने बैंक।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(थ) र ८ ए.खा.को.नि., दफा २(ग)
४७	सरकारी बाँकी **Governmental Arrears**	सरकारले असुल गर्नुपर्ने भनि लगत राखिएको रकम।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(द)
४८	सरकारी व्यावसायिक प्रतिष्ठान **Government Business Enterprises**	सामान्यतया राजनैतिक वा सामाजिक हितको उद्देश्य पूरा गर्न सार्वजनिक क्षेत्रमा सञ्चालन हुने प्रतिष्ठान। तिनीहरु सामान्यतः व्यापारिक तवरले सञ्चालन हुन आवश्यक हुन्छ अर्थात् आफ्नो खर्चको महत्वपूर्ण अंश उपभोक्तालाई व्यहोर्न लगाएर नाफा वा घाटा पूर्ति गर्दछन्।	ने.ले.मा., शब्दार्थको व्याख्या
४९	सहकारी बैंक **Cooperative Bank**	सहकारी ऐन बमोजिम गठन भएको सहकारी बैंक।	बै.क.स.ऐ., दफा २(च)
५०	सार्वजनिक जवाफदेहीको पद् **Public Accountable Position**	पारिश्रमिक ठेकिएको वा नठेकिएको भए तापनि कुनै रुपमा नियुक्त हुने वा निर्वाचित हुने वा मनोनयन हुने कानूनी मान्यता प्राप्त सार्वजनिक काम, कर्तव्य र अधिकार भएको पद।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(श)
५१	सार्वजनिक क्षेत्र **Public Sector**	राष्ट्रिय सरकार, प्रदेश सरकार, स्थानीय सरकार एवं सम्बन्धित सरकारी निकायहरु (उदाहरणको लागि एजेन्सी, बोर्ड, आयोग तथा प्रतिष्ठानहरु)	ने.ले.मा., शब्दार्थको व्याख्या
५२	सूचीकृत निकाय **Listed Entity**	यस्तो निकाय, जसको शेयर, धितोपत्र वा ऋणपत्रहरु स्वीकृत धितोपत्र बजारमा मूल्य उल्लेख गरिन्छ वा सूचीकृत गरिन्छ वा मान्यता प्राप्त धितोपत्र बजारमा वा अन्य समकक्षी संस्थाको नियम अन्तर्गत खरिद बिक्री गरिन्छ।	ने.ले.मा., शब्दार्थको व्याख्या

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
५३	सँगठित संस्था **Corporate Body**	पचास प्रतिशतभन्दा बढी शेयर वा जायजेथामा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको स्वामित्व भएको सँगठित सस्था । सो शब्दले पचास प्रतिशतभन्दा बढी शेयर वा जायजेथामा सँगठित संस्थाको स्वामित्व भएको सँगठित संस्था समेत जनाउँछ ।	ले.ऐ., दफा २(च)
५४	संवैधानिक निकाय **Constitutional Body**	संविधान बमोजिम गठन गरिएका अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, महालेखा परीक्षक, लोकसेवा आयोग, निर्वाचन आयोग, राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, राष्ट्रिय महिला आयोग, राष्ट्रिय दलित आयोग, राष्ट्रिय समावेशी आयोग, आदिवासी जनजाति आयोग, मधेशी आयोग, थारु आयोग र मुस्लिम आयोग	ने.सं. धारा ३०६ (१)(ठ)

परिच्छेद २ : राजस्व व्यवस्थापन
(Revenue Management)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
५५	अन्तःशुल्क **Excise Duty**	अन्तःशुल्क ऐन तथा अन्य प्रचलित कानून बमोजिम अन्तःशुल्क लाग्ने कुनै वस्तु वा सेवा प्रतिष्ठानबाट उत्पादन गरी निष्काशन, पैठारी र सेवा बिक्री गर्दा लाग्ने अन्तःशुल्क ।	अ.शु.ऐ.,दफा २(क) र ३
५६	अन्य राजस्व **Other Revenue**	सबै प्रकारको दस्तुर, सेवा शुल्क, रोयल्टी, लाभांश, साँवा ब्याज लगायत प्रचलित कानून बमोजिम असुल गरिने रकम ।	ने.स.ले.नि., दफा ८.३.२
५७	आकस्मिक लाभ **Windfall Gain**	चिठ्ठा, उपहार, पुरस्कार, बक्सिस, जितौरी, वा अन्य कुनै पनि आकस्मिक रुपमा प्राप्त हुने लाभ ।	आ.क.ऐ., दफा २(ज१)
५८	आय वर्ष **Income Year**	कुनै सालको श्रावण एक गते देखि अर्को सालको आषाढ मसान्तसम्मको अवधि ।	आ.ऐ., दफा २(झ)
५९	ऋण दाबी **Debt Claim**	कुनै एक व्यक्तिले अर्को व्यक्तिवाट भुक्तानी प्राप्त गर्ने अधिकार ।	आ.ऐ., दफा २(ठ)
६०	कर राजस्व **Tax Revenue**	प्रत्यक्ष रुपमा कुनै वस्तु वा सेवा प्रदान नगरी कानून बमोजिम नागरिकहरुवाट असुल गरिने रकम ।	ने.स.ले.नि., दफा ८.३.१
६१	कर छुट **Abatement**	कुनै व्यक्ति वा कम्पनीलाई निर्धारण गरिएको करको स्तरमा कमी गर्नु । कर छुटको उदाहरणमा कर घटाउने, जरिवाना कम गर्ने वा छुट दिने आदि ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**
६२	गैरबासिन्दा व्यक्ति **Non-Resident Person**	गैरबासिन्दा व्यक्ति भन्नाले बासिन्दा व्यक्ति बाहेकको व्यक्ति । (नोटः बासिन्दा व्यक्तिको परिभाषाको लागि सि.नं. ६९ हेर्नु होला)	आ.ऐ., दफा २(थ)
६३	गैर कर राजस्व **Non-Tax Revenue**	अनिवार्य रुपमा लगाइएको कर बाहेक अन्य स्रोतहरुबाट उठाइएको राजस्व । यसमा सरकारका निकायहरुबाट जनतालाई प्रदान गरिएको प्रत्यक्ष सेवाको बदलामा संकलन गरिएको रकमहरु वा सरकारको नियमनकारी तथा लगानी क्रियाकलापहरुबाट प्राप्त गरेको रकमहरु समेत पर्दछन् ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**
६४	नातेदार **Relative** नजिकको नातेदार **Close Relative**	● प्राकृतिक व्यक्तिको पति, पत्नी, छोरा, छोरी (धर्मपुत्र, धर्मपुत्री समेत) बाबु, आमा, बाजे, बज्यै, दाजु, भाइ, भाउजू, बुहारी, दिदी, बहिनी, सासु, ससुरा, साला, जेठान, साली, जेठी सासु, काका, काकी, भतिजा, भतिजी, नाति र नातिनी । ● एकासगोलको अंशियार वा पति, पत्नी, बाबु, आमा, सासू, ससुरा, दाजु भाइ, दिदी, बहिनी, भाउजू, साला, साली, भिनाजु, काका, काकी, मामा, माइजू, छोरा, छोरी, छोराबुहारी, नाति, नातिनी, नातिनीबुहारी वा ज्वाँई ।	आ.ऐ., दफा २(ब) क.ऐ. दफा २(त्र)
६५	निकायमा रहेको हित **Interest in Entity**	कुनै निकायको आय वा पूँजी प्राप्त गर्ने सांयोगिक (Contingent) अधिकार समेतको अधिकार ।	आ.ऐ., दफा २(म)
६६	निहित स्वामित्व **Vested Ownership**	कुनै निकायको सम्बन्धमा - कुनै प्राकृतिक व्यक्ति वा प्राकृतिक व्यक्तिको हित नरहेको निकायले सो निकायमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा एक वा बढी मध्यस्थ निकायहरुद्धारा राखेको हितका आधारमा सिर्जित स्वामित्व, वा कुनै निकायको स्वामित्व रहेको सम्पत्तिको सम्बन्धमा -सो निकायमा निहित स्वामित्व रहेका व्यक्तिहरुको स्वामित्वको समानुपातको आधारमा निर्धारण भएको सम्पत्तिको स्वामित्व ।	आ.ऐ., दफा २(र)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
६७	ट्रष्टी **Trustee**	एक्लै वा अन्य प्राकृतिक व्यक्ति, गुठी वा अन्य सँगठित संस्थासँग मिली संयुक्त रुपमा सम्पत्ति अमानतको रुपमा राख्ने प्राकृतिक व्यक्ति, गुठी वा अन्य सँगठित संस्था। सो शब्दले मृतक व्यक्तिको जायजेथाको सञ्चालनकर्ता वा प्रशासक, लिक्विडेटर, प्रापक वा ट्रष्टी, निजी वा आधिकारिक हैसियतमा असक्षम व्यक्तिको सम्पत्तिको संरक्षक, निर्देशन, नियन्त्रण वा व्यवस्थापन गर्ने कुनै व्यक्ति, निजी प्रतिष्ठान वा यस्तै प्रतिष्ठान अन्तर्गत सम्पत्तिको व्यवस्थापन गर्ने कुनै व्यक्ति, र माथि उल्लेखित व्यक्ति सरहको जस्तै स्थितिमा रहेको अन्य कुनै व्यक्ति समेतलाई जनाउँछ।	आ.ऐ., दफा २(प)
६८	पट्टा **Lease**	कुनै व्यक्तिले अर्को व्यक्तिको नगदी सम्पत्ति बाहेकको सम्पत्ति प्रयोग गर्ने अस्थायी अधिकार। सो शब्दले इजाजतपत्र, भाडा सम्झौता, छनौट, रोयल्टी सम्झौता वा बहालवालाको हक समेतलाई जनाउँछ।	आ.ऐ., दफा २(ल)
६९	प्राकृतिक व्यक्ति **Natural Person**	प्राकृतिक व्यक्ति विशेष सम्झनु पर्ने। सो शब्दले दर्ता भई वा नभई प्राकृतिक व्यक्तिको स्वामित्वमा रहेको एकलौटी फर्म तथा एउटै प्राकृतिक व्यक्तिको रुपमा मानिने गरी ऐनको दफा ५० बमोजिम छनौट भएको दम्पती समेतलाई जनाउँछ।	आ.ऐ., दफा २(व)
७०	बासिन्दा व्यक्ति **Resident Person**	- प्राकृतिक व्यक्तिको सम्बन्धमा - सामान्य बसोबास स्थान नेपालमा रहेको, अवच्छिँन्न ३६५ दिनको अवधिमा १८३ दिन वा सोभन्दा बढी नेपालमा रहेको, वा नेपाल सरकारबाट आय वर्षको कुनै समयमा विदेशमा खटाइएको। - साझेदारी फर्म। - ट्रष्ट सम्बन्धमा - नेपालमा स्थापना भएको, ट्रष्टको ट्रष्टी आय वर्षमा बासिन्दा व्यक्ति भएको वा ट्रष्टलाई आय वर्षमा बासिन्दा व्यक्ति वा निज संलग्न भएको व्यक्तिहरुको समूहले प्रत्यक्ष वा एक वा बढी मध्यस्थ निकाय (Interposed Entity) हरुको माध्यमद्धारा नियन्त्रण गरेको। - कम्पनीको सम्बन्धमा - नेपालको कानून अन्तर्गत संस्थापित भएको वा कुनै आय वर्षमा सो कम्पनीको व्यवस्थापन प्रभावकारी रहेको।	आ.ऐ., दफा २(कङ) (विस्तृत परिभाषाको लागि ऐनको दफा २(कङ) हेर्नु होला)
७१	व्यवस्थापक **Manager**	कुनै निकायको व्यवस्थापकीय निर्णयहरु गर्ने काममा संलग्न हुने व्यक्ति। सो शब्दले कुनै ट्रष्टको ट्रष्टी र विदेशी स्थायी संस्थापनमा स्वामित्व भएको व्यक्ति समेतलाई जनाउँछ।	आ.ऐ., दफा २(कछ)
७२	व्यवसाय **Occupation**	उद्योग, व्यापार, पेशा वा यस्तै अन्य प्रकृतिका व्यावसायिक कारोबार। सो शब्दले त्यस्तै प्रकारका विगत, वर्तमान वा भावी व्यवसायहरुलाई समेत जनाउँछ। तर यस शव्दले रोजगारीलाई जनाउने छैन।	आ.ऐ., दफा २(कज)
७३	ब्याज **Interest**	साँवा बाहेक ऋण दायित्व अन्तर्गतको भुक्तानी, छुट ऋण दायित्व अन्तर्गतको छुट, प्रिमियम, अदलबदल भुक्तानी वा त्यस्तै भुक्तानीवाट प्राप्त गरिएको लाभ, र वार्षिक वृत्ति वा किस्ताबन्दी बिक्री अन्तर्गत सम्पत्ति प्राप्त गर्ने व्यक्तिवाट वा वित्तीय पट्टा अन्तर्गत कुनै सम्पत्तिको प्रयोग बापत कुनै व्यक्तिलाई गरिने भुक्तानी मध्ये ब्याजको रुपमा लिइने रकमहरु।	आ.ऐ., दफा २(कझ)
७४	व्यावसायिक सम्पत्ति **Business Property**	कुनै व्यवसायमा प्रयोग गरिएको कुनै सम्पत्ति सम्झनु पर्छ। तर यस शब्दले व्यापारिक मौज्दात वा व्यवसायको ह्रासयोग्य सम्पत्तिलाई जनाउने छैन।	आ.ऐ., दफा २(कट)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
७५	भाडा **Rent**	घर बहाल समेतका मूर्त सम्पत्तिको बहाल तथा पट्टा अन्तर्गत गरिएका प्रिमियम लगायतका सबै भुक्तानी। तर यस शब्दले प्राकृतिक स्रोत बापत भएको भुक्तानी वा एकलौटी फर्म बाहेकको प्राकृतिक व्यक्तिले घर बहाल बापत प्राप्त गरेको रकमलाई जनाउने छैन।	आ.ऐ., दफा २(स)
७६	मूल्य अभिवृद्धि करलाग्ने वस्तु वा सेवा **Goods or Services VAT Chargeable**	नेपालभित्र आपूर्ति भएका वस्तु वा सेवा, नेपालभित्र आयात गरिएका वस्तु वा सेवा वा नेपाल बाहिर निर्यात गरिएका वस्तु वा सेवा। यस प्रकार नेपालभित्र आपूर्ति भएका वा आयात गरिएका वस्तु वा सेवा वा नेपाल बाहिर निर्यात गरिएका वस्तु वा सेवामा लाग्ने कर नै मूल्य अभिवृद्धि कर हो।	मू.अ.क.ऐ., दफा ५
७७	योगदानमा आधारित अवकाश भुक्तानी **Contribution Based Retirement Payment**	कर्मचारी वा कामदारको पारिश्रमिकवाट मासिक रुपमा कट्टा गरिएको रकम तथा रोजगारदाताबाट अवकाश योगदान बापत थप गरी स्वीकृत अवकाश कोषमा जम्मा गरिएको रकम र सो रकममा वृद्धि भएको रकम समेतको भुक्तानी सम्झनु पर्छ।	आ.ऐ., दफा २(त्र१)
७८	राजस्व **Revenue**	प्रचलित कानून बमोजिम कुनै सरकारी निकायले संकलन गरेको नगद वा सो सरहको प्राप्ति।	ने.स.ले.नि., दफा ८.२
७९	राजस्व दाखिला **Deposit of Revenue**	राजस्व तथा सरकारी रकम सरकारी कार्यालयमा प्राप्त भएपछि तोकिए बमोजिमको ढाँचामा लेखा राखी बैंक दाखिला गर्ने कार्य।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २७
८०	राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली **Revenue Management Information System**	नेपाल सरकारले प्राप्त गर्ने राजस्वको संकलन प्रक्रियालाई थप प्रभावकारी बनाउने उद्देश्यले महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले सबै राजस्व संकलन गर्ने बैंकहरुले प्रयोग गर्ने गरी विकास गरी लागू गरेको कम्प्युटर सफ्टवेयर।	रा.ब्य.सू.प्र.सं.पु.
८१	रोयल्टी **Royalty**	• संघीय कानून बमोजिम प्राकृतिक स्रोतवाट प्राप्त गरेको रकम। • अमूर्त सम्पत्तिको पट्टा अन्तर्गत गरिएको कुनै भुक्तानी।	अ.स.वि.ब्य.ऐ., दफा ७ आ.ऐ.,दफा २(कक)
८२	लगती राजस्व **Documented Revenue**	असुल गर्नुपर्ने भनी लगत राखिएको राजस्व।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(ड)
८३	लगानी **Investment**	एक वा एकभन्दा बढी सम्पत्ति धारण गर्ने वा त्यस्तो सम्पत्ति लगानी गर्ने कार्य। यस अन्तर्गत सम्पत्ति स्वामित्व राख्ने व्यक्तिबाट निजी प्रयोगमा ल्याइएको सम्पत्ति राख्ने कार्य, रोजगारी वा व्यवसाय पर्दैन।	आ.ऐ., दफा २(कख) (विस्तृत परिभाषाको लागि ऐनको दफा २(कख) हेर्नु होला)
८४	शेयरवाला/शेयरधनी **Shareholder**	• कुनै कम्पनीको हिताधिकारी व्यक्ति। • कम्पनीको शेयरमा स्वामित्व भएको व्यक्ति।	• आ.ऐ., दफ २(कय) • क.ऐ., दफा २(द)
८५	सम्बद्ध व्यक्ति **Associated Person**	एक अर्को व्यक्तिको मनसाय अनुसार काम गर्ने एक वा एकभन्दा बढी व्यक्ति वा त्यस्ता व्यक्तिहरुको समूह।	आ.ऐ., दफा २(कन) (विस्तृत परिभाषाको लागि ऐनको दफा २(कन) हेर्नु होला)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
८६	साझेदार **Partner**	बीस जनाभन्दा कम साझेदार भई प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भए वा नभएको फर्म सम्झनु पर्छ । तर यस शब्दले दर्ता भएको वा नभएको एकलौटी फर्म वा संयुक्त उद्यमलाई जनाउने छैन ।	आ.ऐ., दफा २(कप)
८७	स्थायी लेखा नम्बर **Permanent Account Number**	आयकर ऐनको अधीनमा रही कुनै व्यक्तिको पहिचान गर्ने प्रयोजनको लागि आन्तरिक राजस्व विभागले व्यक्तिलाई जारी गरेको नम्बर ।	आ.ऐ.,दफा ७८(१) (विस्तृत विवरणको लागि ऐनको दफा ७८(१) हेर्नु होला)
८८	स्थायी संस्थापन **Permanent Establishment**	कुनै व्यक्तिले पूर्ण वा आंशिक रुपमा व्यवसाय सञ्चालन गर्ने स्थान ।	आ.ऐ., दफा २(कद) (विस्तृत परिभाषाको लागि ऐनको दफा २(कछ) हेर्नु होला)
८९	स्वीकृत अवकाश कोष **Approved Retirement Fund**	आय कर ऐन बमोजिम आन्तरिक राजस्व विभागबाट स्वीकृति प्राप्त गरेको अवकाश कोष ।	आ.ऐ., दफा २(कभ)
९०	स्रोतमा कर कट्टी **Tax Deduction at Source (TDS)**	प्रत्येक आय स्रोतबाट कर संकलन गर्ने उद्देश्यले स्रोतमा कर कट्टी गर्ने अवधारणा ल्याइएको हो । यस अवधारणा बमोजिम कुनै व्यक्तिलाई खास प्रकृतिको भुक्तानी दिने दायित्व रहेका व्यक्तिले स्रोतमा नै कर कट्टी गर्नुपर्ने र यस्तो कट्टा गरेको रकमलाई केन्द्रीय सरकारको खातामा पठाउनु पर्नेछ । आय कर ऐनको दफा २(क) बमोजिम रोजगारी, लगानी प्रतिफल, सेवा शुल्क तथा ठेक्का वा करार समेतको भुक्तानी गर्दा परिच्छेद १७ बमोजिम अग्रिम कर कट्टी गर्ने कर्तव्य भएको व्यक्ति अग्रिम कर कट्टी गर्ने व्यक्ति सम्झनु पर्ने उल्लेखित छ ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)** (विस्तृत विवरणको लागि आय कर ऐनको परिच्छेद १७ हेर्नु होला)
९१	हसबली राजस्व **Contingency Revenue**	पटके रुपमा कुनै शुल्क, दस्तुर, लिलाम बिक्री, बोलपत्र फाराम बिक्री जस्ता शीर्षकमा प्राप्त हुने लगत नराखिएको राजस्व ।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(फ)
९२	हिताधिकारी **Beneficiary**	कुनै निकायमा हित भएको व्यक्ति (आय वा पुँजी प्राप्त गर्ने सांयोगिक अधिकार समेत रहेको) ।	आ.ऐ., दफा २(कल)

परिच्छेद ३ : बजेट तथा खर्च व्यवस्थापन
(Budget and Expenditure Management)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
९३	अर्थ विधेयक **Finance Bill**	नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारद्धारा कर लगाउने, खारेज गर्ने, छुट दिने, संघीय वा प्रदेश सञ्चित कोष वा सरकारी कोषवाट रकम विनियोजन वा खर्च गर्ने वा रकम घटाउने बढाउने, नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारले ऋण प्राप्त गर्ने वा जमानत दिने, संघीय वा प्रदेश सरकारी कोषमा प्राप्त हुने राजस्व, ऋण असुली र अनुदान रकम जिम्मा राख्ने, लगानी गर्ने वा नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारको लेखा वा लेखापरीक्षण गर्ने विषयसँग सम्बन्धित विधेयक।	ने.सं., धारा ११० (३) र धारा १९८ (३) (विस्तृत परिभाषाको लागि संविधानको धारा ११०(३) र धारा १९८(३) हेर्नु होला)
९४	अन्तर सरकारी कारोबार **Inter Government Transaction**	एक सरकारी र अर्को सरकारी निकाय बीच हुने कारोबार र एक सरकारी निकायको तर्फबाट अर्को निकायले गर्ने कारोबार।	ने.स.ले.नि., दफा १४.१
९५	वित्तीय हस्तान्तरण वा अन्तर-सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण **Fiscal Transfer or Inter Governmental Fiscal Transfer**	संघीय सञ्चित कोषबाट प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई राजस्व बाँडफाँट र अनुदान रकम प्रचलित कानून बमोजिम अर्थ मन्त्रालयबाट हस्तान्तरण गर्ने कार्य। यस्तो अनुदान रकम सशर्त, समपूरक वा विशेष अनुदानको रुपमा हस्तान्तरण गरिन्छ। अन्तर-सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण अन्तर्गत नेपाल सरकारले प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई उपलब्ध गराउने अनुदान रकम सम्वन्धित कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयमार्फत हुने ब्यवस्था छ।	आ.का.बि.उ.ऐ., दफा २२ र आ.का.बि.उ.नि., नियम ५(२) (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा २२ हेर्नु होला)
९६	आकस्मिक कोष **Contingency Fund**	नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारद्धारा आकस्मिक कार्यको लागि खर्च गर्न ऐन बमोजिम रकम निर्धारण गरी खडा गरिएको कोष।	ने.सं., धारा १२४ र धारा २१२ (विस्तृत विवरणको लागि संविधानको धारा १२४ र २१२ हेर्नु होला)
९७	आर्थिक वर्ष **Fiscal Year**	प्रत्येक वर्षको साउन महिनाको एक गतेदेखि अर्को वर्षको असार महिनाको मसान्त सम्मको बाह्र महिनाको अवधि।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(ङ)
९८	आर्थिक सर्वेक्षण **Economic Survey**	गत आर्थिक वर्षसम्मको मुलुकको आर्थिक कार्य सम्पादन, क्षेत्रगत वृद्धि र वित्तीय प्रवृत्तिको समीक्षा गरी कुनै सरकारले (सामान्यतः अर्थ मन्त्रालय) पेश गरेको आधिकारिक प्रतिवेदन। नेपालको सन्दर्भमा अर्थमन्त्रीले राजस्व र व्ययको अनुमान पेश गर्नु अगावै आर्थिक सर्वेक्षण संघीय संसद समक्ष पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था छ।	**www.google.com** अ.स.वि.ब्य.ऐ., दफा २०
९९	आयोजना बैंक **Project Bank**	निकाय आफैले वा मातहतको कार्यालय वा आयोजना मार्फत आगामी वर्षहरुमा कार्यान्वियन गरिने आयोजनाहरुको विवरण।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २५
१००	उधारो खर्च **Votes of Credit**	प्राकृतिक कारण वा बाह्य आक्रमणको आशंका वा आन्तरिक बिघ्न वा अन्य कारणले संकटको अवस्था परेको कारण आवश्यक विवरण खुलाउन अव्यवहारिक वा राज्यको सुरक्षा वा हितका दृष्टिले अवाञ्छनीय देखिएमा संघीय वा प्रदेशको अर्थमन्त्रीले संसदमा पेश गर्ने ब्ययको विवरण।	ने.सं., धारा १२३ र धारा २११
१०१	कार्यक्रम **Programme**	निश्चित उद्देश्य प्राप्तिको लागि सञ्चालन हुने निश्चित अवधिको कार्यक्रम। सो शब्दले वार्षिक विकास कार्यक्रम समेत जनाउँछ।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(घ)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१०२	गैर बजेट खर्च **Off-Budget Expenditure**	वार्षिक बजेटमा समावेश नभएको सरकारी खर्च । गैर बजेट खर्चको प्रकारको उदाहरणमा ओइसीडी **(OECD)** मुलुकहरुमा गैर बजेट कोषहरु, प्रत्यक्ष ऋण, जमानत र सरकारी-निजी साझेदारी आदि रहेका छन् ।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarised Glossary –OECD**
१०३	घाटा बजेट **Deficit Budget**	राजस्व र अनुदानको योगभन्दा ब्यय बढी हुने गरी व्यवस्था भएको बजेट ।	अ.स.वि.ब्य.ऐ. दफा २(ख)
१०४	चालु खर्च **Recurrent Expenditure**	सालबसाल रुपमा गरिने उपभोग खर्च ।	ने.स.ले.नि., दफा २.१.३.३
१०५	नगद योजना **Cash Plan**	सरकारको नगद आवश्यकतालाई विश्लेषण गरी बजेट कार्यान्वयनको लागि नगद व्यवस्थापन गर्न अर्थ मन्त्रालयले तयार गरेको आवधिक नगद योजना ।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २९
१०६	धरौटी रकम **Deposit Amount or Retention money**	कुनै काम टुङ्गो नलागेसम्मको लागि राखिएको सुरक्षण जमानत रकम (Retention Money or Earnest Money) वा सो बापतको बिड बण्ड वा परफरमेन्स बण्ड । सो शब्दले अन्य कुनै कारणले सुरक्षण राख्नु पर्ने भई सो बापत धरौटी खातामा राखिएको रकमलाई समेत जनाउँछ ।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(ज)
१०७	पारिश्रमिक **Remuneration**	तलब, भत्ता र अन्य कुनै किसिमको पारिश्रमिक तथा सुविधा ।	ने.सं. धारा ३०६ (छ)
१०८	पुँजीगत खर्च **Capital Expenditure**	स्थिर सम्पत्तिहरु प्राप्त गर्न, रणनीतिक महत्व वा आपतकालीन समयका लागि व्यवस्था गरिएका मौज्दात, जग्गा, भवन खरिद, सार्वजनिक उपभोगको सम्पत्ति, पूँजीगत प्रकृतिको अध्ययन तथा अनुसन्धान, आयोजना निर्माण, क्षति वापतको मुआब्जा जस्ता खर्चहरु ।	ने.स.ले.नि., दफा २.१.३.३
१०९	पुरक अनुमान **Supplementary Estimates**	चालु आर्थिक वर्षका लाागि विनियोजन ऐनले कुनै सेवाको लागि खर्च गर्न दिएको रकम अपर्याप्त भएकोमा वा ऐनले अख्तियारी नदिएको नयाँ सेवामा खर्च गर्न वा अख्तियारी दिएको रकमभन्दा बढी खर्च हुन गएको अवस्थामा सरकारद्धारा पेश गरिने बजेट अनुमान ।	ने.सं., धारा १२१
११०	पेश्की खर्च **Votes on Account**	नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारद्धारा कुनै आर्थिक वर्षको विनियोजन विधेयक संसदमा विचाराधीन रहेको अवस्थामा बजेट अनुमानको व्ययको कुनै अंश पेश्कीको रुपमा गरिने खर्च ।	ने.सं., धारा १२२ र धारा २१० (विस्तृत विवरणको लागि संविधानको धारा १२२ र २१० हेर्नु होला)
१११	प्रतिबद्धता रकम **Committed or Obligations Sums**	विगत र चालू आर्थिक वर्षमा सम्झौता भई बाँकी दायित्वमध्ये आगामी आर्थिक वर्षको बजेट बाट सम्झौता अनुसार खर्च हुने प्रतिबद्धता **(Contractual Obligation)** गरिएको रकम ।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २१ (विस्तृत कार्यविधिको लागि नियमावलीको नियम २१ हेर्नु होला)
११२	बजेट चक्र **Budget Cycle**	बजेटको सम्बन्धी निर्णय गर्ने तथा निर्णयहरुको कार्यान्वयन तथा मूल्यांकन गर्नेसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण प्रमुख कार्यहरु वा चरणहरु ।	**P.F.M.G.T., OECD**

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
११३	बजेट प्रणाली बाहिरको सार्वजनिक निकाय **Extra Budgetary Public Entity**	कार्यालय बाहेक प्रचलित कानून बमोजिम गठन भएको नेपाल सरकारबाट अनुदान प्राप्त गर्ने वा तोकिएको जिम्मेवारी पूरा गर्न स्थापना भएको आयोग, परिषद, प्राधिकरण, बोर्ड, कोष, समिति वा यस्तै प्रकृतिका सार्वजनिक निकाय।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(ण१)
११४	बजेट मार्गदर्शन **Budget Guidelines**	राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार गरेको बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन तथा ढाँचा।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(भ)
११५	बजेट समिति **Budget Committee**	केन्द्रीय निकायको कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा सम्बन्धी कार्यको समन्वय गर्न तथा खर्चको मापदण्ड निर्धारण गर्न लेखा उत्तरदायी अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृतको अध्यक्षतामा अन्य प्रमुखहरु समेत रहने गरी गठन गरिने समिति।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(ञ) र नियम १४ (विस्तृत जानकारीको लागि नियमावलीको नियम १४ हेर्नु होला)
११६	बजेट सीमा **Budget Ceiling**	कुनै सँगठन वा कार्यालयलाई निश्चित आर्थिक वर्षमा खर्च गर्नको लागि उपलब्ध अनुमानित रकम।	**P.F.M.G.T**
११७	बजेटरी निकाय **Budgetary Entity**	नेपाल सरकारद्धारा सम्पूर्ण खर्च व्यहोर्ने र प्राप्त भएको आम्दानी सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नुपर्ने गरी स्थापना भएको निकाय।	ने.स.ले.नि., दफा १५.६.३
११८	बहुबर्षीय बजेट **Multi-Year Budget**	एक वर्षभन्दा बढीको लागि स्वीकृत भएको बजेट।	ने.सा.क्षे.ले.मा., दफा १.९.१
११९	वार्षिक बजेट **Annual Budget**	एक वर्षका लागि स्वीकृत भएको बजेट।	ने.सा.क्षे.ले.मा., दफा १.९.१
१२०	विकास योजना **Development Plan**	उपलब्ध स्रोत साधनलाई परिचालन गरी निश्चित अवधिभित्र तोकिएको लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्त गर्ने दस्तावेज नै विकास योजना हो। यस्तो दस्तावेजमा मुलुकको समग्र आर्थिक सामाजिक विकासको उद्देश्य पूरा गर्न निश्चित अवधिभित्र हासिल गर्न दिइने लक्ष्य, नीति, रणनीति तथा कार्यक्रम र त्यस्ता कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि चाहिने स्रोत साधनको व्यवस्था र सोबाट प्राप्त हुने नतिजा उल्लेख हुन्छ। "योजना" शब्दले आयोजना, परियोजना, कार्यक्रमहरु समेतलाई जनाउँछ।	प्र.यो.त.दि.,दफा १.३ अ.स.वि.ब्य.ऐ. दफा २(ङ)
१२१	वित्तीय व्यवस्था खर्च **Financing Expenditure**	आन्तरिक तथा बाह्य ऋण प्राप्ति, शेयर तथा ऋण लगानीको साँवा फिर्ता र शेयर तथा ऋण लगानी, वैदेशिक संस्थामा शेयर तथा ऋण लगानी, ऋणको साँवा ब्याज भुक्तानी सम्बन्धी खर्च।	ने.स.ले.नि., दफा ३.२.३
१२२	वित्तीय समानीकरण अनुदान **Fiscal Equalization Grant**	प्रदेश/स्थानीय तहको खर्चको आवश्यकता र राजस्व क्षमताको आधारमा नेपाल सरकारले प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई, वा नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान र आफ्नो स्रोतबाट उठेको राजस्वलाई प्रदेशले स्थानीय तहलाई वितरण गर्ने अनुदान।	अ.स.वि.ब्य.ऐ. दफा ८(१) र (२) (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा ८(१) र (२) हेर्नु होला)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१२३	वित्तीय हस्तान्तरण **Fiscal Transfer**	संघीय सञ्चित कोषबाट प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई राजस्व बाँडफाँट र अनुदान रकमे अर्थ मन्त्रालयबाट हस्तान्तरण गर्ने कार्य ।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २२ (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा २२ हेर्नु होला)
१२४	विनियोजन **Appropriation**	• विनियोजन ऐन, उधारो खर्च ऐन वा पेश्की खर्च ऐनद्वारा निर्दिष्ट सेवा र कार्यहरुको लागि विभिन्न शीर्षकमा विभिन्न कार्यालयलाई खर्च गर्न विनियोजन भएको रकम । सो शब्दले पूरक विनियोजन ऐन र उधारो खर्च ऐन बमोजिम विनियोजन भएको रकम समेत जनाउँछ । • व्यवस्थापिका वा यस्तै अधिकार प्राप्त निकायले तोकेको उद्देश्य हासिल गर्नका लागि कोषको बाँडफाँड गर्न प्रदान गरेको अख्तियारी ।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(भ) ने.सा.क्षे.ले.मा., दफा १.९.१
१२५	विभाज्य कोष **Divisible Fund**	नेपाल सरकार, प्रदेश वा स्थानीय तहबीच मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट उठेको अन्तःशुल्क रकम बाँडफाँट गर्न नेपाल सरकारले खडा गरेको एक संघीय कोष । यस कोषमा जम्मा भएको रकममध्ये सत्तरी प्रतिशत नेपाल सरकारलाई, पन्ध्र प्रतिशत प्रदेशलाई र पन्ध्र प्रतिशत स्थानीय तहलाई बाँडफाँट गरिने व्यवस्था गरिएको छ ।	अ.स.वि.ब्य.ऐ. दफा ६(१) र (३) (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा ६ हेर्नु होला)
१२६	विशेष अनुदान **Special Grant**	कुनै उद्देश्य राखी प्रदेश वा स्थानीय तहबाट सञ्चालन गरिने कुनै खास योजनाको लागि नेपाल सरकारले प्रदेश र स्थानीय तह वा प्रदेशले स्थानीय तहलाई प्रदान गरिने अनुदान ।	अ.स.वि.ब्य.ऐ. दफा ११(१) र (२) (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा ११ हेर्नु होला)
१२७	भाडा खर्च **Rent Expenditure**	सरकारी कामका लागि भाडामा लिइएको घर, जग्गा, गोदाम भाडा वा बहाल, सवारी साधन, मेशिनरी औजार तथा अन्य साधनहरुको भाडा खर्च ।	ने.स.ले.नि., दफा ४.७.२
१२८	मध्यमकालीन खर्च संरचना **Medium Term Expenditure Framework**	तीन वर्षको समष्टिगत वित्त खाका, बजेट तथा कार्यक्रमको खाका र नतिजाको खाका समावेश भएको खर्च संरचनाको खाका ।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(ट)
१२९	मन्त्रालय बजेट सूचना प्रणाली **Line Ministry Budget Information System (LMBIS)**	बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको लागि अर्थ मन्त्रालयले कार्यान्वयनमा ल्याएको सूचना प्रणाली ।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(द१)
१३०	रकमान्तर **Virement**	विनियोजन ऐनमा तोकिएको कुनै एक अनुदान संकेत अन्तर्गतको बजेट उपशिर्षकमा नपुग रकमको लागि अर्को कुनै एक वा एकभन्दा बढी अनुदान संकेत अन्तर्गतको उपशीर्षकमा बचत हुने रकम मध्येबाट विनियोजन ऐनको सीमाभित्र रही रकम सार्ने कार्य ।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २० (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा २० हेर्नु होला)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१३१	राजस्व र व्ययको अनुमान **Estimates of Revenue & Expenditure**	● नेपाल सरकारको अर्थमन्त्रीले प्रत्येक आर्थिक वर्षको सम्बन्धमा संघीय संसदका दुवै सदनको संयुक्त बैठकमा राजस्वको अनुमान र सञ्चित कोषमाथि व्ययभार हुने र विनियोजन ऐन बमोजिम व्यय हुने आवश्यक रकमहरु सहितको वार्षिक अनुमान। यस्तो राजस्व र व्ययको वार्षिक अनुमान प्रदेशको सम्बन्धमा प्रदेश अर्थमन्त्रीले प्रत्येक आर्थिक वर्षको सम्बन्धमा प्रदेश सभा समक्ष र गाउँपालिका र नगर कार्यपालिकाको सम्बन्धमा कार्यपालिकाबाट सम्बन्धित गाउँ वा नगर सभामा पेश हुने। ● नेपालसरकार, प्रदेश सरकार वा गाउँ कार्यपालिका र नगर कार्यपालिकाले प्रत्येक वर्ष सम्वन्धित संसदमा पेश गर्ने आगामी आर्थिक वर्षको अनुमानित व्यय र राजस्व सहितको विवरण।	ने.सं., धारा ११९, धारा २०७ र धारा २३० (विस्तृत जानकारीको लागि संविधानको धारा ११९, धारा २०७ र धारा २३० हेर्नु होला) अ.स.वि.व्य.ऐ. दफा २१ (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा २१ हेर्नु होला)
१३२	राष्ट्रिय स्रोत अनुमान समिति **National Resource Estimate Committee**	नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तहको खर्च, राजस्व, वैदेशिक सहायता र आन्तरिक ऋण परिचालनको वर्तमान अवस्था, बजेट कार्यान्वयनको समीक्षा गरी उपलब्ध हुन सक्ने स्रोतको आँकलन गर्न योजना आयोगको उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा गठन हुने समिति।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(ठ), नियम १२ र १३ (विस्तृत विवरणको लागि नियमावलीको नियम १२ र १३ हेर्नु होला)
१३३	लैङगिक उत्तरदायी बजेट **Gender Responsive Budget**	लैङगिक समानताको लागि बजेटको सुनिश्चितता, बजेटका सबै प्रक्रियामा लैङगिक मूलप्रवाहीकरण र उपलब्धिको समानतामूलक वितरणका साथै उपभोगको लागि लैङगिक विश्लेषण सहित उद्देश्यमूलक र योजनाबद्धरुपमा कार्यक्रम तर्जुमा र प्राथमिकीकरण गर्दै कार्यक्रम छनौट गरी लगानी गर्ने पद्धति।	रा.लै.प.का, दफा २(ट)
१३४	शून्यमा आधारित बजेट **Zero Based Budget**	बजेटसँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरु प्रथम पटक कार्यान्वयन गरिएको मानी प्रत्येक लागत इकाईलाई खास रुपमा पुष्टि गर्नु आवश्यक हुने भन्ने एक प्रकारको बजेट निर्माणको तरिका।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarised Glossary –Allen &Tommasi**
१३५	सुरू बजेट **Original Budget**	बजेट अवधिका लागि सुरुमा स्वीकृत भएको बजेट।	ने.सा.क्षे.ले.मा., दफा १.९.१
१३६	समपूरक अनुदान **Supplementary Grant**	नेपाल सरकारले प्रदेश र स्थानीय तहलाई पूर्वाधार विकास सम्बन्धी योजना कार्यान्वयन गर्न, वा प्रदेशले स्थानीय तहलाई कानून बमोजिम प्रदान गरिने अनुदान।	अ.स.वि.व्य.ऐ. दफा १०(१), (२) र (३) (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा १० हेर्नु होला)
१३७	सशर्त अनुदान **Conditional Grant**	नेपाल सरकारले प्रदेश तथा स्थानीय तह वा नेपाल सरकारको कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न प्रदेश र स्थानीय तहलाई वा प्रदेशले स्थानीय तहलाई प्रदेश कानून बमोजिम शर्त तोकी प्रदान गरिने अनुदान।	अ.स.वि.व्य.ऐ. दफा ९(१), (२) र (३)
१३८	सम्भावित दायित्व **Contingent Liability**	प्रचलित कानून बमोजिम सिर्जित आर्थिक दायित्व, अदालतको निर्णय वा आदेशबाट नेपाल सरकारले व्यहोर्नु पर्ने सम्भावित आर्थिक दायित्व वा वैदेशिक सहायता अन्तर्गत सञ्चालित आयोजना वा सोबाट सिर्जना भएको दायित्व।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २० (विस्तृत विवरणको लागि नियमावलीको नियम २० हेर्नु होला)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१३९	सेवा महशुल खर्च **Service Fee Expenditure**	कार्यालयमा प्रयोग हुने पानी, बिजुली, सञ्चार महसुल (इन्टरनेट समेत) सम्वन्धी खर्चहरु।	ने.स.ले.नि., दफा ४.७.२
१४०	स्रोतान्तर **Change of Sources**	स्वीकृत बजेटमा उल्लेख भएको कुनै बजेट उपशिर्षक वा खर्च शीर्षकको खर्च व्यहोर्ने स्रोत परिवर्तन गर्ने कार्य। बजेट तयारीको क्रममा अनुमान गरिए अनुसार बजेट खर्च व्यहोर्ने स्रोतमा रकम प्राप्त हुन नसकेको तर खर्च गर्नु आवश्यक भएको अवस्थामा अर्को स्रोतमा रकम उपलब्ध भएमा खर्च व्यहोर्ने स्रोत परिवर्तन गरिन्छ।	ने.स.ले.नि., दफा ३.७ (विस्तृत जानकारीको लागि निर्देशिकाको दफा ३.७ हेर्नु होला)
१४१	संचित कोष वा सरकारी कोषबाट ब्यय **Expenditure From Consolidated Fund**	संघीय वा प्रदेश सञ्चित कोषवाट ब्यय हुने वा विनियोजन ऐन बमोजिम खर्च हुने वा विनियोजन विधेयक विचाराधीन रहेको अवस्थामा ऐन बमोजिम पेश्कीको रुपमा खर्च हुने वा विशेष अवस्थामा उधारो खर्च ऐन बमोजिम ब्यय हुने रकम।	ने.सं., धारा ११७ र धारा २०५ (विस्तृत जानकारीको लागि संविधानको धारा ११७ र धारा २०५ हेर्नु होला)
१४२	संचित कोष वा सरकारी कोषमाथि व्ययभार हुने **Expenditure Chargeable on Consolidated Fund**	संविधान बमोजिम तोकिएका संवैधानिक विशिष्ट व्यक्तिहरु तथा संघीय तथा प्रदेशका तोकिएका पदाधिकारीहरुको पारिश्रमिक एवं तिनीहरुको कार्यालयको प्रशासनिक व्यय वा सरकारी ऋण दायित्व सम्बन्धी व्ययभार वा अदालती फैसला वा आदेश अनुसार तिर्नु पर्ने रकमको लागि संघीय वा प्रदेश सञ्चित कोषमाथि व्ययभार हुने रकम। यस्तो व्ययको लागि संघीय संसद वा प्रदेश सभाको स्वीकृति आवश्यक पर्दैन।	ने.सं., धारा ११८ र धारा २०६ विस्तृत जानकारीको लागि संविधानको धारा ११८ र धारा २०६ हेर्नु होला)

परिच्छेद ४ : सार्वजनिक खरिद व्यवस्थापन
(Public Procurement Management)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१४३	अन्य सेवा **Other Service**	सवारी साधन, उपकरण वा वा मालसामान भाडामा लिने, ढुवानी गर्ने वा मालसामान मर्मत सम्भार गर्ने , विज्ञापन गर्ने, सुरक्षा सेवा लिने, सरसफाइ सेवा लिने, हवाई टिकट लिने, पूर्वाधार व्यवस्थापन, सञ्चालन तथा मर्मत गर्ने लगायत परामर्श सेवामा नसमेटिएका अन्य गैर परामर्श सेवाहरु ।	सा.ख.ऐ., दफा २(च) (विस्तृत जानकारीको लागि सा.ख.ऐ., दफा २(च) हेर्नु होला)
१४४	अन्तिम भुक्तानी **Final Payment**	खरिद सम्झौता बमोजिमको कार्य सम्पन्न भई सार्वजनिक निकायले स्वीकार गरेपछि आपूर्तिकर्ता, निर्माण व्यवसायी, सेवा प्रदायक वा परामर्शदातालाई करारको शर्त बमोजिम दिइने भुक्तानी ।	सा.ख.नि., नियम १२४
१४५	अमानती कार्य **Force Account**	सार्वजनिक निकाय आफैँले गर्ने कुनै निर्माण कार्य । सार्वजनिक खरिद ऐन बमोजिम यस्तो कार्य लागत अनुमान तयार गर्न कठिन हुने सामान्य प्रकृतिको मर्मत सम्भार, सानातिना नियमित कार्य वा सरसफाइ जस्ता कार्य, विद्यमान सेवा सञ्चालनमा बाधा नपुग्ने गरी सो सञ्चालनसँग जानकार व्यक्तिहरुबाट नै गर्नु गराउनु पर्ने कार्य, विशेष परिस्थिति सृजना भई तत्काल गर्नुपर्ने कार्य, जोखिमपूर्ण तथा सुरक्षाको दृष्टिकोणबाट संवेदनशील कार्य जस्ताको लागि गराउन सकिने उल्लिखित छ ।	सा.ख.ऐ., दफा ४५(१) सा.ख.नि., नियम २(ध)
१४६	आर्थिक प्रस्ताव **Financial Proposal**	कुनै मालसामान, निर्माण कार्य वा परामर्श सेवा खरिद सम्बन्धमा बोलपत्रदाताले दररेट तथा बोलपत्रको मूल्य खुलाई पेश गरेको प्रस्ताव ।	सा.ख.ऐ., दफा ३५ र सा.ख.नि., नियम ६४
१४७	उत्पादक वा अधिकृत बिक्रेताद्वारा दरमा खरिद **Catalogue Shopping**	कुनै मालसामान निर्माण गर्ने कम्पनीले उत्पादनको विशेषता, गुणस्तर र सुविधाका आधारमा तय गरेको बिक्री मूल्य सम्बन्धित कम्पनीको वेबसाइट वा कागजात (ब्रोसर) मा सार्वजनिक गरेपछि समानस्तरको मालसामान उत्पादन गर्ने कम्पनीले तोकेको मूल्यमा प्रतिस्पर्धा गराई गरिने खरिद विधि ।	सा.ख.ऐ., दफा ८(१)(क)८
१४८	उपभोक्ता समिति **User Committee**	निर्माण कार्यवाट प्रत्यक्ष लाभ पाउने व्यक्तिहरुले कुनै निर्माण कार्यको निर्माण, सञ्चालन, मर्मत सम्भार गर्नको लागि गठन गरेको समिति । सार्वजनिक खरिद ऐन बमोजिम जटिल प्राविधिक क्षमता आवश्यक नपर्ने, मितव्ययिता, गुणस्तरीयता र दिगोपना अभिवृद्धि हुने प्रकृतिको कार्य, स्थानीय स्रोत, साधन र सीप उपयोग गरी स्थानीय स्तरमा कार्यसम्पादन हुने, निर्माण कार्यको मुख्य उद्देश्य स्थानीय तहमा नै रोजगारीको अवसर सृजना गर्ने र त्यस्तो निर्माण कार्यबाट लाभ प्राप्त गर्ने समुदायलाई सहभागी गराउन सकिने, र निर्माण पश्चात् को आयोजनाको मर्मत सम्भार तथा सञ्चालन उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समूहबाट हुनसक्ने अवस्थामा उपभोक्ता समूह वा लाभग्राही समूहबाट कार्य गराउन सकिने उल्लिखित छ ।	सा.ख.ऐ., दफा ४४(१) सा.ख.नि., नियम २(ट)
१४९	एकमुष्ट दर विधि **Lumpsum Rate Method**	प्रत्येक इकाईको परिमाण र लागत अनुमानको कुल अं भन्दा के कति घटी वा बढी प्रतिशतमा काम गर्ने हो सो कबोल गरी बोलपत्र पेश गर्ने विधि ।	सा.ख.ऐ., दफा ८(१)(क)७

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१५०	एजेन्ट **Agent**	कुनै स्वदेशी वा विदेशी व्यक्ति, फर्म वा कम्पनीको एजेन्सी लिने व्यक्ति, फर्म वा कम्पनी।	सा.ख.ऐ., दफा २(थ)
१५१	कबोल अंङ्क **Bid Price**	बोलपत्रको परीक्षणबाट कायम हुन आएको रकम।	सा.ख.नि., नियम २(ढ)
१५२	कबोल अंङ्क घटाघट गर्ने विधि **Reverse Auction**	लागत अनुमानलाई अधिकतम रकम मानी सो रकममा घटाघट गरी कबोल गर्न बोलपत्रदाता वा सेवा प्रदायकलाई निश्चित अवधि उपलब्ध गराउने र सो अवधिमा सबैभन्दा कम अङ्क कबोल गर्ने बोलपत्रदाता वा सेवा प्रदायक छनोट गर्ने विधि।	सा.ख.ऐ., दफा ८(१क)(११)
१५३	कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन **Work Completion Report**	निर्माण कार्य सम्पन्न भई त्रुटि सच्याउने दायित्वको अवधि समाप्त भएपछि सार्वजनिक निकायले त्यस्तो निर्माण कार्य स्वीकृत ड्रइङ, डिजाइन वा स्पेसिफिकेशन बमोजिम भए नभएको कुरा प्राविधिक कर्मचारीवाट जाँचबुझ गराई तयार गर्ने प्रतिवेदन।	सा.ख.नि., नियम १२५(२)
१५४	कालो सूचीमा राख्ने **Black Listing**	कुनै बोलपत्रदाता, प्रस्तावदाता, सेवाप्रदायक, आपूर्तिकर्ता, निर्माण व्यवसायी वा व्यक्ति, फर्म, संस्था वा कम्पनीलाई आचरण विपरीत काम गरेको, खरिद सम्झौता नगरेको, खरिद सम्झौताको कार्यमा सारभूत त्रुटि गरेको वा खरिद सम्झौता अनुरुपको दायित्व पालना नगरेको वा गुणस्तरयुक्त कार्य नगरेको आदि कारणबाट निजको कार्यको गाम्भीर्यताको आधारमा निश्चित अवधिसम्म खरिद कार्यमा भाग दिन नपाउने गरी सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयवाट प्रतिबन्ध लगाई कालो सूचीमा राख्नु।	सा.ख.ऐ., दफा ६३(१) र (२) (विस्तृत विवरणको लागि ऐनको दफा ६३(१) र (२) हेर्नु होला)
१५५	खरिद **Procurement**	कुनै सार्वजनिक निकायले मालसामान, परामर्श सेवा वा अन्य सेवा प्राप्त गर्ने वा कुनै निर्माण कार्य गर्ने वा गराउने कार्य।	सा.ख.ऐ., दफा २(क)
१५६	खरिद महाशाखा/ शाखा/इकाई **Procurement Division/ Section/Unit**	सार्वजनिक निकायको खरिद सम्वन्धी कार्य व्यवस्थापन गर्नका लागि सो निकायद्धारा स्थापना गरिएको महाशाखा/शाखा/इकाई।	सा.ख.ऐ., दफा ७ (३)
१५७	खरिद विधि **Procurement Methods**	सार्वजनिक निकायले मालसामान, निर्माण कार्य वा सेवा खरिद गर्न अवलम्वन गरिने अन्तर्राष्ट्रियस्तर खुला बोलपत्र, राष्ट्रियस्तर खुला बोलपत्र, सिलबन्दी दरभाउपत्र आह्वान, सोझै खरिद, उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समुदायलाई सहभागी, अमानत आदि लगायतको विधि।	सा.ख.ऐ., दफा ८ (१) (विस्तृत ब्यहोराको लागि ऐनको दफा ८(१) हेर्नु होला)
१५८	खरिद गुरूयोजना **Procurement Master Plan**	सार्वजनिक निकायले एकवर्ष भन्दा बढी अवधिसम्म सञ्चालन हुने योजना वा आयोजना वा तोकिएको रकमभन्दा बढी रकमको खरिद गर्दा खरिदको प्रकार, परिमाण, अनुमानित मूल्य, खरिद विधि आदि कुराहरु खुलाई तयार गरिने योजना।	सा.ख.नि., नियम ७ (विस्तृत विवरणको लागि नियमावलीको नियम ७ हेर्नु होला)
१५९	खरिद सम्झौता **Procurement Contract**	सार्वजनिक निकाय र आपूर्तिकर्ता वा निर्माण व्यवसायी वा परामर्शदाता वा सेवा प्रदायक बीच भएको खरिद सम्बन्धी सम्झौता।	सा.ख.ऐ., दफा २(ञ)
१६०	जमानत **Guarantee**	कुनै काम टुङ्गो नलागेसम्म सुरक्षण बापत राखिएको सुरक्षण जमानत रकम (Retention Money or Earnest Money)। यसमा बोलपत्र जमानत वा कार्यसम्पादन जमानत वा अन्य कुनै कारणले सुरक्षण बापत राखिएको रकम समेत पर्दछ।	सा.ख.ऐ., दफा २(ड)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१६१	दररेट निर्धारण समिति **Rate Fixation Committee**	प्रत्येक जिल्लामा पूरै जिल्लाभरि वा जिल्लाको कुनै भागमा छुट्टै लागू हुने गरी निर्माण सामग्री र ढुवानीको दररेट, मेशिन तथा उपकरणको भाडा र कामदारको ज्याला निश्चित गर्न प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा गठन हुने समिति।	सा.ख.नि., नियम १४८ (विस्तृत जानकारीको लागि नियमावलीको नियम १४८ हेर्नु होला)
१६२	नमुना बोलपत्र/नमुना पूर्वयोग्यता/नमुना खरिद सम्झौता सम्बन्धी कागजात **Standard Bidding/ Standard Pre-Qualification/ Standard Contract Document**	बोलपत्र आह्वान सम्बन्धी/बोलपत्र सम्बन्धी पूर्व योग्यता निर्धारण सम्बन्धी/खरिद सम्झौता सम्बन्धी कार्यलाई व्यवस्थित गर्नका लागि सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयले नमुनाको रुपमा तयार गरेको कागजात । सार्वजनिक निकायले बोलपत्र, पूर्वयोग्यता र खरिद सम्झौता सम्बन्धी कागजात तयार गर्दा सामान्यतया सारभूत रुपमा फरक नपर्ने गरी तयार गर्नु पर्दछ।	सा.ख.ऐ., दफा ७(३)(ख)
१६३	नयाँ लिने पुरानो दिने खरिद **Buy Back Method**	निश्चित समयपछि औचित्यहीन हुने वा जनस्वास्थ्य वा वातावरणको दृष्टिले लिलाम गर्न वा भण्डारण गरी राख्न नमिल्ने वा प्रयोग गर्न नहुने अवस्थाका मालसामान वा मेशिनरी औजार तोकिए बमोजिम मूल्याङ्कन गरी सम्बन्धित उत्पादक वा आपूर्तिकर्तालाई फिर्ता दिई नयाँ लिने विधि।	सा.ख.ऐ., दफा ८(१)(क)१०
१६४	निर्माण कार्य **Construction Work**	संरचना वा कुनै कुरा निर्माण, पुनः निर्माण गर्ने, भत्काउने, मर्मत सम्भार गर्ने वा जिर्णोद्धार गर्ने कार्यसँग सम्बन्धित निर्माणस्थल तयार गर्ने खन्ने, ठड्याउने, बनाउने, उपकरण वा मालसामान जडान गर्ने, सजाउने कार्य । यसमा नक्सा बनाउने, प्रयोगशाला परीक्षण गर्ने, भूउपग्रहीय फोटो खिच्ने, भूकम्पीय परीक्षण गर्ने जस्ता निर्माण कार्यको आनुषङ्गिक सेवा समेत पर्दछ।	सा.ख.ऐ., दफा २(घ)
१६५	निर्माण, सञ्चालन हस्तान्तरण **Build-Operate-Transfer**	सामान्यतः कुनै सरकारी प्रतिष्ठानमा स्वामित्व हस्तान्तरण नभएसम्मको लागि वित्त, निर्माण र संचालन (मर्मत) कार्य समावेश गरी तोकिएको अवधिको लागि गरिएको एक प्रकारको सहुलियतपूर्ण सम्झौता।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarised Glossary**
१६६	न्यूनतम मूल्याङ्कित सारभूत रूपमा प्रभावग्राही बोलपत्र **Lowest Evaluated Substantially Responsive Bid**	बोलपत्र सम्बन्धी कागजातमा उल्लेख भएको आधार र तरिका अनुसारको मूल्याङ्कनबाट तुलनात्मक रुपमा न्यूनतम बोल अंक कबुल भई बोलपत्र सम्बन्धी कागजातमा उल्लिखित बोलपत्रदाताको योग्यताको मूल्याङ्कनको आधार अनुरुप तोकिएको योग्यता समेत हासिल गरेको बोलपत्र।	सा.ख.ऐ., दफा २५(५), र (७)
१६७	परामर्श सेवा **Consulting Service**	अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण, डिजाइन, ड्रईङ, सुपरिवेक्षण, तालीम, परीक्षण गर्ने काम, सफ्टवेयरको विकास वा यस्तै प्रकृतिका अन्य बौद्धिक वा पेशागत सेवा।	सा.ख.ऐ., दफा २(ङ)
१६८	पूर्वयोग्यता **Pre-qualification**	ठूला र जटिल निर्माण कार्य गर्न वा औद्योगिक प्लान्ट जस्ता उच्च मूल्यका मालसामान खरिद गर्न वा योग्य बोलपत्रदाताको पहिचान गर्न सार्वजनिक निकायले बोलपत्र आह्वान गर्नु अघि सार्वजनिक रुपमा सूचना आह्वान गरी योग्य बोलपत्रदाता छनौट गर्न प्राविधिक क्षमता, स्पेसिफिकेशन, वित्तीय क्षमता आदि पक्ष समेटिएर तयार गरिएको योग्यता।	सा.ख.ऐ., दफा १२ र सा.ख.नि., नियम २५ र नियम ३२ (विस्तृत विवरणको लागि ऐनको दफा १२ र नियमावलीको नियम २५ र ३२ हेर्नु होला)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१६९	पूर्व निर्धारित क्षतिपूर्ति **Pre-determined Liquidated Damage**	कुनै आपूर्तिकर्ता, परामर्शदाता, सेवा प्रदायक वा निर्माण व्यवसायीको ढिलाइको कारण खरिद सम्झौता बमोजिमको काम तोकिएको म्याद भित्र सम्पन्न हुन नसकेमा निजले सार्वजनिक निकायलाई सम्झौता रकमको तोकिएको प्रतिशत बमोजिम दिनुपर्ने क्षतिपूर्ति ।	सा.ख.नि., नियम १२१(क)
१७०	प्रोपाइटरी मालसामान **Proprietary Goods**	कुनै मालसामन, यन्त्र वा उपकरणको निर्माताले त्यस्तो मालसामान, यन्त्र वा उपकरण सञ्चालन वा मर्मत संम्भारको लागि बनाएको सहायक उपकरण तथा पार्टपुर्जा ।	सा.ख.नि., नियम २(त)
१७१	प्राविधिक प्रस्ताव **Technical Proposal**	परामर्शदाताको काम सम्बन्धी अनुभव, कार्य सम्पादन गर्ने तरिकाको गुणस्तर, मुख्य जनशक्तिको योग्यता, ज्ञान तथा प्रविधि हस्तान्तरण व्यवस्था, अन्तर्राष्ट्रियस्तरको प्रस्तावमा मुख्य नेपाली जनशक्तिको विवरण समेत खुलाई बोलपत्रदाताले पेश गर्ने प्रस्ताव ।	सा.ख.ऐ., दफा ३१(३) (विस्तृत ब्यहोराको लागि ऐनको दफा ३१(३) हेर्नु होला)
१७२	बहुवर्षीय सम्झौता **Multi Year Contract**	एकवर्षभन्दा वढी अवधि भएको सम्झौता ।	सा.ख.नि., नियम २(ख)
१७३	वार्षिक खरिद योजना **Annual Procurement Plan**	सार्वजनिक निकायले आगामी आर्थिक वर्षमा तोकिएको रकमभन्दा बढी रकमको खरिद कार्य गर्न खरिदको प्रकार, खरिदको प्याकेज, समय तालिका, खरिद विधि आदि कुराहरु खुलाई वार्षिक रुपमा तयार गर्ने योजना ।	सा.ख.नि.,नियम ८ (विस्तृत विवरणको लागि नियमावलीको नियम ८ हेर्नु होला)
१७४	विद्युतीय खरिद प्रणाली **E-Procurement System**	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयले विद्युतीय सञ्चार माध्यमको प्रयोग गरी स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापन गरेको खरिद सम्बन्धी प्रणाली ।	सा.ख.नि., नियम २(ब)
१७५	विद्युतीय बोलपत्र **E-Bidding**	विद्युतीय खरिद प्रणाली उपयोग गरी बोलपत्रदाताले पेश गरेको बोलपत्र ।	सा.ख.नि., नियम २(फ)
१७६	विद्युतीय सञ्चार माध्यम **Electronic Means of Communication**	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयले विद्युतीय खरिद प्रणाली स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्न उपयोगमा ल्याएको विद्युतीय सञ्चार प्रविधि, पद्धति वा माध्यम ।	सा.ख.नि., नियम २(भ)
१७७	विशेष परिस्थिति **Special Circumstance**	सुख्खा, अनावृष्टि, अतिवृष्टि, भूकम्प, बाढी, पहिरो, आगलागी जस्ता प्राकृतिक वा दैवी प्रकोप तथा महामारी वा आकस्मिक वा अप्रत्याशित विशेष कारणवाट सिर्जित परिस्थिति । यसमा युद्ध वा आन्तरिक द्वन्द जस्ता परिस्थिति समेत पर्दछ ।	सा.ख.ऐ., दफा २(ढ)
१७८	बोलपत्र **Bid/ Tender**	खरिदका लागि प्रकाशित सूचना अनुरुप तोकेको ढाँचामा बोलपत्रदाताले पेश गरेको मूल्य खुल्ने कागजात, प्रस्ताव वा दररेट ।	सा.ख.ऐ., दफा २(छ)
१७९	बोलपत्रदाता **Bidder**	खरिद कारबाहीमा भाग लिन बोलपत्र पेश गर्ने वा गर्न सक्ने कुनै व्यक्ति, फर्म, संस्था वा कम्पनी ।	सा.ख.ऐ., दफा २(ज)
१८०	बोलपत्र सम्बन्धी कागजात **Bid Document**	बोलपत्रदाताले मूल्य वा प्रस्ताव वा दररेट भरी वा तयार गरी पेश गर्नका लागि बोलपत्र आह्वान गर्ने सार्वजनिक निकायले तयार गरेको लिखत । यसमा बोलपत्रदातालाई दिइएको निर्देशन, स्पेशिफिकेशन, नक्सा, डिजाइन, कार्यक्षेत्रगत शर्तहरु (Terms of Reference), कार्यतालिका, मूल्याङ्कनका आधार, परिणाम सूची, सम्झौताका शर्तहरु र यस्तै अन्य कागजात समेत पर्दछ ।	सा.ख.ऐ., दफा २(झ)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१८१	भेरिएशन आदेश **Variation Order**	खरिद सम्झौता कार्यान्वयनको क्रममा थप कार्य गर्नुपर्ने भनि प्राविधिक जाँचवाट सिफारिस भई प्रचलित कानून बमोजिम अधिकार प्राप्त अधिकारीवाट स्वीकृत गराई सार्वजनिक निकायले थप कार्यको लागि जारी गरिएको आदेश।	सा.ख.ऐ., दफा ५४(१) र (२)
१८२	मध्यस्थता **Adjudication**	खरिद प्रक्रिया कार्यान्वयनको विषयमा सार्वजनिक निकाय र निर्माण व्यवसायी, परामर्शदाता वा सेवाप्रदायक बीच उत्पन्न भएको विवाद आपसी सहमतिबाट समाधान हुन नसकेमा प्रचलित कानून बमोजिम मध्यस्थको माध्यमबाट विवाद समाधान गर्न अवलम्वन गर्ने एक कार्यविधि।	सा.ख.ऐ., दफा ५८(१क) र सा.ख.नि., नियम १३५
१८३	मालसामान **Goods**	चल वा अचल, सजीव वा निर्जीव, भौतिक वा अभौतिक जुनसुकै किसिमको वस्तु। यसले त्यस्तो वस्तु आपूर्ति गर्ने कार्यको आनुषङ्गिक (सम्बन्धित) सेवा समेत जनाउँछ।	सा.ख.ऐ., दफा २(ग)
१८४	मूल्य समायोजन **Price Adjustment**	बाह्र महिनाभन्दा बढी अवधिको खरिद सम्झौता कार्यान्वयनको क्रममा कुनै मालसामान, निर्माण सामग्रीको साबिकको मूल्यमा तोकिएको प्रतिशतभन्दा बढीले घटबढ भएको कारण सार्वजनिक निकायले सो बापत दिएको थप/घट भुक्तानी।	सा.ख.ऐ., दफा ५५ (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा ५५ हेर्नु होला)
१८५	मौजुदा सूची **Standing List**	सार्वजनिक निकायले खरिद कार्यको लागि खरिदको प्रकृति अनुसार आपूर्तिकर्ता, निर्माण व्यवसायी, परामर्शदाता, गैरसरकारी संस्था वा सेवा प्रदायकको योग्यताको आधारमा छुट्टाछुट्टै तयार गरेको सूची।	सा.ख.ऐ., दफा ६क (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा ६क हेर्नु होला)
१८६	रनिङ्ग बिल **Running Bill**	खरिद सम्झौता बमोजिमको कार्य चालू रहेको अवस्थामा कुनै मासिक, प्राविधिक नापजाँच गरी कार्यसम्पादन वा तोकिएको सूचकाङ्क वा हस्तान्तरण गरेको कार्यको आधारमा भुक्तानी प्राप्त गर्नको लागि तयार गरिएको बिल।	सा.ख.नि.,नियम १२३(१) (विस्तृत जानकारीको लागि नियमावलीको नियम १२३(१) हेर्नु होला)
१८७	राशन **Ration**	नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल वा नेपाल सरकारले तोकिदिएको सरकारी कर्मचारी, अस्पतालका बिरामी, कारागारका थुनुवा र पशुपंक्षी आदिको खानाका सम्बन्धमा नेपाल सरकारले तोकिदिएको जिन्सी।	सा.ख.ऐ., दफा २(न)
१८८	लागत अनुमान **Cost Estimate**	सार्वजनिक निकायले तोकिएको रकमभन्दा बढीको कुनै मालसामान, निर्माण कार्य वा सेवा खरिद गर्न अघि सो कार्यमा लाग्ने श्रमिक खर्च, निर्माण सामग्री खर्च, यान्त्रिक उपकरणको भाडा, जनशक्तिको पारिश्रमिक, फुटकर खर्च, आदि मूल्याङ्कन गरी काम सम्पन्न गर्न लाग्ने अधिकतम रकम तथा समय आदि खुलाई तयार गरिएको अनुमानित विवरण।	सा.ख.ऐ., दफा ५(१) र सा.ख.नि., नियम ९(१) र अनुसूची १ र १(क) (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा ५ र नियमावलीको नियम ९ हेर्नु होला)
१८९	सव-कन्ट्याक्टर **Sub-Contractor**	खरिद सम्झौता गर्ने निर्माण व्यवसायी, आपूर्तिकर्ता, सेवाप्रदायकसँग छुट्टै सम्झौता गरी त्यस्तो खरिद सम्झौता अन्तर्गतको कुनै कार्य गर्ने निर्माण व्यवसायी, आपूर्तिकर्ता, परामर्शदाता वा सेवा प्रदायक।	सा.ख.नि., नियम २(ण)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१९०	सम्झौता मूल्य **Contract Price**	खरिद सम्झौतामा उल्लेखित खरिद मूल्य । यसको साथै भेरिएशन आदेश जारी भएकोमा सो अनुसार कायम भएको र मूल्य समायोजन भएकोमा त्यस्तो समायोजनबाट कायम भएको मूल्य समेत समावेश हुने ।	सा.ख.नि., नियम २(थ)
१९१	सार्वजनिक निकाय **Public Entity** *(सार्वजनिक खरिद प्रयोजन)*	संवैधानिक अंग वा निकाय, अदालत, नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारका मन्त्रालय, सचिवालय, आयोग, विभाग, सरकारी निकाय वा कार्यालय, नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्व वा नियन्त्रण रहेको संस्थान, कम्पनी, बैंक वा समिति, विश्वविद्यालय, महाविद्यालय अनुसन्धान केन्द्र र प्राज्ञिक वा शैक्षिक संस्था, स्थानीय तह, सरकारी ऋण वा अनुदानमा सञ्चालित संस्था आदि ।	सा.ख.ऐ., दफा २(ख)
१९२	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय **Public Procurement Monitoring Office**	सार्वजनिक निकायवाट हुने खरिद कार्यको अनुगमन, नियमन र सार्वजनिक खरिद प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषदको कार्यालय अन्तर्गत रहेको कार्यालय ।	सा.ख.ऐ., दफा ६४(१)
१९३	सिलबन्दी दरभाउपत्र **Sealed Quotation**	सार्वजनिक निकायको सूचना बमोजिम कुनै निर्माण कार्य गर्न वा मालसामान वा सेवा उपलब्ध गराउनको लागि इच्छुक व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संस्थाले सिलबन्दी खामभित्र मूल्य उल्लेख गरी पेश गरेको विवरण ।	सा.ख.नि., नियम २(ग)
१९४	सीमित बोलपत्र विधि **Limited Tendering**	सीमित मात्रामा उपलब्ध भएको वा हुने कुनै मालसामान, निर्माण कार्य परामर्श सेवा वा अन्य सेवा खरिद गर्दा त्यस्तो प्रकृतिको आपूर्तिकर्ता, निर्माण व्यवसायी वा सेवा प्रदायकहरु तीन वा सोभन्दा कम संख्यामा उपलब्ध भएको अवस्था यकिन भएमा त्यस्ता आपूर्तिकर्ता, निर्माण व्यवसायी वा सेवा प्रदायकहरु बीच प्रतिस्पर्धा गर्न बोलपत्र आह्वानको सूचनाको माध्यमद्धारा बोलपत्र वा प्रस्ताव माग गरी खरिद गर्ने विधि ।	सा.ख.ऐ., दफा ८(१)(क)९ र सा.ख.नि., नियम ३१
१९५	सेवा करार **Service Contract**	कार्यालयको सुरक्षा, चिठ्ठीपत्र ओसार पसार, सरसफाई, टेलिफोन, विद्युत र धाराको सञ्चालन तथा रेखदेख, पशुस्वास्थ्य तथा कृषि प्रसार, बगैचाको सम्भार र रेखदेख, टाईपिङ वा कम्प्युटर टाईप, ड्राइभिङ जस्ता दैनिक कार्यको लागि कुनै व्यक्ति, फर्म, संस्था वा कम्पनीसँग करार गरी सेवा लिने ।	सा.ख.नि., नियम ९५(१)
१९६	संयुक्त उपक्रम **Joint Venture**	दुई वा दुईभन्दा बढी कम्पनी वा फर्महरु मिली संयुक्त वा छुट्टाछुट्टै दायित्व सहित कुनै काम गर्ने कार्य ।	सा.ख.ऐ., दफा २(त)
१९७	संरचनात्मक वा एकाई दर सम्झौता **Structured or Unit Rate Contract**	खरिद सम्झौतामा उल्लिखित मालसामान वा अन्य सेवा सार्वजनिक निकायले माग गरेको समयमा खरिद सम्झौतामा उल्लिखित दर र शर्त बमोजिम एक वा एकभन्दा बढी आपूर्तिकर्ताबाट प्राप्त गर्ने व्यवस्थाको लागि खरिद गर्ने मालसामान वा अन्य सेवाको न्यूनतम र अधिकतम परिमाण खुलाई संरचनात्मक वा एकाई दरको आधारमा गरिने सम्झौता ।	सा.ख.नि., नियम २(द) अनुसूची ३(ख)

परिच्छेद ५ : वैदेशिक सहायता तथा सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन
(Foreign Aid and Public Debt Management)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
१९८	अभौतिकीकरण **Dematerialization**	कागजी अवस्थामा रहेको भौतिक ऋणपत्रलाई विद्युतीय रुपमा अभिलेख राख्ने कार्य ।	आ.ऋ.का, दफा २(क)
१९९	आन्तरिक ऋण **Internal Debt**	नेपाली नागरिक, सङ्गठित संस्था, बैङ्क वा वित्तीय संस्थाबाट लिइने ऋण ।	सा.ऋ.व्य.ऐ., दफा २(क)
२००	आयोजना मूल्याङकन प्रतिवेदन **Project Appraisal Report**	वैदेशिक सहायता प्राप्त गर्नु अघि आयोजनाको विभिन्न चरणको अध्ययन पूरा गरी दातृपक्ष तथा सरकारको संयुक्त संलग्नतामा आयोजनाको लागत सहित तयार गरिएको प्रतिवेदन ।	ने.स.ले.नि., दफा १३.३.क
२०१	इन्भेष्टर पोर्टल **Investor Portal**	नागरिक बचतपत्र, वैदेशिक रोजगार बचतपत्र वा अन्य कुनै ऋणपत्र निष्काशन तथा सञ्चालन गर्न सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालयले प्रयोगमा ल्याएको विद्युतीय प्रणाली ।	आ.ऋ.का., दफा २(ग)
२०२	ऋणपत्र **Debenture or Bond**	स्टक, प्रमिशरी नोट, बियरर बण्ड, प्राईज बण्ड, नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट जारी गरिने ऋणपत्र र नेपाल सरकारले तोकि दिएको अन्य कुनै ऋणपत्र । सो शब्दले त्यस्तो ऋणपत्रको व्याज भुक्तानी पुर्जा समेत जनाउँछ ।	सा.ऋ.व्य.ऐ., दफा २(घ)
२०३	ऋण व्यवस्थापन **Debt Management**	सरकारी लागत न्यूनीकरण गर्न सार्वजनिक क्षेत्रको ऋण पोर्टफोलियोलाई सम्भव भएसम्म प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने ।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarised Glossary**
२०४	ऋणको भार **Debt Burden**	ऋण सेवा बापतको लागत । कुनै ऋण लिए बापत तिर्नुपर्ने सांवा ब्याज भुक्तानी ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**
२०५	ऋण सञ्चालन तथा व्यवस्थापन प्रणाली **Debt Operation and Management System (DOMS)**	सार्वजनिक ऋणको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालयले प्रयोगमा ल्याएको विद्युतीय प्रणाली ।	आ.ऋ.का., दफा २(ङ)
२०६	ऋण सेवा **Debt Service**	• ऋण रकमको भुक्तानी, ब्याज भुक्तानी, प्रतिबद्धता शुल्क तथा वैदेशिक तथा आन्तरिक सापटी बापत अन्य शुल्क रकम । • ऋणीले ऋणदातालाई तिर्ने भुक्तानी । जसमा ब्याजको भुक्तानी, ऋणको साँवा भुक्तानी र ऋणको प्रतिबद्धता शुल्कमध्ये कुनै एक वा सबै समावेश हुन्छ ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)** **P.F.M.G.T.**
२०७	खर्च शीर्षक **Expenditure Category** (वैदेशिक सहायता सम्बन्धमा)	दातृपक्षले खर्चको लागि तोकेको लेखा संकेत (खर्चको वर्गीकरण र व्याख्या) ।	ने.स.ले.नि., दफा १३.६.१

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
२०८	दायित्व **Liabilities**	विगतका घटनाहरुको परिणाम स्वरुप सृजना भएका निकायका विद्यमान जिम्मेवारीहरु - जसको फरफारक गर्दा आर्थिक लाभ वा सम्भावित सेवालाई मूर्तरुप दिने स्रोतहरुको निकायवाट बहिर्गमन हुन्छ।	ने.सा.क्षे.ले.मा., दफा २.१
२०९	दातृपक्ष **Donor**	द्धिपक्षीय वा बहुपक्षीय सम्झौताद्धारा नेपाल सरकारलाई वैदेशिक सहायता (ऋण वा अनुदान) उपलब्ध गराउने विदेशी सरकार वा अन्तर्राष्ट्रिय वा विदेशी संघ, संस्था।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(छ)
२१०	नागरिक बचतपत्र **Citizen Saving Bond**	नेपाली नागरिकको बचत परिचालन गरी आन्तरिक ऋण उठाउन प्रयोग गरिने मध्यकालीन वा दीर्घकालीन ऋणको उपकरण।	आ.ऋ.का., दफा २(झ)
२११	टर्नकी आयोजना **Turn-Key Project**	वैदेशिक ऋण/अनुदान सम्झौता अनुसार निर्माण सम्पन्न गरी नेपाल सरकारलाई हस्तान्तरण गरिने आयोजना।	ने.स.ले.नि., दफा ७.८
२१२	ट्रेजरी बिल **Treasury Bill**	एक वर्ष वा सोभन्दा बढी अवधिको आन्तरिक ऋण उठाउन प्रयोग गरिने मध्यकालीन वा दीर्घकालीन ऋणको उपकरण।	आ.ऋ.का., दफा २(छ)
२१३	डिस्काउण्ट दर **Discount Rate**	भुक्तानी मितिमा अंकित मूल्य (Face Value) पाउने गरी वर्तमानमा भुक्तानी गर्न कबोल गरेको मूल्य बीचको अन्तरको दर।	आ.ऋ.का., दफा २(ट)
२१४	डिसवर्समेन्ट **Disbursement**	दातृपक्षको ऋण वा अनुदान खातावाट खर्च लेखी नेपाल सरकारको केन्द्रीय खातामा सार्ने कार्य।	ने.स.ले.नि., दफा १३.६.१
२१५	पेश्की फरफारख **Liquidation of Advance**	आयोजनामा खर्च भएको रकमको कागजात दातृपक्षसँग पेश भए पश्चात पेश्की रकमको फछ्र्यौट गरिने कार्य।	ने.स.ले.नि., दफा १३.६.१
२१६	वस्तुगत सहायता **Commodity Aid**	दातृपक्षबाट प्राप्त भएको सम्पत्ति वा जिन्सी मालसामान।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(ण)
२१७	बहुपक्षीय अन्तर्राष्ट्रिय दाता **Multilateral International Donor**	विश्व बैंक, एशियाली विकास बैंक, अन्तरराष्ट्रिय मूद्रा कोष (IMF), कृषि विकासको लागि अन्तरराष्ट्रिय कोष (IFD) जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्था।	ने.स.ले.नि., दफा १३.१
२१८	विकास ऋणपत्र **Development Bond**	दुई वर्ष वा सोभन्दा बढी अवधिको आन्तरिक ऋण उठाउन प्रयोग गरिने मध्यकालीन वा दीर्घकालीन ऋणको उपकरण।	आ.ऋ.का., दफा २(ज)
२१९	विनिमय नाफा घाटा **Exchange Gain /Loss**	दातृपक्षसँगको सम्झौता अनुसारको वैदेशिक मुद्राको रकम प्राप्त गरी लेखाङ्कन गर्दा समयको अन्तरालको कारणसँग नेपाली मुद्राको बीचको विनिमय फरक।	ने.स.ले.नि., दफा १३.६.१
२२०	वैदेशिक ऋण **Foreign or External Debt**	विदेशी सरकार, विदेशी सरकारी बैङ्क वा वित्तीय संस्था वा एजेन्सीसँग विदेशी मुद्रामा लिइएको ऋण बापत तिर्नुपर्ने बाँकी रकमको योग।	सा.ऋ.व्य.ऐ., दफा २(ज)
२२१	वैदेशिक रोजगार बचतपत्र **Foreign Employment Saving Bond**	वैदेशिक रोजगारीमा संलग्न वा वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएको छ महिना नपुगेको नेपाली नागरिक वा गैर आवासीय नेपाली नागरिकको वैदेशिक आम्दानी परिचालन गरी आन्तरिक ऋण उठाउन प्रयोग गरिने मध्यकालीन वा दीर्घकालीन ऋणको उपकरण।	आ.ऋ.का., दफा २(ञ)
२२२	बोलकबोल **Bidding**	कुनै व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संस्थाले ऋणपत्र खरिद गर्न मञ्जुर गरी मूल्य, रकम वा दर उल्लेख गरेको बोलपत्र।	आ.ऋ.का., दफा २(ड)
२२३	भूतप्रभावी वित्तीय व्यवस्था **Retroactive Financing**	ऋण र अनुदान स्वीकृत भइसकेको तर सम्झौता प्रभावकारी हुनुभन्दा अघि आयोजनामा भएका खर्चको भुक्तानी दातृपक्षले गर्ने व्यवस्था।	ने.स.ले.नि., दफा १३.६.१
२२४	लाभग्राहीको योगदान **Beneficiary Contribution**	दातृपक्षसँग भएको सम्झौता बमोजिम लाभग्राही समूहबाट आयोजनामा हुने योगदान बापतको प्राप्त भएको रकम।	ने.स.ले.नि., दफा १३.६.१

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
२२५	स्थल विनिमय दर **Spot Exchange Rate**	तत्काल प्राप्ति र भुक्तानीको लागि प्रयोग हुने विनिमय दर।	ने.सा.क्षे.ले.मा. १.७.१
२२६	सम्पूर्ति **Replenishment**	आयोजनाले इम्प्रेष्ट **(Imprest)** तथा विशेष **(Special)** खातावाट खर्च भएको रकमको दातृ पक्षसँग समय समयमा कोष पूर्ति माग गर्ने कार्य।	ने.स.ले.नि., दफा १३.६.१
२२७	सह-वित्तीय व्यवस्था **Co-financing /Joint Financing**	दुई वा दुईभन्दा धेरै दातृपक्ष वा सरकारले सम्झौता गरि वित्तीय व्यवस्था गर्ने कार्य।	ने.स.ले.नि., दफा १३.६.१
२२८	सापटी ऋण लागत **Borrowing Cost**	कोष रकम सापटी ऋण लिए बापत निकायले व्यहोरेको ब्याज तथा अन्य खर्चहरु।	ने.सा.क्षे.ले.मा., दफा २.१
२२९	सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय **Public Debt Management Office**	नेपाल सरकारले लिने वैदेशिक ऋण र नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहले लिने आन्तरिक ऋणको व्यवस्थापन गर्ने अर्थ मन्त्रालय मातहत रहने गरी नेपाल सरकारले स्थापना गरेको कार्यालय।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(न)
२३०	सोधभर्ना **Reimbursement**	दातृपक्षसँग भएको सम्झौता बमोजिम सम्बन्धित दातृपक्षवाट व्यहोर्ने गरी नेपाल सरकारको स्रोतबाट भएका खर्च रकम दातृपक्षसँग सोधभर्ना लिने कार्य।	ने.स.ले.नि., दफा १३.६.१
२३१	सोझै भुक्तानी **Direct Payment**	विशेष वा इम्प्रेष्ट **(Imprest)** खातामा रहेको रकमबाट खर्च गरिने वा सम्बन्धित आयोजना वा कार्यक्रमको सम्झौता अनुसार दातृपक्षवाट सम्बन्धित व्यक्ति, फर्म संस्था, कम्पनी वा आपूर्तिकर्तालाई सोझै भुक्तानी दिने वा दातृपक्षले सोझै भुक्तानी गर्ने कार्य।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(प)

परिच्छेद ६: सार्वजनिक सम्पत्ति तथा जिन्सी व्यवस्थापन (Public Assets and Inventory Management)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
२३२	उचित मूल्य **Fair Value**	कुनै सम्पत्ति साट्न सकिने वा कुनै दायित्व फछ्र्यौट गर्न सकिने जानकार तथा इच्छुक पक्ष बीच खुला रुपमा कारोबार गर्न सकिने रकम।	ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या
२३३	खर्च भएर जाने सामान/ सम्पत्ति **Consumable Goods/ Asset**	एक पटक प्रयोग भइसकेपछि पुनः सोही रुपमा प्रयोगमा आउन नसक्ने, सामान्यतया एक वर्षभन्दा बढी अवधि टिकाउ नहुने वा प्रति एकाई तोकिएको मूल्यसम्म (हाल पाँच हजार रुपैंयासम्म) पर्ने मालसामान वा सम्पत्ति। नेपाल सरकारको लेखा प्रणालीमा चालु सम्पत्तिलाई खर्च भएर जाने जिन्सी सामानका रुपमा लिइन्छ।	आ.का.वि.उ.नि., नियम ७८(२) र ने.स.ले.नि., दफा ७.२
२३४	खर्च भएर नजाने सामान/ सम्पत्ति **Non-Consumable Goods/Assets**	एक वर्षभन्दा बढी अवधि टिकाउ हुने वा प्रति एकाई तोकिएको मूल्यभन्दा (हाल पाँच हजार रुपैयाभन्दा बढी) बढी रकम पर्ने मालसामान वा सम्पत्ति। नेपाल सरकारको लेखा प्रणालीमा पुँजीगत सम्पत्तिलाई खर्च भएर नजाने जिन्सी सामानका रुपमा लिइन्छ।	आ.का.वि.उ.नि., नियम ७८(२) र ने.स.ले.नि., दफा ७.२
२३५	खुद सम्पत्ति **Net Worth**	बैंक वा वित्तीय संस्थाको वासलातमा रहने सम्पत्तिको जोडमा बाह्य दायित्वलाई घटाई कायम हुन आउने रकम। साथै अन्य संस्थामा समेत सोही सुत्रबाट कायम हुने रकमलाई जनाउने छ।	बै.वि.सं.ऐ., दफा २(ट)
२३६	चालु सम्पत्ति **Current Asset**	एक वर्षभित्र उपयोग भई सक्ने वा सामान्यतयाः एक वर्ष भन्दा कम अवधि खप्ने सम्पत्ति।	ने.स.ले.नि., दफा ७.२(ख)
२३७	जिन्सी मालसामान **Inventory Goods**	कार्यालयले खरिद वा अन्य माध्यमवाट प्राप्त गरी आम्दानी बाँधेको खर्च भएर जाने मालसामान।	स.स.जि.मा.लि.बि का., दफा २(ख)
२३८	जिन्सी निरीक्षण **Inventory Verification**	लगत खडा गरी अभिलेख राखिएको सम्पत्ति तथा जिन्सी मालसामानको मौजुद अवस्था यकिन गर्न कार्यालय प्रमुख वा अन्य कर्मचारीको नेतृत्वमा समिति गठन गरी निरीक्षण गर्ने गराउने कार्य।	आ.का.वि.उ.नि., नियम ९९
२३९	तरलता **Liquidity**	सम्पत्तिको मूल्यमा कुनै प्रभाव नपर्ने गरी तरल सम्पत्तिहरुलाई नगदमा परिवर्तन (बिक्री वा खरिद गरी) गर्ने क्षमता।	**G.N.B.A.**
२४०	निःसर्ग **Disposal**	कुनै सम्पत्ति वा दायित्वको बिक्री वा हस्तान्तरण।	आ.ऐ., दफा २(य)
२४१	पुँजीगत सम्पत्ति **Capital Assets**	एक वर्ष भन्दा बढी अवधि खप्ने वा बहु उपयोगमा आउने र मूल्यका हिसाबले तोकिएको रकमभन्दा बढी मूल्य पर्ने सम्पत्ति।	ने.स.ले.नि., दफा ७.२(ग)
२४२	बजार मूल्य **Market Value**	कुनै सम्पत्ति वा सेवाका सम्बन्धमा असम्बन्धित व्यक्तिहरुको बीच सामान्य बजार व्यवहारको सिलसिलामा सेवा वा सम्पत्तिको सामान्य कारोबार।	आ.ऐ., दफा २(ष)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
२४३	बरबुझारथ **Handover and Takeover**	कर्मचारी सरुवा, बढुवा वा अवकाश वा लामो विदामा बस्दा वा कुनै कारणले कुनै कार्यरत कर्मचारी कार्यालय छोडी जाँदा वा कामवाट अलग हुँदा आफ्नो जिम्मामा रहेको नगद, जिन्सी मालसामान, वित्तीय कारोबारको स्रेस्ता तथा खरिद सम्बन्धित कागजात र अन्य सरकारी कागजात, बेरुजुको लगत आदि हालवाला वा तोकिएको कर्मचारीलाई बुझाउने र बुझिलिने कार्य ।	आ.का.वि.उ.नि., नियम १०३
२४४	मूल्याङ्कन वृद्धि **Appreciation**	हासकट्टीको विपरीत अर्थात् सम्पत्तिको मूल्यमा भएको वृद्धि । जब कुनै मुद्राको मूल्य अन्यको तुलनामा वढ्छ, मूल्याङ्कन वृद्धि वा प्रबल भएको मानिन्छ ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**
२४५	यथार्थपरक वा वास्तविक मूल्याङ्कन **Actuarial Valuation**	कुनै लाभ योजनाको सम्पत्ति तथा दायित्वको तुलनात्मक मूल्याङ्कन गर्ने एक तरिका, जसमा योजनामा स्रोत परिचालनको स्थितिको मोडल निर्धारण गर्न लगानी, आर्थिक तथा जनसाङ्ख्यिकी अनुमान **(Demographic Assumptions)** को उपयोग गरिन्छ । अनुमानहरु तथ्याङ्कीय अध्ययन तथा अनुभवी विवेकमा आधारित हुन्छन् । यस्ता अनुमानहरु सामान्यतः दीर्घकालीन तथ्याङ्कबाट निर्धारण गरिने हुँदा असाधारण अल्पकालीन अवस्था वा अनपेक्षित प्रवृत्तिहरु **(Trends)** को कारण वास्तविक नतिजा कहिलेकाहीँ फरक पर्न सक्दछन् ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**
२४६	लिलाम **Auction**	सम्पत्ति तथा जिन्सी निरीक्षण गर्दा टुटफुट तथा बेकम्मा भई पुनः प्रयोग गर्न नसकिने, मर्मत गरी पुनः प्रयोग गर्न सकिने भए तापनि सामानको पार्टपुर्जा नपाइने र मर्मत गर्दा उक्त सामानको बजार मूल्यको पच्चीस प्रतिशतभन्दा बढी खर्च हुने वा प्रविधि पुरानो भएको कारण कार्यकुशलता घटने भनी सम्पत्ति तथा जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख भएको सम्पत्ति तथा जिन्सी सामान बिक्री गर्ने कार्य ।	स.स.जि.मा.लि.बि का., दफा २(ङ)
२४७	पट्टा **Leasing**	निश्चित अवधिका लागि चल अचल सम्पत्तिको स्वामित्व इजाजतपत्र प्राप्त संस्थासँगै रहने गरी भोगाधिकार मात्र प्राप्त गरी सो बापत निश्चित समय तालिकामा ग्राहकबाट रकम बुझाउने सम्झौता बमोजिमको कार्य । साथै अन्य संस्थामा समेत सोही प्रकृतिको व्यवस्थालाई जनाउँछ ।	बै.वि.सं.ऐ., दफा २(कछ)
२४८	सम्पत्ति **Asset or Property**	• निकायको स्वामित्व रहेको र भविष्यमा त्यस्तो निकायलाई आर्थिक लाभ दिलाउने तथा उपयोगी प्रकारको भौतिक वस्तु । • कार्यालयको स्रेस्तामा आम्दानी बाँधिएको एक वर्षभन्दा बढी अवधि खप्ने सम्पत्ति । • कुनै किसिमको मूर्त वा अमूर्त सम्पत्ति एवं मुद्रा, ख्याति, प्रविधि ज्ञान, जायजेथा, कुनै व्यक्तिको विदेशी शाखामा रहेको स्वामित्व वा हित, आम्दानी गर्ने वा भविष्यमा आम्दानी प्राप्त गर्ने अधिकार र कुनै त्यस्तो सम्पत्तिको कुनै भाग ।	• ने.स.ले.नि., दफा ७.१ • स.स.जि.मा.लि.बि का., दफा २(च) • आ.ऐ., दफा २(कध)
२४९	सार्वजनिक सम्पत्ति व्यवस्थापन प्रणाली **Public Asset Management System**	सार्वजनिक सम्पत्तिको अभिलेख राख्नको लागि नेपाल सरकारको स्वीकृति लिई महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले सञ्चालनमा ल्याएको विद्युतीय प्रणाली ।	स.स.जि.मा.लि.बि का., दफा २(छ) सा.स.ब्य.प.स.नि, दफा १.२

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
२५०	सांयोगिक सम्पत्ति **Contingent Asset**	कुनै निकायको पूर्ण नियन्त्रणमा नभएको कुनै एक वा बढी भविष्यका घटनाहरु घटन गए वा नघटे पछि मात्र अवस्थिति सुनिश्चित हुने विगतको घटनाबाट उत्पन्न हुने सम्भाव्य सम्पत्ति ।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarised Glossary –IPSAS 19.18**
२५१	क्षयीकरण नोक्सानी **Impairment Loss**	कुनै सम्पत्तिको किताबी मूल्य बढी अंकित भएको लाई घटाउनको लागि लगाइने एक विशेष अनावर्ती **(Non-recurring)** शुल्क । साधारणतया कुनै सम्पत्तिको मूल्य तब क्षयीकरण भएको मानिने छ, जब यसको किताबी मूल्य यसको प्रयोगबाट भविष्यमा प्राप्त हुने खुद नगद आप्रवाहभन्दा बढी हुन्छ । क्षयीकरणले बढी अंकित भएको किताबी मूल्यलाई घटाई उचित **(Fair)** मूल्य कायम गराउँछ ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**

परिच्छेद ७ : लेखा तथा वित्तीय प्रतिवेदन र कोष व्यवस्थापन (Account & Financial Report and Treasury Manangement)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
२५२	अनुदान संकेत **Grant Symbol**	संवैधानिक निकाय, मन्त्रालय वा सो सरहको क्षेत्राधिकार भएको सचिवालय तथा आयोगको कार्यप्रकृति र सँगठन छुट्टिने गरी दिइएको संकेत।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(ख)
२५३	आर्थिक कारोबार **Financial Transaction**	• सरकारले आफ्नो लक्ष्य प्राप्तिको लागि गरिने आर्थिक क्रियाकलाप। • सरकारी चल अचल, नगदी तथा जिन्सी धनमाल जिम्मा लिई प्रचलित कानून बमोजिम निर्धारित काममा गरिने खर्च वा दाखिला सम्बन्धी सम्पूर्ण काम। यस अन्तर्गत वित्तीय हस्तान्तरण, राजस्व सङ्कलन र दाखिला गर्ने, अनुदान तथा ऋण प्राप्ति गर्ने, खर्च गर्ने तथा धरौटी, कार्य सञ्चालन कोष समेतसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण आर्थिक कारोबार पर्दछ।	ने.स.ले.नि., दफा १.२ आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(झ)
२५४	आर्थिक निकाय **Economic Entity**	नियन्त्रक **(Controlling)** निकाय र यसका नियन्त्रित **(Controlled)** निकाय।	ने.सा.क्षे.ले.मा. दफा १.६.१
२५५	आर्थिक वा वितीय विवरण **Financial Statement**	कुनै निश्चित अवधिमा भएको आर्थिक कारोबारको समष्टिगत स्थिति दर्शाउने उद्देश्यले शीर्षक समेत खुल्ने गरी तयार गरिएको विवरण।	ने.स.ले.नि., दफा १.२
२५६	आन्तरिक नियन्त्रण **Internal Control**	• मन्त्रालय, सचिवालय, संवैधानिक अंग, विभागीय प्रमुखले आफू र अन्तर्गत निकायहरुवाट सम्पादन गरिने कार्यहरु मितव्ययी, कार्यदक्ष र प्रभावकारी ढंगवाट सम्पादन गर्न, वित्तीय प्रतिवेदनहरुलाई विश्वसनीय बनाउन तथा प्रचलित कानून बमोजिम कार्यसम्पादन हुने कुरामा विश्वस्त पार्न गरिने क्रियाकलाप। • वित्तीय प्रतिवेदनको विश्वसनीयता, कार्य सञ्चालनमा प्रभावकारिता तथा दक्षता एवं प्रचलित कानून वा नियमको परिपालना सम्बन्धी निकायको उद्देश्य प्राप्ति बारेमा उचित आश्वस्थता प्रदान गर्न नियन्त्रणकारी भूमिका निर्वाह गर्ने, व्यवस्थापन तथा अन्य कर्मचारीहरुद्धारा तयार एवं लागू गरिएको प्रक्रिया। यसका अवयवहरुमा नियन्त्रण वातावरण, निकायको जोखिम मूल्याङ्कन प्रक्रिया, वित्तीय विवरण र सञ्चारसँग सान्दर्भिक रहेका सम्बन्धित व्यवसायिक प्रक्रिया लगायतका सूचना प्रणाली, नियन्त्रण क्रियाकलाप र नियन्त्रणको अनुगमन पर्दछन्।	ने.स.ले.नि., दफा १.२ र आ.ले.का., दफा २(क) ने.ले.मा., शब्दार्थको व्याख्या
२५७	आयोजना लेखा **Project Account**	दातृ पक्षहरुको अनुदान तथा ऋणमा सञ्चालित आयोजनाहरुको नेपाल सरकार र सम्बन्धित विकास साझेदार बीचको सहमति अनुसार राखिने लेखा।	ने.स.ले.नि. दफा १.२(ह)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
२५८	एकल कोष खाता **Single Treasury Account**	विनियोजन, धरौटी, राजस्व र वित्तीय व्यवस्था तथा अन्य विविध खर्चको लागि जिल्लास्थित सरकारी कारोबार गर्ने बैंकमा सम्बन्धित को.ले.नि.का.नाममा रहेको खाता।	ने.स.ले.नि., दफा १.२(ल)
२५९	एकीकृत वित्तीय विवरण **Consolidated Financial Statement**	केन्द्रीयस्तरको कार्यालयबाट प्राप्त वित्तीय विवरण, को.ले.नि.का.वाट प्राप्त हुने जिल्लागत विवरण, प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय र स्थानीय तहबाट प्राप्त विवरण, नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने वैदेशिक सहायता, आन्तरिक ऋण तथा लगानी सम्बन्धी विवरणको आधारमा म.ले.नि.का.ले एकीकृत गरी वार्षिक रुपमा तयार गर्ने विवरण।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(ख)
२६०	"क" समूह खाता **"Ka" Group Account**	सञ्चित कोषमा रकम जम्मा गर्न र सञ्चित कोषबाट हुने खर्च हिसाब मिलान गर्न नेपाल सरकारको नाममा खोलिने सञ्चित कोष खाताहरु।	ने.स.ले.नि., दफा ११.३(ग)
२६१	कमिटी अफ स्पोनसरिङ्ग अर्गनाईजेशनस् (कोसो) **Committee Of Sponsoring Organizations (COSO)**	**Committee Of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)** तल उल्लेखित पाँच निजी क्षेत्रको सँगठनहरुको साझा पहल हो। जसमा **American Accounting Association, American Institute of CPAs, The Association of Accountants and Professionals in Business, / The Institute of Internal Auditor** रहेका छन्। यस संस्था जोखिम व्यवस्थापन, आन्तरिक नियन्त्रण तथा जालसाजी दुरुत्साहन गर्ने संरचना तथा मार्गदर्शनको विकास मार्फत नेतृत्वदायी विचार प्रदान गर्नमा संलग्न रहेको छ। कोसोका सबै सदस्यहरु संयुक्त राज्य अमेरिका रहेतापनि यसका जोखिम व्यवस्थापन संरचनाहरुलाई संसार भरी नै व्यापकरुपमा अवलम्वन गरिँदै आएको छ।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarised Glossary**
२६२	कार्य सञ्चालनस्तरको लेखा **Operational Account**	बजेट अख्तियारी प्राप्ति पश्चात स्वीकृत बजेट र कार्यक्रम बमोजिम खर्च गरी लेखा राख्ने, आफ्नो कार्यक्षेत्रको विषयमा प्राप्त हुने राजस्व संकलन गरी लेखा राख्ने र तालुक निकायमा त्यसको प्रतिवेदन गर्ने दायित्व भएका कार्यालयहरुले राख्ने लेखा।	ने.स.ले.नि., दफा २.३.३.२
२६३	केन्द्रीय लेखा **Central Account**	संवैधानिक अंग/निकाय, मन्त्रालय, सचिवालय, आयोग विभाग जस्ता मातहत कार्यालयमा बजेट अख्तियारी प्रदान गर्ने, मातहतका निकायहरुको वित्तीय विवरण एकीकृत गर्ने, बेरुजु फछ्र्यौट गर्ने गराउने कर्तव्य उत्तरदायित्व भएका केन्द्रीय निकायले राख्ने लेखा।	ने.स.ले.नि., दफा २.३.३.१
२६४	"ख" समूह खाता **"Kha" Group Account**	कार्य सञ्चालनस्तरमा सरकारी कार्यालयहरुको कारोबार गर्न को.ले.नि.का.को नाममा खोलिने खाताहरु।	ने.स.ले.नि., दफा ११.३
२६५	खर्च शिर्षक **Line Item**	खर्चको आधार शीर्षक, मूल शीर्षक तथा उपशीर्षक।	आ.का.वि.उ.नि., नियम २(च)
२६६	खर्चको फाँटवारी **Expenditure Statement**	आवधिक खर्चको प्रत्येक महिना प्रतिवेदन गर्ने विवरण।	सं.सं.आ.ने.स.ले. फा,म.ले.प.फा.नं २१०

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
२६७	खाता सूची **Chart of Accounts**	खर्च, राजस्व तथा वित्तीय व्यवस्था र दातृ निकायको संकेत सम्बन्धी वर्गीकरण संकेतको साथै सरकारको बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, लेखाङ्कन, विश्लेषण, प्रतिवेदन गर्न तोकिएको अनुदान संकेत, आधार शीर्षक, मूल शीर्षक, उपशीर्षक तथा सोको वर्गीकरण र व्याख्या ।	ने.स.ले.नि., दफा १.२(च)
२६८	"ग" समूह खाता **"Ga" Group Account**	जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका र गाँउपालिका जस्ता स्थानीय निकायबाट सञ्चालन हुने खाताहरु ।	ने.स.ले.नि., दफा ११.३(ङ)
२६९	गोश्वारा भौचर **Journal Voucher**	आम्दानी, विनियोजन, विविध खर्च आदि सबैको कारोबार हुँदा प्रयोग गरिने प्रारम्भिक अभिलेख ।	सं.सं.आ.ने.स.ले.फा., म.ले.प.फा.नं १०३ र २०३
२७०	तेस्रो पक्षद्वारा भुक्तानी **Payment by Third Parties**	प्रतिवेदन अवधिमा तेस्रो पक्षले सोझै भुक्तानी गरी कुनै निकायको दायित्व फरफारक गरेको वा निकायले फाइदा पाउने गरी वस्तु वा सेवा खरिद गरेको कारोबार । प्रतिवेदन अवधिमा निकायलाई औपचारिक रुपमा यस्तो भुक्तानी प्राप्त गरेको वा अन्य तरिकाले भुक्तानीको प्रमाणित गरेको भनी तेस्रो पक्ष वा प्राप्तिकर्ताले जानकारी दिएको अवस्थामा मात्र यसलाई खुलासा गर्नु पर्दछ ।	ने.सा.क्षे.ले.मा. दफा १.३.२५ (विस्तृत जानकारीको लागि लेखामानको दफा १.३.२५ हेर्नु होला)
२७१	तिर्नुपर्ने खाता **Accounts Payable**	कुनै निकायले उधारोमा सामान किनेकोमा सो बापतको रकम छोटो अवधिमा तिर्नुपर्ने हुन्छ, जसलाई तिर्नुपर्ने रकम खाता भनिन्छ । यसलाई दायित्व रुपमा लिई चालु दायित्व शिर्षक अन्तर्गत देखाइन्छ ।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**
२७२	नगदजन्य **Cash Equivalent**	मूल्य परिवर्तनको जोखिम नगन्य भएको र तोकिएको मूल्यमा तत्काल नगदमा रुपान्तरण गर्न मिल्ने अल्प अवधिको उच्च तरल **(Highly Liquid)** लगानी । सामान्यतः लगानीलाई नगदजन्य भन्न छोटो अवधिको जस्तै प्राप्त मितिबाट ३ महिना वा सोभन्दा कम अवधिको भुक्तानी मिति हुन पर्दछ ।	ने.सा.क्षे.ले.मा. दफा १.२.१ र १.२.३ (विस्तृत जानकारीको लागि लेखामानको दफा १.२.३ हेर्नु होला)
२७३	नगदी रसिद **Cash Receipt**	प्राप्त हुने रकमलाई आम्दानी जनाउने प्रारम्भिक अभिलेख ।	सं.सं.आ.ने.स. ले. फा.म.ले.प.फा.नं १०१
२७४	नगदमा आधारित लेखा प्रणाली **Cash Basis Accounting System**	नगद प्रवाहलाई प्रमुख आधार मानी लेखाङ्कन गर्ने लेखा प्रणाली । यस लेखा प्रणालीमा नगद प्राप्ति गर्दा आम्दानी र नगद भुक्तानी हुँदा खर्च जनाइन्छ । तिर्न बाँकी रकमलाई लेखाङ्कन गरिदैन । अर्थात निकायले नगद (नगदजन्य समेत) प्राप्त वा भुक्तानी गरेपछि मात्र कारोबार र अन्य क्रियाकलापलाई पहिचान गरिन्छ ।	ने.स.ले.नि., दफा २.१.३ र ने.सा.क्षे.ले.मा. दफा १.२.२ (विस्तृत जानकारीको लागि लेखामानको दफा १.२.२ हेर्नु होला)
२७५	नेपाल लेखामान **Nepal Accounting Standards (NAS)**	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाको स्वीकृतिमा लेखामान बोर्ड, नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय लेखामान **(International Accounting Standards, IAS)** मा आधारित भई विकास गरी व्यवसायिक प्रयोजनको लागि जारी गरेको लेखामान । यस लेखामान साना संस्था, गैर नाफामूलक संस्थाहरु आदिमा लागू गरिएको छ ।	**ICAN, ASB Nepal, website**

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
२७६	नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान **Nepal Financial Reporting Standards (NFRS)**	नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाको स्वीकृतिमा लेखामान बोर्ड, नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय प्रतिवेदनमान (**International Financial Reporting Standards**) मा आधारित भई विकास गरी व्यवसायिक प्रयोजनको लागि जारी गरेको लेखामान । यस लेखामान उत्पादन सम्वन्धित सूचीकृत बहुराष्ट्रिय कम्पनीहरु, ठूला सार्वजनिक संस्थान, वाणिज्य बैङ्कहरु, बीमा कम्पनीहरु, सूचीकृत कम्पनीहरु आदिमा लागू गरिएको छ ।	**ICAN, ASB Nepal, website**
२७७	नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान **Nepal Public Sector Accounting Standards (NPSAS)**	लेखामान बोर्ड नेपालबाट तयार गरी नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले जारी गरेको लेखामान, जुन अन्तर ाष्ट्रिय लेखाव्यवसायी महासंघले विकास गरेको नगदमा आधारित अन्तर्राष्ट्रिय सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान (**International Public Sector Accounting Standards, IPSAS_** मा आधारित छ । यस लेखामान नगदमा आधारित लेखाङ्कन पद्धति अनुसार वित्तीय विवरण तयारी एवं प्रस्तुतीकरण गर्ने सरकारी निकायहरुले पालना गर्नु पर्दछ । यस लेखामानको पहिलो भागमा वित्तीय प्रतिवेदन तयारीमा अनिवार्य रुपमा पुरा गर्नु पर्ने आवश्यकताहरुलाई र दोस्रो भागमा प्रोत्साहित गरिएका खुलासाहरु समावेश गरिएको छ ।	ने.सा.क्षे.ले.मा., प्राक्कथन (विस्तृत जानकारीको लागि लेखामानको भाग १ को आवश्यकता परिच्छेद हेर्नु होला)
२७८	नियन्त्रक निकाय **Controlling Entity**	एक निकायले अर्को निकायलाई नियन्त्रण गर्दछ, जब सो निकायले अर्को निकायलाई असर गर्दछ, वा सो निकायले अर्को निकायमा आफ्नो संलग्नताबाट हुने गतिशील लाभहरुमा अधिकार राख्दछ, र अर्को निकायउपर आफ्नो शक्तिमार्फत ती लाभहरुको प्रकृति वा रकमलाई असर गर्न सक्छ ।	ने.सा.क्षे.ले.मा. दफा १.२.१
२७९	नियन्त्रित निकाय **Controlled Entity**	कुनै अर्को नियन्त्रक निकाय (**Controlling Entity**) को नियन्त्रणमा रहेको निकाय ।	ने.सा.क्षे.ले.मा. दफा १.२.१
२८०	परिमार्जित नगदमा आधारित लेखा प्रणाली **Modified Cash Basis Accounting System**	एक आर्थिक वर्षभित्र नगद प्राप्ति तथा भुक्तानी भएको साथै सो आर्थिक वर्षभित्रको कारोबारबाट सिर्जना भएको तर आम्दानी भई नसकेको सम्पत्ति तथा भुक्तानी हुन बाँकी दायित्वलाई लेखाङ्कन गर्ने प्रणाली ।	ने.स.ले.नि., दफा २.१.३.२
२८१	प्रतिबद्धता लेखा **Commitment Account**	कार्यालयले खरिद गर्नुपर्ने मालसामान, परामर्श सेवा, सार्वजनिक निर्माण र अन्य सेवाको लागि सेवा प्रदायकसँग भएको सम्झौता वा दिइएको आदेशबाट सिर्जित दायित्व वा नेपाल सरकारले तिर्नुपर्ने अन्य कुनै किसिमको दायित्व रकमको लेखा राख्ने ।	ने.स.ले.नि., दफा ५.१ (विस्तृत जानकारीको लागि लेखामानको दफा ५.१ हेर्नु होला)
२८२	परिमार्जित प्रोद्भावीमा आधारित लेखा प्रणाली **Modified Accrual Basis Accounting System**	यो लेखा प्रणाली नगद र प्रोदभावीमा आधारित लेखा प्रणालीको मिश्रित रुप हो । यस प्रणालीमा आयको हकमा उपलब्धता र मापन गर्न सकिने अवस्थामा र खर्चको हकमा दायित्व सिर्जना भएको अवस्थामा लेखाङ्कन गरिन्छ । आर्थिक वर्षको अन्तमा सबै पुँजीगत सम्पत्तिलाई अपलेखन गरी लेखाङ्कन गरिन्छ ।	ने.स.ले.नि., दफा २.१.३.३

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
२८३	प्रोदभावीमा आधारित लेखा प्रणाली **Accrual Basis Accounting System**	कारोबार सिर्जना भएको समयलाई आधार लिई लेखा राखिने प्रणाली । यस प्रणालीमा कारोबार सिर्जना हुनासाथ त्यसको प्रभाव पार्ने पक्षहरुलाई समेटेर प्राप्ति, भुक्तानी, सम्पत्ति तथा दायित्वको पूर्ण रुपमा पहिचान गरी लेखाङ्कन गरिन्छ ।	ने.स.ले.नि., दफा २.१.३.४
२८४	प्रोत्साहित अतिरिक्त खुलासा **Encouraged Additional Disclosure**	लेखामान बमोजिम प्रतिवेदन गर्नका निमित्त पालना गर्न अनिवार्य नभए तापनि अतिरिक्त खुलासा गर्न प्रोत्साहन गरिएको विवरणहरु । यस्ता खुलासाहरुमा निष्पादित **(Administered)** कारोबार, हस्तान्तरण भुक्तानी, सम्बद्ध पक्षको खुलासाहरु, सम्पत्ति दायित्व, राजस्व, खर्च र बजेटसँग तुलनाहरु, नियन्त्रित निकायहरु र अन्य सञ्चालन इकाईहरुको प्राप्ति र निसर्ग आदि पर्दछन् ।	ने.सा.क्षे.ले.मा. (विस्तृत जानकारीको लागि लेखामानको भाग २ को दफा २.१ हेर्नु होला)
२८५	बजेट खाता **Budget Sheet**	कार्यालयको चालु तथा पुँजीगत खर्चको बजेट, निकासा खर्च रकम लेखाङ्कन गरी बजेट नियन्त्रण गर्ने खाता ।	सं.सं.आ.ने.स.ले. फा,म.ले.प.फा.नं.२०८
२८६	वित्तीय विवरण **Financial Statement**	• नेपाल सरकारले स्वीकृत गरेको लेखामान बमोजिम कुनै निश्चित अवधिमा भएको कारोबारको समष्टिगत स्थिति दर्शाउने उद्देश्यले शीर्षक समेत खुल्ने गरी तोकिएको लेखामान बमोजिम तयार गरिएको विवरण । • कुनै निकायको वित्तीय स्थिति, वित्तीय कार्यसम्पादन, र नगद प्रवाहको तोकिएको ढाँचामा गरिएको प्रस्तुति, जुन बृहद क्षेत्रका प्रयोगकर्ताहरुलाई स्रोतसाधनको बाँडफाँट गर्ने बारे निर्णय गर्न वा मूल्याङ्कन गर्न उपयोगी हुन्छ । यसमा वासलात, आयव्यय विवरण, नगद प्रवाह विवरण र महत्वपूर्ण लेखा नीति तथा व्याख्यात्मक टिप्पणी समावेश हुन्छ ।	आ.का.बि.बि.उ.ऐ., दफा २(य) **C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**
२८७	विनिमय दर **Exchange Rate**	दुई मुद्राहरु बीचको विनिमय अनुपात ।	ने.सा.क्षे.ले.मा. दफा १.७.१
२८८	विनिमय फरक **Exchange Difference**	एक मुद्राको इकाईलाई अर्को मुद्रामा विभिन्न विनिमय दरले परिवर्तन गर्दा सिर्जना भएको फरक ।	ने.सा.क्षे.ले.मा. दफा १.७.१
२८९	नियमित कारोबार **Routine Transaction**	नियमित कारोबारले दैनिक व्यवसायिक कारोबारको सञ्चालनको अभिलेख राख्दछ । जस्तै, सामान्य बिक्री, खरिद, नगद भुक्तानी र नगद प्राप्ति । नियमित कारोबारहरु निम्न प्रकृतिका हुन्छन् : • संख्यात्मक रुपमा धेरै • पुनरावृत्ति हुने • वस्तुपरक रुपमा मापन योग्य, लेखाª¤नका लागि रकम निर्धारण गर्न सामान्य विवेक प्रयोग गरे पुग्ने र • प्रत्येक पल्ट एउटै प्रक्रियाबाट प्रशोधन गरिने ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ र स.ले.सं.मा, शब्दार्थ
२९०	बैंक हिसाब मिलान विवरण **Bank Reconciliation Statement**	बैंक हिसाबको मौज्दातसँग स्रेस्ता अनुसार बाँकी मौज्दात मिलान गर्न तयार गर्ने विवरण ।	सं.सं.आ.ने.स.ले.फा, म.ले.प.फा.नं २१२

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
२९१	भुक्तानी आदेश **Payment Order**	भुक्तानी निकासाको लागि चेक जारी गर्न वा सम्बन्धित व्यक्ति वा निकायको बैंक खातामा रकम जम्मा गर्न तथा कुनै कारणले रकम समायोजन गर्नुपर्ने भएमा सो रकम समायोजनको लागि सम्बन्धित कार्यालयले को.ले.नि.का.लाई दिइने लिखित आदेश।	ने.स.ले.नि., दफा १.२(व)
२९२	भुक्तानी दिन बाँकीको खाता/कच्चावारी **Outstanding Payment Statement**	कार्यालयमा दाखिला भैसकेको मालसामान वा उपलब्ध भैसकेका सेवा वा सम्पन्न हुन लागेको वा भैसकेको कार्य आदिको भुक्तानी दिन बाँकी दायित्व सिर्जना भई सकेका रकम प्रविष्ट गर्ने फाराम।	सं.सं.आ.ने.स.ले. फा,म.ले.प.फा.नं २२१
२९३	भुक्तानी निकासा **Payment Release**	भुक्तानी आदेश बमोजिम को.ले.नि.का.बाट चेक जारी गर्ने वा सम्बन्धित व्यक्ति वा निकायको बैङ्क खातामा रकम जम्मा गर्ने कार्य। यसमा अन्य कुनै कारणले रकम समायोजन गर्नुपर्ने भएमा सो रकम समायोजन गर्ने कार्यका लागि केन्द्रीय सरकार खाताबाट खर्च लेख्ने कार्य समेत पर्दछ।	ने.स.ले.नि., दफा १.२(श)
२९४	राजस्व जम्मा मात्र गर्न मिल्ने खाता **Non-Operative Revenue Account**	जिल्लाभित्रका राजस्व आर्जन गर्ने सबै कार्यालयहरुको राजस्व रकम जम्मा मात्र गर्न मिल्ने गरी को.ले.नि.का.को नाममा सरकारी कारोबार गर्न स्वीकृत प्राप्त बैंङ्क शाखामा खोलिएको खाता।	ने.स.ले.नि., दफा ११.४.१
२९५	राजस्व बैंक हिसाब मिलान विवरण **Revenue Bank Reconciliation Statement**	राजस्व स्रेस्ता अनुसार बैंक मौज्दात र बैंक विवरणको कुल मौज्दातमा भएका फरकहरु हिसाब मिलान गर्ने प्रयोजनको लागि तयार गर्नु पर्ने फाराम।	सं.सं.आ.ने.स.ले.फा., म.ले.प.फा.नं १०९
२९६	लिनुपर्ने खाता **Accounts Receivable**	कुनै निकायले उधारोमा सामान दिएको वा सेवा प्रदान गरेको तर ग्राहकले रकम भुक्तानी नगरेको कारण लिन बाँकी रहेको रकम नै लिनुपर्ने खाता हो। लिनुपर्ने रकमलाई वासलातमा चालू सम्पत्तिको रुपमा देखाइन्छ। उधारोमा सामान खरिद गरी ग्राहकहरुले तिर्न बाँकी राखेको रकम नै लिनुपर्ने खाता हो।	**C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**
२९७	लेखा **Account**	कारोबार भएको देखिने गरी कानून बमोजिम राखिने गोश्वारा भौचर तथा सो आधारमा तयार गरिने अभिलेख, खाता, किताब आदि र कारोबारलाई प्रमाणित वा सम्पुष्टि गर्ने प्रमाण कागजात र वित्तीय विवरण तथा प्रतिवेदन। यसले विद्युतीय माध्यमवाट राखिएको अभिलेख वा कारोबारलाई प्रमाणित गर्ने विद्युतीय अभिलेख समेतलाई जनाउँछ।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(ब)
२९८	लेखा अनुमान **Accounting Estimate**	मापनको ठीक माध्यमको अभावमा कुनै वस्तुको रकमको मोटामोटी अनुमान वा आँकलन गर्ने।	ने.ले., शब्दावलीको व्याख्या
२९९	लेखा नीति **Accounting Policy**	वित्तीय विवरण तयारी एवं प्रस्तुतीकरण गर्ने निकायले प्रयोगमा ल्याएका विशेष सिद्धान्त, आधार, मान्यता, नियम वा प्रचलनहरु।	ने.सा.क्षे.ले.मा. दफा १.३.१
३००	लेखासँग सम्बन्धित कागजात **Account Related Document**	निकायको लेखापरीक्षण गर्न आवश्यक पर्ने कागजात। यसमा निकायको रणनीति, वार्षिक वा आवधिक योजना, कार्ययोजना, निर्णय, सम्झौता वा समझदारी, प्रगति प्रतिवेदन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन र लेखापरीक्षणको कामसँग सम्बन्धित अन्य कागजात वा विद्युतीय प्रणालीमा सँग्रहित विवरण तथ्यांक वा सूचनाहरु समेत पर्दछ।	ले.ऐ., दफा २(ङ)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३०१	लेखा ढाँचा **Accounting Format**	सरकारी कार्यालयको कारोबारको लेखा राख्नको लागि महालेखापरीक्षकबाट स्वीकृत गरिएको लेखा ढाँचा।	ले.ऐ., दफा २३
३०२	लेखापरीक्षण गरिएको आयोजना लेखा **Audited Project Account**	अन्तिम लेखापरीक्षण सम्पन्न गरिएको आयोजना लेखा प्रतिवेदन।	ने.स.ले.नि., दफा १३.७.२.३
३०३	लेखापरीक्षण नगरिएको आयोजना लेखा **Unaudited Project Account**	अन्तिम लेखापरीक्षण सम्पन्न नगरिएको आयोजना लेखा प्रतिवेदन।	ने.स.ले.नि., दफा १३.७.२.३
३०४	लेखापरीक्षण तथा आन्तरिक नियन्त्रण समिति **Audit and Internal control Committee**	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली, आन्तरिक तथा अन्तिम लेखापरीक्षण प्रतिवेदन प्रतिवेदनको कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक मन्त्रालय वा निकायमा लेखा उत्तरदायी अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृतको संयोजकत्वमा गठन गरिने समिति।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा ३२(१) (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा ३२(१) हेर्नु होला)
३०५	सरकारी वित्त तथ्याङ्क **Government Finance Statistics (GFS)**	अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषले सरकारी वित्त तथ्याङ्क (GFS) निर्देशिकामा सरकारी वित्त तथ्याङ्क प्रकाशन गरेको छ। यसले स्वतन्त्र सरकारद्धारा प्रयोग हुने स्तरयुक्त वित्तीय प्रतिवेदनमा प्रयोग हुने तथ्याङ्कीय पद्धति सम्बन्धी मार्गदर्शन प्रदान गरेको छ।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarised Glossary**
३०६	सरकारी लेखा प्रणाली **Computerized Government Accounting System (CGAS)**	नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारका सम्पुर्ण कार्यालयहरुको सार्वजनिक कोषको खर्चमा वित्तीय पारदर्शिता तथा जवाफदेहिताको साथै विद्युतीय सुशासन कायम गरी सेवा प्रवाहमा चुस्तता, गुणस्तरीयता र प्रभावकारीता कायम गर्न महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले विकास गरी लागू गरेको विद्युतीय लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणाली।	स.ले.प्र.स.पु., दफा नं १ (विस्तृत जानकारीको लागि पुस्तिकाको दफा नं १ हेर्नु होला)
३०७	स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (सुत्र) **Sub-National Treasury Regulatory Application (SUTRA)**	स्थानीय तहको सञ्चित कोषको सञ्चालन, व्यवस्थापन र प्रतिवेदन प्रणालीलाई एकरुपता कायम गर्न सार्वजनिक खर्च तथा वित्तीय उत्तरदायित्व सचिवालयले विकास गरेको विद्युतीय सफ्टवेयरमा आधारित लेखा प्रणाली। यस प्रणालीलाई नेपाल सरकारले स्वीकृतिमा स्थानीय सरकार (गाउँपालिका तथा नगरपालिका) को राजस्व तथा खर्चको अनुमान (बजेट तर्जुमा) गर्नको साथै बजेट खर्च, राजस्व, धरौटी र कार्य सञ्चालन कोष लगायतका कारोबारहरुको लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन गर्न कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।	स्था.स.को.व्य.प्र.प्र.पु., दफा नं १.१ (विस्तृत जानकारीको लागि पुस्तिकाको दफा नं १.१ हेर्नु होला)
३०८	ह्रासकट्टी **Depreciation**	कुनै सम्पत्तिको ह्रासयोग्य रकमलाई यसको उपयोग समयावधिको आधारमा व्यवस्थितरुपमा विभाजन गर्ने।	**IPSAS Glossary**

परिच्छेद ८ : लेखापरीक्षण तथा अनुगमन (Audit and Follow Up Management)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३०९	अन्तर्निहित जोखिम **Inherent Risk**	उपयुक्त आन्तरिक नियन्त्रणको कमी रहेको अवस्थाले गर्दा कुनै एक लेखा मौज्दात वा कारोबारको वर्ग (जुन आफैमा वा अन्य मौज्दात वा वर्गका गलत विवरणसँग एकीकृत गर्दा सारपूर्ण हुन्छन्) को असरबाट हुन सक्ने गलत प्रस्तुति।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३१०	अन्तिम लेखापरीक्षण **Final Audit**	महालेखापरीक्षकको कार्यालयबाट संविधानको धारा २४१ बमोजिम गरिने लेखापरीक्षण।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(क)
३११	अनुबन्ध पत्र **Engagement Letter**	• लेखापरीक्षण कार्य शुरु गर्नुपूर्व लेखापरीक्षण गर्ने निकाय र लेखापरीक्षकबीच तोकिएको ढाँचामा लिखित रुपमा दुवै पक्षले हस्ताक्षर गरि कार्य सम्पन्न गर्ने सम्झौता पत्र। • अनुबन्धपत्रले नियुक्तिको लागि लेखापरीक्षकको स्वीकृति, लेखापरीक्षणको उद्देश्य र क्षेत्र, सेवाग्राहीसँग प्रतिवेदनको प्रकार, लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी एवं निष्कर्षहरुको वस्तुगत मूल्याङ्कन गर्ने प्रक्रियाको लेखाङ्कन तथा सुनिश्चितता गर्दछ।	ले.नी.बा.का. २०८१।८२ दफा - (क)२१ ने.ले.मा., शब्दावलीको व्याख्या
३१२	अपेक्षित त्रुटि **Expected Error**	समष्टिगत जनसङ्ख्या (आर्थिक कारोबार) मा मौजुद हुन सक्ने भनि लेखापरीक्षकले अपेक्षा गरेको त्रुटि।	ने.ले.मा., शब्दावलीको व्याख्या
३१३	अवलोकन **Observation**	अरुबाट सम्पादन भएका प्रक्रिया वा कार्यको दृष्टिगत गर्ने (हेर्ने) कार्य। उदाहरणको लागि, लेखापरीक्षकबाट कुनै निकायको कर्मचारीले गरेको कुनै सम्पत्ति वा सामानको मौज्दात गणना वा नियन्त्रण कार्यको अवलोकन गर्ने।	ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या र स.ले.नी.मा., शब्दार्थ
३१४	अवशेष जोखिम **Residual Risk**	कुनै सम्भावित प्रतिकुल घटना तथा सोको असर न्यूनीकरण गर्न व्यवस्थापनले अपनाएको कारवाहीको साथै जोखिम नियन्त्रण क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन पश्चात बाँकी रहने जोखिम।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarised Glossary**
३१५	असुल उपर गर्नुपर्ने रकम **Amount to be Recovered**	लेखापरीक्षणबाट कानून बमोजिम भुक्तानी दिन नहुने रकम भुक्तानी दिएको वा बढी हुने गरी भुक्तानी दिएको वा घटी रकम असुल गरेको कारणबाट असुल उपर गर्नु पर्ने भनी ठहऱ्याएको बेरुजु रकम। यस शब्दले हिनामिना वा मस्यौट गरेको रकम तथा नेपाल सरकारलाई तिर्नु बुझाउनु पर्ने अन्य रकमलाई समेत जनाउँछ।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(ग)
३१६	आन्तरिक लेखापरीक्षण **Internal Audit**	• को.ले.नि.का वा प्रदेश को.ले.नि.का.वाट सम्बन्धित कार्यालयको उद्देश्य अनुरुपका कार्यसम्पादनसँग सम्बन्धित कानून, व्यवस्थापकीय अभ्यास, लेखा तथा अन्य कारोबार र सो सँग सम्बन्धित कागजात एवं प्रक्रियाको जाँच, परीक्षण, विश्लेषणका साथै आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको समग्र मूल्याङ्कन गरी प्रतिवेदन गर्ने कार्य। • निकायको सेवा स्वरुप निकायभित्रै स्थापित लेखाजोखा गर्ने क्रियाकलाप। यसका काम कारवाहीमा अन्य कुराको अतिरिक्त आन्तरिक नियन्त्रणको पर्याप्तता एवं प्रभावकारिता परीक्षण गर्ने, मूल्याङ्कन गर्ने एवं अनुगमन गर्ने कार्यहरु पर्दछन्।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(घ) ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३१७	आश्वस्थता वा सुनिश्चितता **Assurance**	कुनै एक पक्षले अर्को पक्षको प्रयोगको लागि प्रस्तुत गरेको कुनै दृढोक्ति **(Assertion)** वा विवरणहरुको विश्वसनीयतामा लेखापरीक्षकको सन्तुष्टी नै आश्वस्थता हो । यस्तो आश्वस्तता प्रदान गर्न लेखापरीक्षकले सम्पादन गरेको विभिन्न कार्यविधिबाट संकलन गरेको लेखापरीक्षण प्रमाणहरुको जाँच तथा मूल्याङ्कन गरी निष्कर्ष प्रस्तुत गरिन्छ । आश्वस्थताको स्तरको निर्धारण सम्पादन गरिएका कार्यविधि र तिनका परिणामहरुबाट प्राप्त सन्तुष्टिको मात्रामा भर पर्छ ।	स.ले.नी.मा., शब्दार्थ र स.ले.सं.मा, शब्दार्थ
३१८	आश्वस्तता वा प्रत्याभूति अनुबन्ध **Assurance Engagement**	पेशागत व्यवसायीले कुनै विषयवस्तुको Criteria (मापदण्ड) को आधारमा नतिजा मूल्याङ्कन गरि लक्षित वर्गको विश्वास अभिवृद्धि गर्न निष्कर्ष प्रकट गर्नु नै आश्वस्थता अनुबन्ध हो । विषयवस्तुको मूल्याङ्कन वा मापनको नतिजा नै Criteria को प्रयोगबाट प्राप्त हुने सूचना हो । पेशागत व्यवसायीले सम्पादन गर्न अनुमति पाएका आश्वस्तता दुई प्रकारका छन् - मनासिब आश्वस्तता अनुबन्ध र सीमित आश्वस्तता अनुबन्ध ।	ने.ले.मा, शब्दावलीको ब्याख्या
३१९	औचित्यको दृष्टिकोणबाट परीक्षण **Auditing Based on Propriety**	देहायका कुराहरुको सम्बन्धमा महालेखापरीक्षकले आवश्यकता अनुसार गर्ने एक प्रकारको लेखापरीक्षण :- • निकासा अनुसार खर्च गरेको भए तापनि बेमनासिब तरिकाले वा राष्ट्रिय धनको हानि नोक्सानी हुने गरी खर्च निकासा भएको , • चल, अचल राष्ट्रिय धनको अनुदान वा राजस्वको अभिहस्ताङ्कन वा खानी, जङ्गल, जलशक्ति आदिको पट्टा, अनुमतिपत्र, लाइसेन्स, अधिकार र कुनै अन्य प्रकारबाट राजस्व वा चल, अचल राष्ट्रिय धन त्याग गर्ने गरी जारी गरिएका निकासा, • सार्वजनिक निर्माण, मर्मत सम्भार, खरिद तथा आपूर्ति, परामर्श सेवा सम्बन्धी ठेक्का र सम्झौता, सार्वजनिक खर्च, राजस्व परिचालन लगायतका विविध आर्थिक कारोबारकसा विषयवस्तु ।	ले.ऐ., दफा ९ (विस्तृत जानकारीको लागि ऐनको दफा ९ हेर्नु होला)
३२०	कम्प्यूटरको सहयोगमा गरिने लेखापरीक्षण विधिहरू **Computer Assisted Auditing Techniques** **(CAATs)**	कम्प्यूटरलाई लेखापरीक्षण औजारको रुपमा प्रयोग गरी गरिने लेखापरीक्षण ।	स.ले.सं.मा, शब्दार्थ
३२१	कार्यदक्षता **Efficiency**	• निश्चित स्रोत, साधनको प्रयोगबाट अधिकतम उपलब्धि हासिल गर्ने वा त्यति नै साधनको उपयोगबाट बढी परिमाण, गुणस्तर र उचित समयमा प्रतिफल प्राप्त गर्ने कार्य । • वस्तु वा सेवाको रुपमा प्राप्त प्रतिफल र त्यस्तो प्रतिफल प्राप्त गर्न उपयोग गरिएको स्रोत बीचको सम्बन्ध ।	आ.ले.का., दफा २(ख) स.ले.नी.मा, शब्दार्थ

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३२२	कार्यपत्रहरू **Working papers**	लेखापरीक्षकका योजना, कार्यविधि, समय सीमा, अभिलेख, कार्यविधिको परिणाम तथा लेखापरीक्षण प्रमाणबाट निकालिएको निष्कर्ष । यस्ता कार्यपत्रहरु कागजात, फिल्म, इलेक्ट्रोनिक वा अन्य मिडियामा सँग्रहित तथ्याङ्कका रुपमा हुन सक्दछन् ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३२३	कार्यमूलक लेखापरीक्षण **Performance Audit**	मितव्ययिता, कार्यदक्षता, प्रभावकारिताको लेखापरीक्षण । यस लेखापरीक्षणमा निम्न कुराहरुको परीक्षण पर्दछ :- ● सबल प्रशासनिक सिद्धान्तहरु, परिपाटी र व्यवस्थापकीय नीतिहरुको आधारमा प्रशासनिक क्रियाकलापहरुको मितव्ययी रुपमा सञ्चालन भएको, ● मानवीय, वित्तीय र अन्य साधनहरु प्रभावकारी रुपमा प्रयोग भएको, ● लेखापरीक्षण गरिने निकायको उद्देश्य हासिल गर्ने सम्बन्धी कार्यसम्पादनका प्रभावकारिता र क्रियाकलापहरुको लक्षित प्रभावको तुलनामा यथार्थ प्रभाव ।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarised Glossary**
३२४	गल्ती वा त्रुटि **Error**	वित्तीय विवरणमा गरिएको गलत प्रस्तुति अन्तर्गत कुनै रकम वा जानकारी सम्बन्धी गल्तीहरु पर्दछन्, जस्तैः ● आर्थिक विवरणको तयारीमा प्रयोग भएका तथ्याङ्कको संकलन वा प्रशोधनमा हुने गल्ती, ● तथ्यको गलत व्याख्या वा नजरअन्दाजबाट उत्पन्न गलत लेखा अनुमान, र ● मापन, पहिचान, वर्गीकरण वा प्रस्तुतिसँग सम्बन्धित लेखापालनका सिद्धान्त लागु गर्ने क्रममा भएका गल्तीहरु ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३२५	गलत प्रस्तुति वा आँकडा **Misstatement**	त्रुटि (गल्ती) वा जालसाजी (छली) का कारणले हुने वित्तीय सूचनाहरुको गलत प्रस्तुति वा आँकडा ।	स.ले.सं.मा., शब्दार्थ र ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या
३२६	गहन वा विस्तृत कार्यविधिहरू **Substantive Procedures**	वित्तीय विवरणहरुमा गलत प्रस्तुति हुन सक्ने कुरा पहिचान गर्न तथा सो सम्बन्धी आवश्यक लेखापरीक्षण प्रमाण संकलन गर्न लेखापरीक्षकबाट सम्पादन गरिने विस्तृत कार्यविधिहरु, जसमा कारोबार तथा मौज्दातको विस्तृत परीक्षण र विश्लेषणात्मक कार्यविधिहरु पर्दछन् ।	स.ले.सं.मा. शब्दार्थ र ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या
३२७	गैर परिपालना वा अनुपालना **Non-Compliance**	कुनै कानून वा नियम विपरीत हुने गरी कुनै निकायबाट जानाजान वा अन्जानमा कुनै कुरा छुटाउने वा गलत तवर सम्पादन गर्ने कार्य ।	ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या
३२८	जालसाजी वा छलकपट **Fraud**	अनुचित एवं गैरकानुनी लाभ प्राप्त गर्न व्यवस्थापनभित्रका एक वा बढी व्यक्ति, नियन्त्रणकारी भूमिका निर्वाह गर्ने पदाधिकारी, कर्मचारीहरु वा तेश्रोपक्ष संलग्न भई जानाजान गरिएको छलकपट कार्य नै जालसाजी वा छलकपट हो । लेखापरीक्षकका लागि दुई प्रकारका जानाजान गरिएको गलत आँकडा वा प्रस्तुति सान्दर्भिक हुन्छ - जालसाजीयुक्त वित्तीय प्रतिवेदनको परिणामस्वरुप पैदा हुने गलत आँकडा र सम्पत्तिको हिनामिनास्वरुप पैदा हुने गलत आँकडा ।	ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३२९	जोखिममा आधारित लेखापरीक्षण **Risk Based Audit**	• महालेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण गरिने निकायहरुको वित्तीय लेखापरीक्षण मार्गदर्शन अनुसार जोखिम मूल्याङ्कन गरी निकायहरुलाई उच्च जोखिमयुक्त र न्यून जोखिमयुक्त निकायमा वर्गीकरण गरी उच्च जोखिमयुक्त निकायको विस्तृत लेखापरीक्षण कार्यविधि र न्यून जोखिम देखिएका निकायको आन्तरिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदन, वित्तीय विवरण र अन्य आवश्यक विवरण लिई निश्चित विषयमात्र परीक्षण गरी सम्पन्न गरिने लेखापरीक्षण । • लेखापरीक्षण कार्यविधिहरुको स्वरुप, समय तथा मात्रालाई सारभूतरुपमा गलत प्रस्तुति हुने उच्च सम्भावना भएको क्षेत्रमा केन्द्रीत गर्न लेखापरीक्षकले तयार तथा कार्यान्वयन गरेको लेखापरीक्षण विधि । लेखापरीक्षकले सारभूतरुपमा गलत प्रस्तुति हुने जोखिमको न्यून सम्भावना भएको क्षेत्रभन्दा बढी जोखिम भएको क्षेत्रमा केन्द्रीत हुन पर्दछ ।	ले.नी.बा.का., २०८१।८२, दफा(क)३ **C.U.T.P.F.G.A. (ICAI)**
३३०	जोखिम विश्लेषण कार्यविधि **Risk Assessment Procedures**	वित्तीय विवरण र दृढोक्तिस्तर **(Assertion Level)** मा सारभूत रुपमा गलत प्रस्तुतिको जोखिम मूल्याङ्कन गर्नको लागि निकाय र यसको वातावरण एवं आन्तरिक नियन्त्रण लगायतको जानकारी प्राप्त गर्न सम्पादन गरिने लेखापरीक्षण कार्यविधि ।	ने.ले.मा., शब्दावलीको व्याख्या
३३१	दृढोक्ति वा अभिव्यक्ति **Assertions**	• वित्तीय विवरणमा व्यवस्थापनद्वारा स्पष्ट वा अन्य प्रकारले व्यक्त गरेका प्रस्तुति । • वित्तीय विवरणका प्रस्तुतिहरु व्यवस्थापनले प्रस्तुत गर्ने त्यस्ता अभिव्यक्तिहरु हुन, जुन वित्तीय विवरणहरुको अभिन्न अंगको रुपमा निम्न बमोजिम संलग्न रहन्छ :- पूर्णता **(Completeness)** - अभिलेख नगरिएका सम्पत्ति, दायित्व, कारोबारको प्रकार वा नखुलाइएका रकमहरु केही पनि छैनन् । अस्तित्व **(Existence)** - उल्लेख गरेको मितिमा तथा कारोबार अभिलेखीकरण गरिंदा वा निकायसँग सम्बन्धित घटना हुँदा र वित्तीय विवरणले समेटेको अवधिमा कुनै पनि सम्पत्ति वा दायित्व अस्तित्वमा छन् । यथार्थता **(Accuracy)** - सम्पत्ति, दायित्व, विभिन्न प्रकारका कारोबारहरु सम्बद्ध पार्टी, अवधिमा बाँडफाँट विस्तृत विवरण, परिभाषा र मूल्य लगायतका विषयमा सही तरिकावाट अभिलेखीकरण, विश्लेषण र प्रतिवेदन गरिएको । मूल्याङ्कन **(Valuation)** - सम्पत्तिहरु उपयुक्त रकममा अभिलेखीकरण गरिएको छ । दायित्व र अधिकार **(Obligation and Rights)** वित्तीय विवरणमा प्रस्तुत गरिएका सम्पत्तिहरुमा निकायको उचित अधिकार रहेको छ । दायित्वले सञ्चालनको प्रतिबद्धताहरुलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ । प्रस्तुति तथा खुलासा **(Presentation and Disclosure)** - कुनै रकमलाई वित्तीय विवरण प्रतिवेदन ढाँचामा खुलासा वर्गीकरण तथा व्याख्या गरिन्छ ।	ने.ले.मा. शब्दार्थ स.ले.सं.मा. शब्दार्थ

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३३२	दूर लेखापरीक्षण **Remote Audit**	लेखापरीक्षण जोखिमलाई न्यून गर्न पहिचान भएका विषय परीक्षण गर्न अवलम्बन गरिने कागजात पुनरावलोकन, तुलना, गणना, पुष्टीकरण, सोधपुछ, छलफल, विश्लेषण, प्रश्नावली, अवलोकन, निरीक्षणलगायतको विधिमध्ये कतिपय विधि सूचना प्रविधिमार्फत सूचना तथा तथ्याङ्कहरु माग गरी वा सम्बन्धित निकायको सूचना प्रविधि प्रणालीमा पहुँच स्थापना गरी वा सम्बन्धित निकायवाट प्रश्नावली, विवरण, कागजात माग गरी लेखापरीक्षण निकायमा उपस्थित नभई सम्पादन गरिने लेखापरीक्षण विधि।	ले.नी.वा.का., २०८१।८२, दफा (क) १२
३३३	नमुना छनौट जोखिम **Sampling Risk**	नमुनामा आधारित लेखापरीक्षणको निष्कर्ष र समग्र कारोबारको लेखापरीक्षण गर्दाको निष्कर्ष फरक भएमा नमुना छनौटको जोखिम उत्पन्न हुन्छ।	स.ले.सं.मा. शब्दार्थ
३३४	निकायको जोखिम मूल्याङकन प्रक्रिया **Entity's Risk Assessment Process**	वित्तीय प्रतिवेदनको उद्देश्यसँग सम्बन्धित व्यावसायिक जोखिमहरु पहिचान गर्ने, तिनीहरुलाई सम्बोधन गर्ने र कारवाही सम्बन्धी निर्णय लिने निकायको प्रक्रिया, जुन आन्तरिक नियन्त्रणको एक अभिन्न अङ्गको रुपमा रहेको हुन्छ।	ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या
३३५	नियमितता **Regularity**	प्रचलित कानून, मापदण्ड र कार्यविधिको पालना गर्ने कार्य।	आ.ले.का., दफा २(च)
३३६	नियन्त्रण कार्यविधिहरू वा क्रियाकलापहरू **Control Procedures / Activities**	निकायका तोकिएको उद्देश्यहरु हासिल गर्न तथा व्यवस्थापकीय आदेश कार्यान्वयन गर्न व्यवस्थापनले स्थापना गरेको नियन्त्रण वातावरण एवं अन्य नीति तथा कार्यविधिहरु।	ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या र स.ले.सं.मा. शब्दार्थ
३३७	नियन्त्रण वातावरण **Control Environment**	आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था तथा यसको महत्व सम्बन्धमा निकायका निर्देशक तथा व्यवस्थापनको समग्र प्रवृत्ति, सचेतना तथा कामकारवाही।	स.ले.सं.मा., शब्दार्थ
३३८	नियन्त्रण जोखिम **Control Risk**	कुनै कारोबारको वर्गमा हुन सक्ने गलत प्रस्तुतिको जोखिम, जुन आफैंमा वा अन्य वर्गका गलत प्रस्तुतिसँग एकीकृत गर्दा सारभूत हुन सक्दछ र लेखाङ्कन तथा आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्थाबाट समयमै रोकथाम गर्न, पहिचान गर्न वा सच्याउन सकिँदैन।	स.ले.सं.मा. शब्दार्थ
३३९	नियन्त्रण परीक्षण **Test of Control**	दृढोक्ति तह **(Assertion Level)** मा रहेको सारभूत गलत प्रस्तुतिलाई रोकथाम गर्न वा पत्ता लगाउन र सच्याउनमा नियन्त्रण कार्यको सञ्चालन प्रभावकारिता बारे लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्नको लागि सम्पादन गरिने जाँच। निम्न विषयको प्रभावकारिता जाँच गर्न नियन्त्रण परीक्षण गरिन्छ : ● लेखा तथा आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्थाको संरचना ● उल्लेखित अवधिभर आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था सञ्चालनमा रहेको।	ने.ले.मा, शब्दावलीको ब्याख्या र स.ले.सं.मा. शब्दार्थ

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३४०	नेपाल लेखापरीक्षण व्यवस्थापन प्रणाली (नाम्स) **Nepal Audit Management System (NAMS)**	सार्वजनिक निकायको अन्तिम लेखापरीक्षणको लागि महालेखा परीक्षकको कार्यालयले विकास गरी लागू गरेको सूचना प्रविधिमा आधारित लेखापरीक्षण प्रणाली ।	ने.ले.व्य.प्र. दफा २(क)
३४१	पेशागत लेखाव्यवसायी **Professional Accountants**	सार्वजनिक व्यवसाय (एकल व्यवसायी, साझेदारी, वा अन्य निकाय समेत) उद्योग, वाणिज्य, सार्वजनिक क्षेत्र वा शिक्षामा रहेका लेखाव्यवसायीहरुको अन्तर्राष्ट्रिय महासंघ **(IFAC)** को सदस्य रहेको संस्थाको सदस्यता प्राप्त व्यक्तिहरु ।	ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या
३४२	पुष्टीकरण वा प्रमाणीकरण **Confirmation**	लेखाको अभिलेखमा भएका सूचना वा अवस्थालाई प्रमाणित गर्न गरिएको विशेष प्रकारको सोधपुछ गर्ने प्रक्रिया ।	ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या र स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३४३	प्रभावकारिता **Effectiveness**	निर्धारित उद्देश्य हासिल गर्ने वा सम्पादित क्रियाकलापबाट अपेक्षित प्रभाव प्राप्त गर्ने कार्य ।	आ.ले.का., दफा २(ज)
३४४	प्रणालीमा आधारित लेखापरीक्षण **System Based Audit**	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको सञ्चालन के कति मात्रामा प्रभावकारी भएको छ भन्ने मूल्याङ्कन गर्ने उद्देश्यले सो प्रणालीको गहन मूल्याङ्कन **(In-depth Evaluation)** गरिने लेखापरीक्षण । यस लेखापरीक्षणबाट वित्तीय विवरणहरुका शुद्धता **(Accuracy)** तथा पूर्णता, कारोबारहरुको वैधता तथा नियमितता र सञ्चालनमा मितव्ययीता, कार्यदक्षता तथा प्रभावकारीताको मूल्याङ्कन गरिन्छ ।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarised Glossary**
३४५	वस्तुनिष्ठता **Objectivity**	एक पूर्वाग्रह बिनाको मानसिक दृष्टिकोण, जसले आन्तरिक लेखापरीक्षकहरुलाई आफ्नो कामलाई कार्य उत्पादनमा विश्वास गर्ने र गुणस्तरमा कुनै सम्झौता नगर्ने बनाउँदछ ।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarised Glossary**
३४६	वातावरणीय लेखापरीक्षण **Environmental Auditing**	विशेष वातावरणीय समस्याहरु वा वातावरणीय नीतिहरु वा कार्यक्रमहरुको सम्बन्धमा जिम्मेवार निकायहरु (जस्तै सरकार) ले लिएको दृष्टिकोण साथै तिनीहरुको वातावरणीय समस्याहरुको व्यवस्थापन गर्ने कार्यसम्पादनलाई सम्बोधन गर्नको लागि गरिने कार्यमूलक, परिपालना वा वित्तीय लेखापरीक्षण ।	**Environment Audit Directives, Section 1.3**
३४७	वार्षिक प्रतिवेदन **Annual Report**	महालेखापरीक्षकले संविधानको धारा २९४ बमोजिम राष्ट्रपति समक्ष वार्षिक रुपमा पेश गर्ने प्रतिवेदन ।	ले.ऐ., दफा १९
३४८	बाह्य पुष्टि **External Confirmation**	वित्तीय विवरणमा व्यवस्थापनले गरेका अभिव्यक्तिलाई असर पार्ने कुनै रकमको बारेमा तेश्रो पक्षसँगको प्रत्यक्ष सञ्चार गरी लेखापरीक्षण प्रमाण हासिल गर्ने वा मूल्याङ्कन गर्ने ।	स.ले.सं.मा, शब्दार्थ

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३४९	विधिविज्ञान लेखापरीक्षण **Forensic Auditing**	कानुनी कारवाहीमा सम्भाव्य उपयोग गर्ने प्रयोजनका लागि जालसाजी, मस्यौट **(Embezzlement)** वा अन्य खराब वित्तीय आचरण **(financial misconduct)** को प्रमाणहरु उजागर गर्न गरिने वित्तीय अभिलेखको विस्तृत तथा विशेषीकृत जाँच नै विधिविज्ञान लेखापरीक्षण हो । परम्परागत लेखापरीक्षणभन्दा फरक, यस लेखापरीक्षण प्रतिक्रियाशील **(Reactive)** हुने र क्षतिहरुको परिमाण पहिचान गर्ने र सोको जिम्मेवार पक्षहरुको पहिचान गर्नेतर्फ लक्षित हुन्छ ।	**www.google.com Investopedia**
३५०	वित्तीय लेखापरीक्षण **Financial Auditing**	वित्तीय विवरणहरुको जाँच तथा प्रतिवेदन र बजेटमा आधारित ती विवरणहरुसँग सम्बन्धित लेखा विवरणहरुको जाँच पर्दछन् । वित्तीय लेखापरीक्षणले सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थालाई मुलुकको लेखाहरु उपर प्रतिवेदन गर्ने तथा विधायिकाप्रति केही जिम्मेवारी निर्वाह गर्ने वा राय दिने आधार प्रदान गर्दछ ।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarized Glossary –OECD**
३५१	विपरीत वा प्रतिकूल राय **Adverse Opinion**	जब वित्तीय विवरणमा कुनै असहमतिको असर सारभूत हुन्छ र वित्तीय विवरणको अपूर्णता तथा असत्यता प्रकट गर्न लेखापरीक्षक शर्त सहितको राय मात्र दिनु पर्याप्त नहुने कुराको निष्कर्षमा पुग्दछ, त्यस्तो अवस्थामा लेखापरीक्षकले विपरीत वा प्रतिकूल राय व्यक्त गर्दछ । व्यवस्थापनसँगको लेखापरीक्षकको असहमतिका कारणबाट पनि विपरीत राय व्यक्त गरिन्छ ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ र ने.ले.मा, शब्दावलीको ब्याख्या
३५२	विशेषज्ञ सेवा **Specialist Service**	लेखापरीक्षण कार्यको सहयोगको लागि लिइएको सम्बन्धित विषयको विशेषज्ञको सेवा ।	ले.ऐ., दफा १५
३५३	विश्लेषणात्मक कार्यविधि **Analytical Procedure**	वित्तीय तथा गैर-वित्तीय दुवै खालका आँकडाहरु **(Data)** बीच विश्वसनीय सम्बन्ध **(Plausible Relationship)** को अध्ययनबाट गरिने वित्तीय सूचनाको मूल्याङ्कन । विश्लेषणात्मक कार्यविधिले अन्य सान्दर्भिक सूचनासँग असँगत **(Inconsistent)** रहने वा पूर्वानुमानित रकमबाट उल्लेखनीय विचलन हुने **(Deviate Significantly)** पहिचान भएका घटबढ **(Identified Fluctuation)** तथा सम्बन्धको अनुसन्धानलाई समेतलाई जनाउँछ ।	ने.ले.मा, शब्दावलीको ब्याख्या
३५४	बेरुजु **Irregularity**	कानून बमोजिम पुऱ्याउनु पर्ने रीत नपुऱ्याई कारोबार गरेको वा राख्नु पर्ने लेखा नराखेको तथा अनियमित वा बेमनासिब तरिकाले कारोबार गरेको भनी लेखापरीक्षण गर्दा औंल्याइएको वा ठहऱ्याएको कारोबार ।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा २(त)
३५५	बेरुजु फर्स्यौट अनुगमन समिति **Irregularity Settlement Monitoring Committee**	कार्यालयहरुले गरेको बेरुजु फर्स्यौटको अनुगमन गरी बेरुजु फर्स्यौट सम्बन्धी कामकारवाहीमा प्रभावकारिता ल्याउन नेपाल सरकारको मुख्य सचिवको अध्यक्षतामा रहेको समिति ।	आ.का.वि.उ.नि., नियम ९३ (विस्तृत विवरणको लागि नियमावलीको नियम ९३ हेर्नु होला)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३५६	बेरुजु फर्स्यौट समिति **Irregularity Settlement Committee**	सामान्य प्रक्रियाबाट फर्स्यौट हुन नसकेको बेरुजु फर्स्यौट गर्न नेपाल सरकारले सार्वजनिक लेखा समिति र महालेखापरीक्षकको राय लिई प्रतिनिधि सभा, सार्वजनिक लेखा समितिले तोकेको समितिको सदस्यको अध्यक्षता गठन गरिने समिति ।	आ.का.वि.उ.ऐ., दफा ४२ (विस्तृत विवरणको लागि ऐनको दफा ४२ हेर्नु होला)
३५७	व्यवस्थापन **Management**	उच्च व्यवस्थापकीय कार्य सम्पादन गर्ने सम्पूर्ण अधिकृत तथा अन्य व्यक्तिहरु व्यवस्थापन अन्तर्गत पर्दछन् । कुनै निर्देशक तथा लेखापरीक्षण समितिको सदस्यले व्यवस्थापकीय कार्यहरु सम्पादन गरेको अवस्थामा मात्र व्यवस्थापन अन्तर्गत पर्दछन् ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३५८	व्यवस्थापन प्रतिनिधित्वहरू **Management Representation**	लेखापरीक्षणको क्रममा व्यवस्थापनले लेखापरीक्षकलाई सोधपुछको परिणाम स्वरुप वा आफु स्वयमूले प्रदान गर्ने प्रतिनिधित्व वा स्विकारोक्तिहरु ।	स.ले.सं.मा., शब्दार्थ
३५९	व्यावसायिक वा पेशागत आशंका वा संदेह **Professional Skepticism**	लेखापरीक्षण प्रमाणहरुको यथार्थताको परीक्षण गर्दा लेखापरीक्षकले एक संदेहात्मक जिज्ञासु दिमाग **(Questioning mind)**बाट गर्नु तथा कागजात वा व्यवस्थापन प्रतिनिधित्वको विश्वसनीयता माथि प्रश्न उठाउने लेखापरीक्षण प्रमाण बारे सावधान रहनु ।	स.ले.सं.मा., शब्दार्थ र ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या
३६०	मनासिब वा उचित आश्वस्थता वा प्रत्याभूति **Reasonable Assurance**	कुनै लेखापरीक्षण अनुबन्ध **(Engagement)** मा जब लेखापरीक्षकले उच्चस्तरको वा मनासिब आश्वस्थता प्रदान गर्दछ, तब लेखापरीक्षणको सूचनाहरु सारपूर्ण गलत प्रस्तुतिबाट मुक्त भएको सुनिश्चित हुन्छ । विवेकको प्रयोग, परीक्षण विधिको सम्पादन, कुनै पनि लेखा तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रक्रियाका अर्न्तनिहित कमजोरीहरु तथा उपलब्ध लेखापरीक्षण प्रमाणको प्रकृति निष्कर्षणात्मक नभई थप खोजलाई प्रेरित गर्ने प्रकारको हुने हूँदा लेखापरीक्षणवाट निरपेक्ष **(Absolute)** आश्वस्तता हासिल गर्न सकिँदैन ।	स.ले.सं.मा., शब्दार्थ
३६१	महालेखापरीक्षक **Auditor General**	सरकारी कार्यालय/निकायहरुको अन्तिम लेखापरीक्षणको लागि नेपालको संविधान बमोजिम संवैधानिक परिषदको सिफारिसमा राष्ट्रपतिद्धारा नियुक्त पदाधिकारी ।	ने. सं., धारा २४०
३६२	महालेखापरीक्षकको वार्षिक प्रतिवेदन **Annual Report of Auditor General**	महालेखापरीक्षकले संविधानको धारा २९४ बमोजिम देखाएका विषयहरु खुलाई वार्षिक रुपमा पेश गर्ने प्रतिवेदनः- क) महालेखापरीक्षकबाट वर्षभरिमा भए गरेका काम कारवाहीको विवरण, ख) लेखापरीक्षणबाट देखिएका प्रमुख व्यहोराको सारांश, ग) लेखापरीक्षण प्रतिवेदन कार्यान्वयनको स्थिति र भविष्यमा गर्नुपर्ने सुधार, घ) आवश्यक अन्य कुराहरु ।	ले.ऐ., दफा १९(१)

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३६३	मापदण्ड वा मूल्याङ्कन आधार **Criteria**	सान्दर्भिक भएसम्म प्रस्तुति र खुलासाका मानक **(Benchmarks)** का विषयवस्तु मूल्याङ्कन एवं मापनका लागि प्रयोग हुने मानक । मापदण्डहरु औपचारिक वा कम औपचारिक हुन सक्दछन् । एउटै विषयवस्तुको लागि भिन्न भिन्न मापदण्ड हुन सक्दछन् । पेशागत विवेकको प्रयोग सन्दर्भमा कुनै विषयवस्तु उपर मनासिब माफिकको नियमित मूल्याङ्कन वा मापनको लागि उपयुक्त मापदण्ड आवश्यक हुन्छ ।	ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या
३६४	मितव्ययिता **Economy**	○ न्यूनतम लागतमा ठीक समयमा, उपयुक्त गुणस्तर तथा परिमाणको मानवीय, वित्तीय, भौतिक र सूचना सम्बन्धी साधन प्राप्त गर्ने कार्य । ○ कुनै क्रियाकलापको उपयुक्त गुणस्तर कायम राख्दै यसमा प्रयोग हुने श्रोतहरुको लागत न्यूनीकरण गर्नु।	आ.ले.का., दफा २(झ) स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३६५	राय प्रस्तुत गर्न अस्वीकार **Disclaimer of Opinion**	लेखापरीक्षणको क्षेत्रगत सीमाले गर्दा पर्ने सम्भावित असर सारभूत तथा व्यापक भएको कारण लेखापरीक्षकले पर्याप्त उपयुक्त लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्न सम्भव नहुने र जसबाट वित्तीय विवरण उपर राय प्रस्तुत गर्न नसकिने अवस्था उत्पन्न भएमा राय प्रकट गर्न अस्वीकार गरिन्छ । यसैगरी वित्तीय विवरणका लागि महत्वपूर्ण हुने विषयहरुमा बृहत अनिश्चितता भएको अवस्थामा समेत लेखापरीक्षकले राय प्रस्तुत गर्न अस्वीकार गरिन्छ ।	ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या र स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३६६	लगती बेरुजू **Figurative Irregularity**	रकमसहित अर्थात अंक किटान भएको बेरुजू ।	बे.व.नि., दफा २(घ)
३६७	लेखापरीक्षण **Auditing**	लेखा तथा लेखासँग सम्बन्धित कामको परीक्षण र त्यस आधारमा गरिने मूल्याङ्कन तथा विश्लेषण । यसमा सम्परीक्षण गर्ने कार्य समेत पर्दछ ।	ले.ऐ., दफा २(घ)
३६८	लेखापरीक्षणका अन्तर्राष्ट्रिय मानहरू वा मानदण्डहरू **International Standards on Auditing (ISA)**	लेखाब्यवसायीहरुको अन्तर्राष्ट्रिय महासंघ **(IFAC)** ले विकास गरेको अन्तर्राष्ट्रिय लेखापरीक्षण मानदण्डहरु अन्तर्गत आधारभूत सिद्धान्त तथा अत्यावश्यक कार्यविधि लगायत स्पष्टीकरण, विवरण, ढाँचा र अनुसूची जस्ता सान्दर्भिक मार्ग निर्देशनहरु पर्दछन् । स्पष्टीकरण तथा अन्य विषय (जसले तिनीहरु लागु गर्ने मार्ग निर्देशन प्रदान गर्दछन्) को सन्दर्भमा आधारभूत सिद्धान्त तथा अत्यावश्यक कार्यविधिको ज्ञान हुनु तथा तिनलाई लागू गर्नुपर्दछ ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३६९	लेखापरीक्षण उद्देश्य **Audit Objective**	**"**लेखापरीक्षणबाट के हासिल गर्न खोजिएको हो ? र के दिन खोजेको हो ?**"** प्रश्नको उत्तर सम्बन्धी एक संक्षिप्त विवरण । यस अन्तर्गत आर्थिक, नियमितता, लेखापालन वा कार्यसम्पादन सम्बन्धित विषयहरु समेत पर्दछन् ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३७०	लेखापरीक्षण कागजात/ प्रलेख **Audit Document**	लेखापरीक्षण सम्पादन गर्ने क्रममा लेखापरीक्षकले तयार पारेका र तयार गरेको वा संकलन र सँग्रह गरेको कागजात एवं सूचनाहरु ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३७१	लेखापरीक्षण कार्यक्रम **Audit Programme**	समग्र लेखापरीक्षण योजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक योजना गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिहरुको प्रकृति, समय तथा मात्राको तय गर्ने कार्यक्रम । यसले लेखापरीक्षणमा संलग्न सहयोगीलाई निर्देशनको रुपमा र कार्य सञ्चालनको लागि एक नियन्त्रणको साधनको रुपमा आधार प्रदान गर्दछ ।	स.ले.सं.मा., शब्दार्थ
३७२	लेखापरीक्षण कार्यको गुणस्तर पुनरावलोकन **Audit Quality Reviews**	लेखापरीक्षण कार्यको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न महालेखापरीक्षकले आवधिक रुपमा गरिने गुणस्तर आश्वस्तता पुनरावलोकन वा समकक्षी पेशागत पुनरावलोकन ।	ले.ऐ., दफा १४
३७३	लेखापरीक्षण कार्यविधि **Audit Procedure**	लेखापरीक्षण कार्यविधिको प्रयोग लेखापरीक्षण प्रमाण जुटाउन गरिन्छ, जस अन्तर्गत निम्न विषय समावेश हुन्छन् । ○ नियन्त्रणको परीक्षण, ○ विश्लेषणात्मक कार्यविधि, र विवरणको विस्तृत परीक्षण **(Tests of Details)**	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३७४	लेखापरीक्षण कार्यक्षेत्र **Audit Scope**	लेखापरीक्षणका संरचना वा सीमा तथा विषयहरु ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३७५	लेखापरीक्षण कार्यादेश **Audit Mandate**	संविधान वा देशको अन्य वैधानिक अधिकारीद्वारा प्रदत्त लेखापरीक्षणका सर्वोच्च निकाय **(Supreme Audit Institution)** को लेखापरीक्षण उत्तरदायित्व, अधिकार, विवेक तथा कर्तव्य ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३७६	लेखापरीक्षण जोखिम **Audit Risk**	लेखापरीक्षकले सम्पादन गर्ने कार्यविधिबाट यस्तो कुरा पत्ता नलाग्ने जोखिम, जुन कुरा निजलाई थाहा भएमा लेखापरीक्षण प्रतिवेदन परिवर्तन गर्न आवश्यक पर्दथ्यो । यो त्यस्तो जोखिम हो जब वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा गलत प्रस्तुति हुँदा पनि लेखापरीक्षकले उपयुक्त राय प्रकट गर्न सक्दैन ।	**PEMPAL G.P.F.M., Summarized Glossary- Part 1** स.ले.सं.मा., शब्दार्थ
३७७	लेखापरीक्षण टिपोट **Audit Notes**	लेखापरीक्षणको सिलसिलामा परीक्षण गरिएका विषयसँग सम्बन्धित टिपोट ।	आ.ले.का., दफा २(भ)
३७८	लेखापरीक्षण विधि **Audit Method**	महालेखा परीक्षकले आर्थिक कारोबार र सम्बन्धित क्रियाकलापको एक एक गरी वा बीच बीचमा छड्के गरी वा केही प्रतिशत मात्र लेखापरीक्षण गर्ने तरिका ।	ले.ऐ., दफा ४
३७९	लेखापरीक्षण नतिजा (बेरुजु), निष्कर्ष तथा सिफारिसहरू **Audit Findings, Conclusions and Recommendations**	लेखापरीक्षणको उद्देश्य पुरा गर्न लेखापरीक्षकले संकलन गरेको कारोबारका प्रमाणहरुको आधारमा निकालिएको बेरुजु लेखापरीक्षण नतिजा हो । त्यस्ता नतिजाको आधारमा निकालिएको राय तथा मन्तव्य लेखापरीक्षण निष्कर्ष हो । लेखापरीक्षण उद्देश्य हासिल गरी व्यवस्थापनलाई दिइएका सल्लाह तथा सुझावहरु लेखापरीक्षणका सिफारिस हुन् ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३८०	लेखापरीक्षण परामर्श **Consultation for Auditing**	पचास प्रतिशतभन्दा बढी शेयर वा जायजेथामा सरकारी स्वामित्व भएको सँगठित संस्थाको लेखापरीक्षणको लागि महालेखा परीक्षकद्धारा दिइने लेखापरीक्षक नियुक्तिको परामर्श ।	ने.सं., धारा २४१ (२) र ले.ऐं., दफा ११(१) र(२)
३८१	लेखापरीक्षण प्रमाण **Audit Evidence**	लेखापरीक्षकको वा लेखापरीक्षणको सर्वोच्च निकायको राय, निष्कर्ष वा प्रतिवेदनलाई पुष्टि गर्न आधार प्रदान गर्ने जानकारीहरु ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३८२	लेखापरीक्षण प्रतिवेदन **Audit Report**	वित्तीय लेखापरीक्षणको परिणाम स्वरुप लेखापरीक्षकले वित्तीय विवरण सम्बन्धमा दिने लिखित राय तथा अन्य कैफियत सहितको प्रतिवेदन ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३८३	लेखापरीक्षण विधिहरू **Audit Techniques**	नियन्त्रणको परीक्षण, विश्लेषणात्मक कार्यविधिहरु र विस्तृत विवरणको परीक्षण लगायतका लेखापरीक्षण कार्यविधिहरुको उपयुक्त मिश्रणको सम्पादनबाट लेखापरीक्षण प्रमाण हासिल गरिन्छ । यसका लागि लेखापरीक्षण कार्यमा निरीक्षण, अवलोकन, सोधपुछ तथा पुष्टि **(Confirmation)** र गणना जस्ता लेखापरीक्षण विधिहरु प्रयोग गरिन्छ ।	स.ले.सं.मा., शब्दार्थ
३८४	लेखापरीक्षण मान वा मानदण्ड **Auditing Standards**	लेखापरीक्षण मानदण्डले लेखापरीक्षकलाई न्यूनतम मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ, जसले लेखापरीक्षणको उद्देश्य पुरा गर्न अपनाउनु पर्ने लेखापरीक्षण चरण तथा कार्यविधिको मात्रा निर्धारण गर्न मद्दत गर्दछ । यसले लेखापरीक्षण नतिजाको गुणस्तर मूल्याङ्कन गर्न आधार प्रदान गर्दछ ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३८५	लेखापरीक्षण मोबाइल एप्लिकेशन **Audit Mobile Application**	महालेखापरीक्षकको कार्यालयले नागरिकबाट लेखापरीक्षण सम्बन्धी सूचना तथा प्रमाण प्राप्त गर्ने उद्देश्यले मोबाइलमा समेत राखी प्रयोग गर्न विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको एप्लिकेशन ।	ने.ले.व्य.प्र. दफा २(ट)
३८६	लेखापरीक्षण योजना **Audit Plan**	लेखापरीक्षण उद्देश्यको निर्धारण, नीतिको तय तथा प्रकृति निर्धारण, कार्यक्षेत्र, लेखापरीक्षण उद्देश्य हासिल गर्न आवश्यक कार्यविधि र परीक्षणको समय तथा मात्रा सहितको योजना ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३८७	लेखापरीक्षण राय **Audit Opinion**	वित्तीय लेखापरीक्षणको परिणाम स्वरुप वित्तीय विवरणका सम्बन्धमा लेखापरीक्षकको लिखित निष्कर्ष ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३८८	लेखापरीक्षण सहायक **Audit Assistant**	महालेखापरीक्षकद्धारा लेखापरीक्षण हुने कार्यको सहयोगको लागि निजबाट नियुक्त गरिएका प्रचलित कानून बमोजिम प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका लेखापरीक्षक ।	ले.ऐ., दफा १३
३८९	लेखापरीक्षणको सर्वोच्च संस्थाहरुको अन्तर्राष्ट्रिय सँगठन **International Organisation of Supreme Audit Institution, (INTOSAI)**	सार्वजनिक आर्थिक नियन्त्रणको क्षेत्रमा सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरुका बीचमा विचार र अनुभवको आदान प्रदानलाई प्रबर्द्धन गर्ने उद्देश्य साथ स्थापित एक अन्तर्राष्ट्रिय र स्वतन्त्र निकाय ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३९०	लेखापरीक्षण सुपरिवेक्षण **Audit Supervision**	लेखापरीक्षणको लागि एक नितान्त आवश्यकता जसले प्रत्येक चरणमा उपयुक्त नेतृत्व, दिशाबोध तथा नियन्त्रणको माध्यमबाट सम्पादन भएका क्रियाकलाप, कार्यविधि तथा परीक्षण र हासिल गर्नुपर्ने लक्ष्य बीच प्रभावकारी तथा पूर्ण सम्बन्ध सुनिश्चित गर्दछ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३९१	लेखापरीक्षण शुल्क **Audit Fee**	लेखापरीक्षण गरे बापत महालेखापरीक्षकको कार्यालयबाट लेखापरीक्षण गराउने संस्थावाट लिइने शुल्क।	ले.ऐ., दफा १३(१)
३९२	लैङ्गिक परीक्षण **Gender Audit**	सार्वजनिक निकायको नीति, कार्यक्रम बजेट, सँगठन संरचना, निर्णय प्रक्रिया तथा कार्य वातावरणमा लैङ्गिक मैत्री भए नभएको लेखाजोखा तथा विश्लेषण गरी सुधारका उपाय पहिल्याउने कार्य।	रा.ले.प.का., दफा २(झ)
३९३	शर्तरहित/ कैफियतरहितको राय **Unqualified Opinion**	तोकिएका वित्तीय प्रतिवेदन संरचना बमोजिम वित्तीय प्रतिवेदनले सही तथा यथार्थ अवस्था चित्रण गरेको छ वा सबै सारभूत सन्दर्भमा उचित प्रस्तुति गरिएको छ भन्ने कुरामा लेखापरीक्षक निष्कर्षमा पुगेको अवस्थामा शर्त रहित/ कैफियत रहितको राय प्रकट गरिन्छ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ ने.ले.मा., शब्दार्थ र ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या
३९४	शर्तसहित/ कैफियतसहितको राय **Qualified Opinion**	लेखापरीक्षकलाई कैफियत रहित राय प्रकट गर्न नसकिने लागेको, तर व्यवस्थापनसँग कुनै असहमति वा क्षेत्रको सीमाको असर त्यति सारभूत वा गम्भीर प्रकृतिको भई विपरीत राय वा राय व्यक्त नगर्ने निष्कर्षमा पनि लेखापरीक्षक नपुगेको अवस्थामा शर्त सहित/कैफियत सहितको राय प्रकट गरिन्छ। यस्तो राय दिँदा यस्ता विषयवस्तुको प्रभाव वा असरलाई सीमाªSन गरी वा "यी बाहेक" भन्ने शब्दको प्रयोग गरी राय दिइन्छ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ ने.ले.मा., शब्दार्थ र ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या
३९५	सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्था वा निकाय **Supreme Audit Institution, (SAI)**	कानुनद्वारा प्रदत्त अधिकार अनुसार मुलुकको सर्वोच्च सार्वजनिक लेखापरीक्षण कार्य सम्पादन गर्न निर्माण, गठन वा सँगठित गरिएको राज्यको एक संवैधानिक अङ्ग।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ र ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या
३९६	सम्परीक्षण **Audit Follow-up**	आन्तरिक वा अन्तिम लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा औँल्याइएको बेरुजुको सम्बन्धमा पेश हुन आएका स्पष्टीकरण वा प्रतिक्रिया साथ संलग्न प्रमाण तथा कागजातको आधारमा गरिने फर्स्यौट तथा लगत कट्टा गर्ने कार्य।	आ.का.बि.बि.उ.ऐ., दफा २(व)
३९७	सम्बन्धित पक्ष **Related Party**	कुनै एक पक्षसँग अर्को पक्षलाई नियन्त्रण गर्ने क्षमता भएमा वा आर्थिक तथा सञ्चालनका निर्णयमा अर्को पक्षलाई महत्वपूर्ण प्रभाव पार्न सक्ने पक्षहरुलाई सम्बन्धित पक्ष भनिन्छ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
३९८	सामयिक लेखापरीक्षण **Concurrent Auditing**	महालेखापरीक्षकबाट निकाय छनौटको आधारमा आर्थिक वर्ष समाप्त नहुँदै वा कारोबार सम्पन्न भए पश्चात् गरिने लेखापरीक्षण।	ले.ऐ., दफा ६

सि.नं.	शब्दावली	परिभाषा/व्याख्या	सन्दर्भ सामग्री
३९९	सारभूतता वा गम्भीरता **Materiality**	कुनै सूचना त्यसबेला सारभूत हुन्छ, जब यस्तो गलत प्रस्तुतिलाई हटाउँदा वा समावेश नगर्दा वित्तीय विवरणमा आधारित भएर प्रयोगकर्ताले लिएका वित्तीय निर्णयलाई प्रभावित गर्न सक्छ । सारभूतता खास परिस्थितिमा हुने गलत प्रस्तुतिमा कुनै रकमकलम आइटम वा त्रुटिको आकारमा निर्भर हुन्छ । सारभूतताले कुनै सूचना उपयोगी हुनका लागि आवश्यक प्रारम्भिक गुणात्मक विशेषता नभई यसको सीमा वा अन्तिम विन्दु प्रदान गर्दछ ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ र ने.ले.मा, शब्दावलीको व्याख्या
४००	सारभूत गलत प्रस्तुति **Significant Misstatement**	यस्तो किसिमको गलत प्रस्तुति जुनलाई अरुसँग एकीकृत गर्दा वित्तीय विवरणहरुलाई नै सारभूतपूर्ण गलत रुपमा प्रस्तुत हुन्छ ।	स.ले.सं.मा. शब्दार्थ
४०१	सूचना प्रविधि लेखापरीक्षण **IT Audit**	वित्तीय लेखापरीक्षण, परिपालनाको लेखापरीक्षण वा कार्यमूलक लेखापरीक्षण जस्ता प्रकारको लेखापरीक्षण संलग्नताबाट पहिचान भएका मानदण्डउपरको विचलनको उदाहरण पत्ता लगाउन गरिने सूचना प्रविधि आधारित सूचना प्रणाली सम्बन्धी नियन्त्रणको परीक्षण गर्नु । सूचना प्रणालीको लेखापरीक्षण यस्तो प्रक्रिया हो, जसबाट सूचना प्रविधि प्रणालीको विकास, कार्यान्वयन तथा स्थापनाबाट व्यवसायको लक्ष्य पूर्ति, सूचनाका सम्पत्तिको संरक्षण र तथ्याङ्कमा इमान्दारिता कायम भएको बारे सुनिश्चितता गर्न सकिन्छ ।	**I.S.A.D., Point No.1.2**
४०२	सुपरिवेक्षण वा निरीक्षण **Oversight**	कुनै निकायको वित्तीय तथा सञ्चालन निर्णयसँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरु नियन्त्रणको अधिकार तथा कर्तव्य सहित वा उल्लेख्य प्रभाव पार्न सक्ने गरी गरिने सुपरिवेक्षण ।	**IPSAS Glossary**
४०३	सैद्धान्तिक बेरूजू **Subjective Irregularity**	रकमरहित अर्थात रकम किटान नभएको बेरुजु ।	बे.व.नि., दफा २(घ)
४०४	सोधपुछ **Inquiry**	कुनै निकायभित्र वा बाहिरका जानकार व्यक्तिबाट जानकारी प्राप्त गर्ने प्रक्रिया ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
४०५	स्वतन्त्रता **Independence**	लेखापरीक्षण कार्यादेश अनुसार कुनै पनि बाह्य निर्देशन वा हस्तक्षेप बिना लेखापरीक्षण गर्न लेखापरीक्षणका सर्वोच्च निकायलाई प्राप्त स्वतन्त्रता ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ
४०६	होशियारी **Due Care**	एक दक्ष लेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण कार्यको जटिलतालाई ध्यान दिँदै गर्ने विचार र सीपको मिश्रित तत्व । यस अन्तर्गत योजना, प्रमाण संकलन तथा मूल्याङ्कन, रायको प्रस्तुति, निष्कर्ष र सुझावको प्रस्तुतिमा उचित ध्यान आदि विषयहरु पर्दछन् ।	स.ले.नी.मा, शब्दार्थ

सन्दर्भ सामग्रीको सूची

(List of Reference Materials)

१) अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

२) अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

३) अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण ऐन, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

४) आयकर ऐन, २०५८, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

५) आन्तरिक ऋण (निष्काशन तथा व्यवस्थापन) कार्यविधि, २०८१, अर्थ मन्त्रालय ।

६) आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

७). आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७७, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

८) आन्तरिक लेखापरीक्षण कार्यविधि, २०७९, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय ।

९) एकल खाता कोष (सञ्चालन) निर्देशिका, २०७३, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय ।

१०) कम्पनी ऐन, २०६३, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

११) निवृत्तिभरण कोष ऐन, २०७५, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

१२) नेपालको संविधान, २०७२, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

१३) नेपाल सरकारको लेखा निर्देशिका, २०७३, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय ।

१४) नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान, २०७९, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय ।

१५) नेपाल लेखापरीक्षण व्यवस्थापन प्रणाली (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) निर्देशिका, २०७८ महालेखापरीक्षकको कार्यालय ।

१६) नेपाल लेखापरीक्षणमानहरु, लेखापरीक्षणमान बोर्ड, २०६५

१७) प्रदेश स्तरीय योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ (नमुना), राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाडौ) ।

१८) बैकिंङ्ग कसुर तथा सजाय ऐन, २०६४, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

१९) बैंक तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी ऐन, २०७३, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

२०) भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

२१) मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५३, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

२२) राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (रिम्स) सञ्चालन पुस्तिका, २०७५, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय ।

२३) राष्ट्रिय लैङगिक परीक्षण कार्यविधि, २०८२, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय ।

२४) लेखापरीक्षण नीति तथा वार्षिक कार्यतालिका, २०८१।८२, महालेखापरीक्षकको कार्यालय ।

२५) लेखापरीक्षण ऐन, २०७५, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

२६) सम्पत्ति शुद्धीकरण (Money Laundering) निवारण ऐन, २०६४, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

२७) सरकारी लेखा प्रणाली (सिगास) सञ्चालन पुस्तिका, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय ।

२८) सरकारी लेखापरीक्षण नीति मानदण्ड, २०६३, महालेखापरीक्षकको कार्यालय ।

२९) सरकारी लेखापरीक्षण सञ्चालन मार्गदर्शन, २०६३, महालेखापरीक्षकको कार्यालय ।

३०) सरकारी सम्पत्ति तथा जिन्सी मालसामान लिलाम बिक्री सम्बन्धी कार्यविधि, २०७९, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय ।

३१) सरकारी सम्पत्ति व्यवस्थापन प्रणाली, प्रयोगकर्ता म्यानुअल, २०७९, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय ।

३२) सार्वजनिक खरिद ऐन, २०५३, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

३३) सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०५४, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

३४) सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन ऐन, २०७९, कानून किताब व्यवस्था समिति ।

३५) स्थानीय सञ्चित कोष ब्यवस्थापन प्रणाली (सुत्र) प्रयोगकर्ता पुस्तिका, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय ।

३६) संघीय संरचनामा आधारित नेपाल सरकारी लेखा फारामहरु, २०७६, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय ।

३७) Commonly Used Terms in Public Finance & Government Accounting, The Institute of Chartered Accountants of India, New Delhi.

३८) Environment Audit Directives, Office of the Auditor General, Nepal.

३९) Glossary of Nepal Banker's Association, Nepal.

४०) Glossary of Defined Terms For IPSAS 1-50, International Federation of Accountants, New York USA.

४१) Information System Audit Directives, 2023, Office of the Auditor General, Nepal.

४२) Nepal Accounting Standards, Accounting Standards Board, Nepal.

४३) Nepal Standards on Auditing, Auditing Standards Board, Nepal.

४४) PEMPAL Glossary of Public Financial Management, Version 3 January 2012.*

४५) Public Financial Management Glossary and Terms, The Asia Foundation, Myanmar.

\- समाप्त -

**** (The Public Expenditure Management Peer Assisted Learning (PEMPAL) is a demand-driven peer-learning network, through which public finance officials from member countries in the Europe and Central Asia (ECA) region connect, collaborate, and engage in mutual learning and problem-solving to drive public financial management (PFM) reform design and implementation.)***

Offices

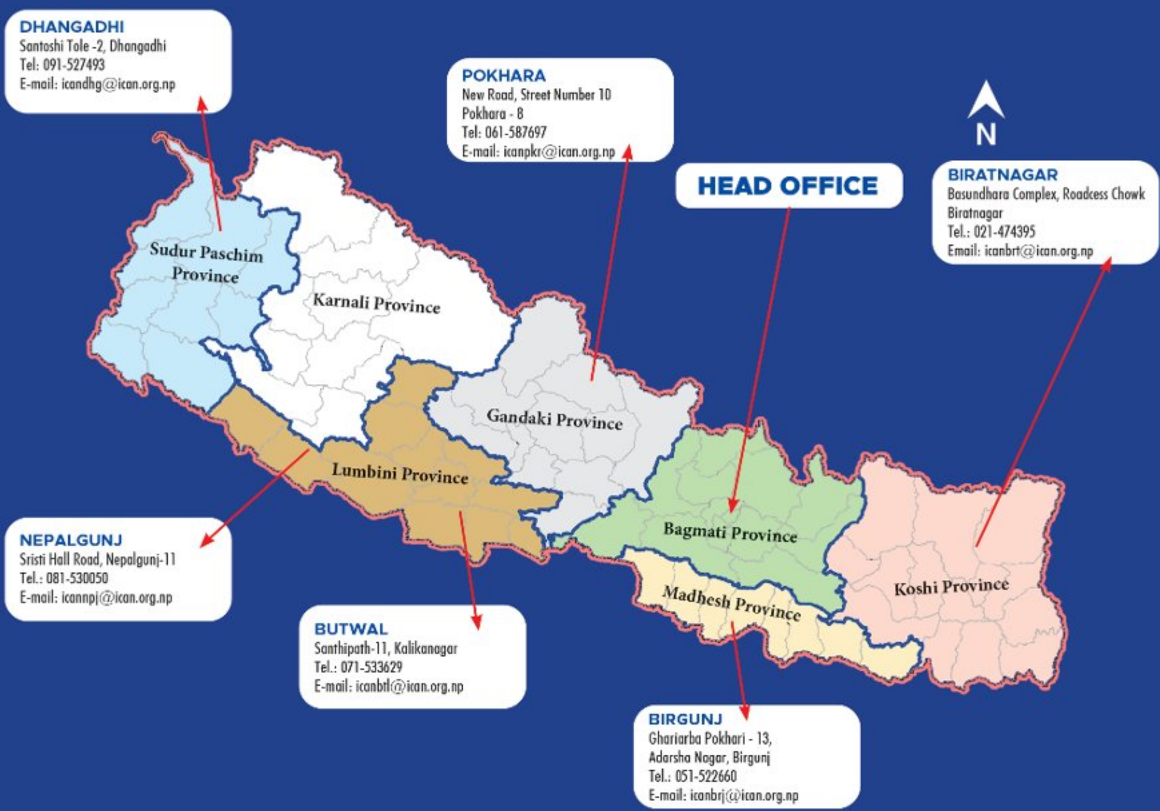

THE INSTITUTE OF
CHARTERED ACCOUNTANTS
OF NEPAL

ICAN Marg, Satdobato, Lalitpur
P O Box 5289, Ph.: 5430832, 5430730
Web: http://www.ican.org.np
E-mail: ican@ntc.net.np

Member:

IFAC International Federation of Accountants®

CAPA Confederation of Asian and Pacific Accountants

Chartered Accountants Worldwide

SAFA

Follow us on Social Media

www.ican.org.np